Masarykova univerzita
Filozofická fakulta

Ústav evropské etnologie

Etnologie

Bc. Lenka Boháčková

Etnická identita imigrantů z Latinské Ameriky a proces jejich adaptace v českém prostředí

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Martina Pavlicová, CSc.

2012

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

……..
Bc. Lenka Boháčková

Poděkování

Zde bych chtěla poděkovat všem respondentům za vstřícný přístup a poskytnuté informace, které mi pomohly k napsání této práce.

Děkuji také vedoucí práce doc. PhDr. Martině Pavlicové, CSc. za cenné podněty, hodnotné rady, připomínky, pomoc a trpělivost, jež mi poskytla během psaní diplomové práce.

OBSAH

Úvod 5
1. Migrace 8
2. Způsoby adaptace jedinců do nové společnosti 16
3. Etnická identita a s ní spojené pojmy 25
4. Migranti z Chile 37
4.1 Carmen 37
4.2 Eduardo 43
4.3 José 48
4.4 Maria 53
4.5 Patricia 59
5. Migranti z Peru 62
5.1 Alejandro 62
5.2 Cecilia 65
5.3 Miguel 71
5.4 Pablo 74
5.5 Rosario 77
6. Integrace nebo asimilace? 81
7. Etnická identita respondentů 87
Závěr 92
Resumé 94
Seznam použité literatury a zdrojů 95
Seznam respondentů 108

ÚVOD

Tématem předložené práce je etnická identita a způsob adaptace přistěhovalců z Latinské Ameriky, jež byly studovány na příkladu migrantů z Peru a Chile do České republiky. O oblast etnické identity a migrace jsem se vždy velmi zajímala, a proto jsem se rozhodla věnovat se v rámci diplomové práce přistěhovalcům, jejichž migrace na území České republiky prozatím není příliš obvyklá, ačkoli jejich neustále se zvyšující počet může evokovat začínající nový trend. Dle údajů Českého statistického úřadu v roce 1994 žilo na území České republiky 31 Chilanů, v roce 2004 47 imigrantů a v roce 2010 již 94 přistěhovalců z Chile. V případě Peru bylo v roce 1994 na území České republiky 63 jedinců, v roce 2004 už 104 a v roce 2010 již 174 Peruánců.

Uvedené země sice nepředstavují nejvýznamnější ohniska původu migrantů žijících v České republice, ale i z tohoto důvodu vidím možný přínos práce, protože tato oblast zatím není středem zájmu badatelů. Stoupající tendence míry migrace obecně zvyšuje rozmanitost společnosti po stránce etnické, kulturní a náboženské, a proto považuji tuto problematiku za velmi aktuální. A to jak z pohledu cílové země migrace, tak z pohledu samotných přistěhovalců, pro něž střet s novou společností může vyvolat otázku osobní a etnické identity, a to nikoli pouze z důvodu mezietnických problémů.

Migranti, kteří se chtějí ve zvolené zemi usadit natrvalo, jsou vystaveni složitému procesu adaptace v nové, často odlišné společnosti. Jedna z otázek, které jsem si kladla, směřovala k tomu, zda přistěhovalci mohou udržovat přes-hraniční sociální vazby a současně se včleňovat do nové společnosti. Ve svém důsledku může vést tento proces k vytvoření paralelní existence dvou domovů a identit, záměně, anebo k ukotvení původní identity a domova. V procesu adaptace tedy může docházet k proměně identity, přičemž původní identity jsou doplňovány novými prvky s ohledem na rozvíjející se vztah k hostitelské společnosti. Z tohoto hlediska se naskýtá otázka, do jaké míry je rozhodující různorodost kultur původní a nové společnosti.

Význam identity vidím především v potřebě vymezit se k ostatním jedincům i světu. Zároveň bychom ji mohli považovat za doklad životního příběhu, protože identita se odráží nejen v soukromém životě, ale i v sociálních rolích ve společnosti. Etnická příslušnost podmíněná kulturou a jazykem vytváří osobnost jedince a ovlivňuje jeho vnímání a představy. Z tohoto důvodu může být změna etnického prostředí obtížná.

Člověk se musí přizpůsobit novým významům a zvykům a jeho způsob života je neustále konfrontován s novou společností.

Předložená práce je rozdělená na tři hlavní části. První z nich je teoretická, kde se stručně zabývám historií migrace na našem území a definováním způsobů adaptace a etnické identity. Pozastavuji se také u několika stěžejních pojmů, které se k etnické identitě pojí, konkrétně: kultura, etnické vědomí, etnická skupina a etnicita.

V následující části představuji respondenty, které jsem zahrnula do svého výzkumu. Zaměřuji se na okolnosti jejich příchodu do České republiky, na způsob života v původní zemi, míru adaptace v české společnosti a na postoje a vnímání vlastní etnické identity. V poslední části práce se snažím propojit teorii etnické identity a adaptace s výsledky výzkumu.

Terénní výzkum jsem uskutečnila v době od června do listopadu v roce 2011 v latinskoamerické komunitě v Praze, kde je koncentrace imigrantů z Chile a Peru největší. Za hlavní metodu práce jsem zvolila kvalitativní výzkum, který mi pomohl vytvořit si hlubší a ucelenější pohled na zkoumanou problematiku, na rozdíl od možné metody kvantitativního výzkumu, který i když vede k získání názorů a postojů respondentů v četnější podobě, většinou neumožňuje získat informace o okolnostech a příčinách, které k daným názorům respondenta přivedly.

Základem výzkumu byly rozhovory s deseti respondenty z Peru a Chile. K navázání kontaktů jsem využila princip „sněhové koule“. První kontakt jsem získala od kamarádky, tzv. hod sněhovou koulí, a další mi doporučil první respondent (tzv. nabalování), jenž mne také odkázal na skupiny na sociální síti Facebook, které sdružují přistěhovalce z Latinské Ameriky. Mezi tyto skupiny patří např. Soy Latino-Praga Rep Checa, Chilenos en Chequia, La Casa Blů. Respondenty jsem oslovovala telefonicky, e-mailem nebo prostřednictvím sociální sítě.

Jak jsem uvedla, uskutečnila jsem rozhovory s deseti přistěhovalci z Latinské Ameriky, konkrétně s pěti respondenty z Chile (tři ženy a dva muži) a s pěti respondenty z Peru (dvě ženy a tři muži). Respondenti byli ve věkovém rozmezí 23 – 32 let, žijící na našem území průměrně pět let (nejméně tři roky a maximálně osm). Zvolená forma výzkumu mi pomohla nahlédnout do zmíněné problematiky a seznam připravených otázek mi při vedení interview posloužil jako pomůcka, od které se volně odvíjel rozhovor s informátory.

Se všemi respondenty jsem se seznámila osobně až po domluvě schůzky. Rozhovory probíhaly v prostředí pražských kaváren dle respondentova výběru, nejčastěji v La Casa Blů[1], která je považována za neformální centrum Latinských Američanů v České republice. Dalším místem byly kavárny Marathon a Friends coffee house. Délka jednotlivých schůzek byla okolo tří hodin. Pro navázání kontaktu jsme nejdříve hovořili bez nahrávání na diktafon. Všichni respondenti po úvodním představení souhlasili se zaznamenáním rozhovoru na diktafon za podmínky změny jména. Výzkum probíhal formou strukturovaných rozhovorů v českém jazyce, který byl občas doplňován anglickými formulacemi. V případě vyjádření myšlenek v angličtině jsem je vždy pro jistotu, zda chápu význam slov, reprodukovala respondentovi svými slovy. Připravené otázky, především otevřené, byly předem nachystány v obou jazycích, abych předcházela vzájemnému nepochopení. Stěžejní body rozhovoru jsem ověřovala v průběhu rozhovoru i kontrolními otázkami.

Velmi mne pomohl první respondent, který k výzkumu i k mé osobě přistoupil otevřeně a s důvěrou. Odkaz na něho mi usnadnil i kontaktování dalších respondentů. Všichni respondenti byli velmi vstřícní a hovorní, a tudíž odpovídali nejen na výzkumné otázky, ale zmiňovali i zajímavé postřehy nad jejich rámec. Analýza získaných dat je v práci uvedena jako prostý popis a vyhodnocena pomocí metody „vytváření trsů“, které jsem utvořila na základě stanovených cílů.

[1] U zrodu kavárny stál Chilan Jorge Zúñiga Pavlov, který se v roce 1988 přestěhoval do Prahy a v roce 1996 založil tento latinskoamerický bar. Jorge Zúñiga Pavlov je autorem knihy s názvem *La Casa Blů*, jež má podtitul *Historky z jihoamerického prostředí* (Praha: Garamond, 2006. ISBN 80-86955-49-4). V této práci také uvádí bar *La Casa Blů* jako *El café Bar del les Américas*.

1. MIGRACE

Stěhování lidí z místa na místo není novodobým moderním jevem. Tento proces se objevuje již od nejstarších dějin lidstva, ale teprve v dnešní době globalizace se stává běžným a stálým fenoménem většiny vyspělých států.[2] „Počátkem 21. století bylo podle odhadů OSN v pohybu více než 190 milionů lidí, tedy přibližně 3% populace.“[3] Z toho důvodu můžeme pojem migrace chápat jako pohyb lidí z jednoho místa na druhé napříč jednotlivými zeměmi.

Existuje mnoho příčin migrace. Pro některé migranty může být důvodem jejich pohybu například hledání „země zaslíbené“, pro jiné hledání místa s optimálním uspořádáním společnosti. Dnes jsou však za hlavní příčinu pohybu obyvatelstva vnímány socioekonomické rozdíly (především mezi chudými a bohatými zeměmi) výrazně se projevující v oblastech životní úrovně, síle ekonomik, disproporci bohatství, politické stabilitě a míře demokracie. Dušan Drbohlav nahlíží na tuto problematiku následovně: „Migraci lze vnímat jako prostředek vyrovnání rozdílů mezi zeměmi, z nichž imigrační mají vyspělou ekonomiku, vysoké platy a zároveň trpí nedostatkem pracovních sil, zatímco emigrační země mají ekonomiku méně vyspělou, s malými platy, ale s velkou zásobárnou pracovních sil.“[4] Jelikož se Česká republika stává relativně bohatou zemí a je také považována za ekonomicky a politicky stabilní demokratický stát, je i ona zasažena migrací. Izolace státu není možná a další pozitivní vývoj a rozvoj státu bude záminkou pro přistěhovalectví více cizinců, kteří se na území státu usadí a začnou žít s místními obyvateli. Jiřina Šiklová se domnívá, že pokud nedojde ke zhoršení životních podmínek v České republice, bude migrace nadále pokračovat, i kdyby s ní místní obyvatelé nesouhlasili.[5] Migrace tedy může být považována i za ukazatele, že se státu vede relativně dobře, když je

[2] V práci uvádím záměrně historii migrace na našem území až od vzniku Československé republiky, tedy od roku 1918. Pro obsáhlejší popis historických okolností odkazuji na publikaci *Evropa v pohybu. Evropské migrace dvou staletí* autora Klause J. Badeho.

[3] Dluhošová, H.: Integrace cizinců v České republice. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál, 2008, s. 75.

[4] Drbohlav, D. - Lupták, M. - Janská, E. - Bohuslavová, J.: Ruská komunita v České republice. In: Šišková, T. *(ed.): Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 74.

[5] Srov. Šiklová, J.: Připravme se na cizince. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. 1.vyd, s. 41.

vyhledáván cizinci, a zároveň je místní společnost obohacována různorodostí, kterou je migrace doprovázena.

Migrace je mimo jiné založena i na předpokladu, že jednotlivci i celé skupiny jsou schopné opustit zemi původu, přestěhovat se do odlišného prostředí a stát se členem jiné kultury. Migrace tedy může pro jedince představovat i vyloučení z jednoho společenství a začlenění se do jiné společenské skupiny. Avšak jedinci mohou být také zároveň členy různých společností a kultur a podílet se na životě rozdílných společností. Nedílnou součástí migrace je však otevřený přístup jedinců na obou stranách. Jiří Diamant se k tomuto tématu staví následovně: „Je nutno se znovu přizpůsobit, sžít se s odlišnými lidmi a s novou kulturou, osvojit si jiný jazyk, jiný způsob myšlení, jiné postoje a názory, získat znovu postavení v odlišné společenské organizaci a usilovat o to stát se občanem jiného státu i psychicky a nezůstat cizincem.“[6] Předpokladem tohoto tvrzení je, že mnozí přistěhovalci mají za cíl najít nový domov a nechtějí se po určité době vrátit zpět, ale na druhou stranu i jedinec s obdobným cílem nemusí chtít splynout s hostitelskou zemí.

Česká republika může být považován za multikulturní společnost,[7] což znamená, že je utvářena odlišnými etnickými, sociálními a náboženskými skupinami. Avšak nadále má ve společnosti zásadní postavení majorita: „Menšiny v multikulturní společnosti jsou spíše pasivně tolerovány než ceněny a rovnoprávně akceptovány.“[8] Podle požadavků jednotlivých hostitelských zemí se tak jedná spíše o proces asimilace nebo integrace, než o interaktivní komunikaci a předávání zkušeností. Navíc se státy vyvíjí a z hlediska složení se mohou typy a struktura měnit. Příkladem může být dle Ivana Gabala i Česká republika: „Národnostní složení Československa se vyvíjelo od multinárodního státu, zahrnujícího Čechy a Slováky jako státotvorné národy, Němce, Maďary, Rusíny žijící v Zakarpatské Ukrajině, Židy, Romy, Poláky jako hlavní menšiny, až po dnešní mononárodní český stát s několika početnějšími menšinami.“[9]

Vznik Československé republiky, která byla silně národnostně heterogenní, byl doprovázen myšlenkou národního státu, ale jelikož zde byly zastoupeny národnostní menšiny, což bylo důsledkem rozpadu rakousko-uherské monarchie, myšlenka nedošla

[6] Diamant, J.: *Psychologické problémy emigrace*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995, s. 108.
[7] Vedle multikulturní společnosti existuje ještě typ interkulturní společnosti, která naopak od multikulturní aktivně podporuje vztahy mezi menšinou a majoritou především prostřednictvím respektu k odlišnostem, oboustranné tolerance, zdržování se předsudků, rovnocenných příležitostí apod.
[8] Potočková, D.: Společnost a interkulturalita. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu.* Praha: Portál, 1998. 1.vyd, s. 33.
[9] Gabal, I.: *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999, s. 20.

svého naplnění. Po roce 1918 na našem území vedle českých a slovenských obyvatel žilo početné německé, maďarské, polské a židovské obyvatelstvo, z nichž některé přebývalo na našem území po staletí: „Menšiny německá, polská, židovská, tedy menšiny na území Čech, Moravy a Slezska autochtonní[10] či „historické“, vytvářely spolu s většinovým českým obyvatelstvem základní strukturu vícenárodní společnosti českých zemí let 1918 - 1938.“[11] Ostatní etnika, která na naše území migrovala mezi 16. a 18. stoletím, představovala v době vzniku Československé republiky z hlediska počtu nevýznamné obyvatelstvo (např. Romové, Charváti).

V období 20. a 30. let 20. století se etnická rozmanitost Čech, Moravy a Slezska začala prohlubovat: „Obohacovaly ji nově příchozí skupiny cizinců, směřující již do Československé republiky jako demokratického a ekonomicky prosperujícího státu s cílem trvalého nebo dlouhodobého pobytu.“[12] Mezi tyto příchozí skupiny patřili například Rusové, Ukrajinci nebo Bulhaři, kteří svou zem opustili z důvodu politických zvratů.

V letech 1938 - 1950 se národnostní struktura našeho území zásadně změnila. K této skutečnosti přispěla genocida Romů a Židů za druhé světové války, odsun německého obyvatelstva po roce 1945, či pobyt příslušníků sovětské armády. V této době podle představ politiků měli žít v českých zemích a na Slovensku pouze dva národy, Češi a Slováci. Z tohoto důvodu byli ochotni dočasně tolerovat pouze slovanské národnostní a etnické skupiny; neslovanské menšiny měly být odsunuty, eventuálně zaměněny za Čechy a Slováky žijící v zahraničí. „Skutečností je, že poválečné Československo a jeho většinové obyvatelstvo, české i slovenské, vykázalo po prožitých zkušenostech z let 1935 - 1945 malou toleranci vůči soužití s jinoetnickým obyvatelstvem na svém území,“[13] uvádí autorky Helena Nosková a Mirjam Moravcová.

Obecně až do doby 90. let 20. století zažily české země masovější migraci v poválečných obdobích v letech 1918 - 1929 a 1945 - 1949. V roce 1935 byla dokonce cizincům, pobývajícími na našem území déle než dva měsíce, zavedena nutnost žádání o povolení pobytu. Velký zlom však představoval rok 1945: „Československo stálo v roce 1945 na prahu velkých migračních pohybů, které v následujících pěti letech

[10] Menšiny můžeme dělit na autochtonní, což jsou menšiny původní, a na alochtonní, tedy menšiny přistěhovalé.
[11] Moravcová, M. - Nosková, H.: Struktura etnických menšin a imigračních skupin v České republice (Vývoj let 1918-2001). In: Bittnerová, D. - Moravcová M. (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 17.
[12] Tamtéž, s. 21.
[13] Tamtéž, s. 35.

zasáhly téměř čtyři miliony lidí a zcela zásadně změnily podíl jinoetnického obyvatelstva na celkové populaci republiky a v jejím rámci především na populaci českých zemí.“[14] Ve 40. letech 20. století měly význam také politicky motivované migrace - především z důvodu závazku pomoci levicovým silám (ve formě umožnění politického azylu). Po druhé světové válce se tak k poválečné vlně přiřazuje i například zhruba třináct tisíc Řeků, kteří hledali azyl z důvodu občanské války.

Lepší postavení přistěhovalců zaručily nově nastolené podmínky v rámci ústavy z roku 1948: „Přiznání stejných práv všem občanům bez ohledu na národnost, zakotvených ústavou z roku 1948, vymezilo všeobecný a jediný právní rámec pro uplatnění občanských práv příslušníků jiných národností, ať již byli tito lidé vnímáni jako příslušníci národností menšiny, etnické nebo imigrační skupiny.“[15] Ústavní princip umožnil volbu národnosti podle náklonnosti k některé ze státem uznaných národností. Komunistická vláda v tomto období připouštěla pouze německou, polskou, ukrajinskou a maďarskou menšinu. O jiných národnostních menšinách vláda diskuzi nepřipouštěla. V této době tak směřovaly české země k celistvosti bez národnostních a etnických menšin.

Relativní jednotu a celistvost české společnosti dokazuje skutečnost, že na počátku druhé poloviny 20. století žilo na našem území 93,4 % českého obyvatelstva. Početní významnost příslušníků ostatních národností nabývala důležitosti pouze v rámci jednotlivých lokalit. Jedním z důvodů výskytu cizinců v konkrétních oblastech byly mezivládní dohody, které v omezeném počtu umožňovaly zahraničním studentům z Afriky, Asie i Latinské Ameriky studium na československých vysokých školách. I když se většina z těchto studentů vrátila do své původní země, část z nich na území České republiky zůstala dlouhodobě či trvale a integrovala se. Podobný dopad jako umožnění studia měly i pracovní migrace řízené státem na přelomu 70. a 80. let. Na základě mezivládních dohod, které se týkaly tzv. internacionální pomoci, přicházeli pracovníci z jiných socialistických zemí např. z Polska, Vietnamu, Kuby nebo Angoly.[16]

Příchody cizinců na území České republiky formovaly a formují novou mezietnickou situaci i klima, které je pro české obyvatele neznámé. Dana Bittnerová

[14] Moravcová, M. - Nosková, H.: Struktura etnických menšin a imigračních skupin v České republice (Vývoj let 1918-2001). In: Bittnerová, D. - Moravcová M. (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 28.
[15] Tamtéž, s. 35.
[16] Srov. Drbohlav, D.: *Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon, 2010, s. 27.

k této problematice zmiňuje: „Generace Čechů let 1950 - 1990 vyrůstaly s vědomím jednoznačné existence občanské společnosti, v níž zaujímá absolutní většinu a ve které národnostní menšiny a jinoetnické skupiny představují nepodstatné procento obyvatelstva.“[17] Příčinou k tomuto přístupu byla výchova v přesvědčení, že jedinou možností i cílem přistěhovalců a etnických skupin je asimilace do české společnosti. Transformace struktury a složení etnického obyvatelstva na území České republiky měla vliv na vztah Čechů k odlišným etnickým skupinám.

Česká republika byla v oblasti migrace také velmi ovlivněna dobou sovětského socialismu, a s ním spojenými uzavřenými hranicemi Východního bloku, které potlačovaly jakékoli migrační tlaky. V tomto období, tedy v letech 1948 až 1989, nebylo naše území zasaženo rozsáhlejší migrací, ani již zmíněnými spontánními migračními tlaky ze zahraničí. Uzavřené hranice zabraňovaly jak přílivu migrantů k nám, tak odchodu obyvatel z našeho území do jiné země. Z tohoto důvodu se na území České republiky vyskytovala převážně homogenní „bílá“ populace. Uzavřenost země v tomto období měla za důsledek nezabývání se problémem multikulturality nebo multietnického soužití. Lidé u nás neměli možnost se dozvědět mnoho o tom, že každá národnost nebo etnická skupina se vyznačuje vlastní historií, vzory chování, kulturou, tradicemi či jinou komunikací, jež může být od českých poměrů odlišná; prostřednictvím této odlišnosti může docházet k nedorozumění. Ivan Gabal ve své publikaci *Etnické menšiny v Evropě* uvádí: „Česká společnost je dnes spíše standardně postkomunisticky xenofobní a uzavřená než regenerující své historické tradice a kulturní kořeny multietnické společnosti.“[18]

Za příčinu lze považovat i to, že problematika migrace se před revolucí v roce 1989 ve školách neprobírala a většina obyvatel neměla ani možnost rozšířit si povědomí prostřednictvím osobního kontaktu. V tomto období se čeští obyvatelé střetávali s jinoetnickými skupinami pouze v lokálních společnostech měst a vesnic, a proto se tato problematika netýkala širší veřejnosti. Tuto skutečnost můžeme považovat za příčinu dnešního přístupu k cizincům, kdy u starších jedinců převládá pocit nesouhlasu a odmítání otevírání společnosti cizincům, ale přijímání a pozitivní přístup k cizincům vzrůstá s mladšími věkovými skupinami. Důvodem může být, že Česká republika byla a je zvyklá na téměř homogenní společnost málo vystavenou

[17] Bittnerová, D.: Sebepojetí etnik v „otevřené“ české společnosti. In: Bittnerová, D. - Moravcová M. *(eds.): Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 5.
[18] Gabal, I.: *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999, s. 75.

cizím vlivům. „Žít v České republice jako Nečech je tak údajně mnohými členy etnických menšin chápáno jako handicap, a veřejné deklarování vlastní etnicity tedy není nijak žádoucí,“[19] uvádí Leoš Šatava v publikaci *Jazyk a identita etnických menšin*.

Po otevření hranic v roce 1989 se tak pro českou společnost objevuje nový fenomén v podobě neřízené masivní migrace a usidlování jinoetnického obyvatelstva; proto po roce 1990 nastala změna situace mezietnického kontaktu na území České republiky. V této době se do našeho dosud ochraňovaného prostoru dostávají nové jinoetnické skupiny a pro české obyvatelstvo nastal střet s do té doby kulturně neznámými cizinci: „Po rozdělení Československa žilo na území ČR kolem 50 tisíc cizinců s povoleným pobytem… Ke konci roku 2004 bylo na území České republiky už 254 294 cizinců s povoleným pobytem.“[20] Česká společnost v období po roce 1989 přijala a poskytla životní prostor nejen jedincům z Evropy, především z jihovýchodní a východní, ale i z kontinentů Asie, Afriky a Ameriky. Mezietnické soužití proto přestává být v tomto období pouze regionální a lokální záležitostí; česká města a obce se transformují do multikulruního a multietnického prostoru. Migranti přichází na naše území s různým záměrem. Někteří přicházejí s úmyslem trvale se usadit v České republice, jiní volí naši zem pouze přechodně. V dnešní době se charakter imigrace mění, a především dočasná pracovní imigrace se transformuje v imigraci trvalou.

Po změnách v roce 1989 nastala zvýšená migrace na naše území a tato fáze nepolevila s návratovou vlnou, ale transformovala se do trvalého a relativně stálého procesu, jenž zapříčil i příchod nových etnických skupin: „Ty přicházely v důsledku etnických a politických exodů 90. let 20. století, ale stejně tak v souvislostech otevření nových ekonomických a společenských aktivit v České republice, které umožnila změněná politická situace a hospodářská transformace.“[21] Otevření hranic a začátek fenoménu imigrace si vyžádaly změny v postavení menšin u nás, které se projevily např. i v textové podobě Listiny práv a svobod.

Po roce 1990 se objevily především dva důvody, které byly motivací migrací na naše území. Jedním z nich bylo proniknutí na český trh z hlediska podnikání

[19] Šatava, L.*: Jazyk a identita etnických menšin*. Praha: Slon, 2009, s. 112.
[20] Baršová, A. - Barša, P.: *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 219.
[21] Bittnerová, D.: Sebepojetí etnik v „otevřené“ české společnosti. In: Bittnerová, D. - Moravcová M. (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 6.

a druhým důvodem bylo využití České republiky jako dočasného útočiště, nebo jako dlouhodobý azyl. Ačkoli počty cizinců na našem území vzrůstají, obzvláště v posledních letech,[22] ve většině zemí západní Evropy bylo (a nadále je) procentní zastoupení cizinců vyšší: „V některých dalších členských státech EU zaujímají cizinci 8% - 9% populace státu.“[23] Česká republika se i přesto řadí k zemím, které se vyznačují vysokou imigrační dynamikou: „Během jedenácti let se počet cizinců s přiznaným trvalým pobytem v ČR znásobil více než devětkrát a s pobytem dlouhodobým více než pětkrát.“[24] Ale stále se řadí mezi homogenní státy, kde společnost tvoří především česká majorita. Stoupající tendence přistěhovalectví je zapříčiněná a ovlivněná demokratickými změnami na našem území a také vstupem České republiky do Evropské unie. Na druhou stranu počty nově přistěhovalých cizinců klesají: „Zatímco v roce 2007 se do Česka přistěhovalo kolem 104 tisíc osob, o rok později to bylo jen okolo 78 tisíc osob a v roce 2009 pouhých 40 tisíc, což lze považovat za jeden z indikátorů zmenšujících se příležitostí pro migranty v Česku v souvislosti s ekonomickou krizí.“[25]

Od roku 1989 do současnosti se stal základem politiky i uspořádání státu etnický princip. To znamená, že výchozím přístupem je respektování identity veškerých etnických jedinců na našem území, konkrétně se jedná o neomezování společenských nebo politických aktivit a podpora jejich kulturní činnosti. Badatelky Mirjam Moravcová a Hana Nosková podotýkají, že imigrace po roce 1989 měla vliv i na transformaci etnických skupin, které žily na našem území již před revolucí.[26] Příčinou změn bylo, že nově přistěhovalí cizinci započali narušovat kulturní modely

[22] V roce 2000 cizinci pobývající legálně na našem území představovali 2 % obyvatel, ale v roce 2007 bylo percentuální zastoupení 3,1% a v roce 2010 již 4,1%. Údaje zahrnují pouze legální imigranty, proto z důvodu nelegálních pobytů může být množství cizinců v České republice vyšší. Zvyšování počtu cizinců dokazují i informace plynoucí ze sčítání lidu v roce 1991 bylo evidováno 56 732 přistěhovalců a v roce 2001 již 124 608. Ovšem dle údajů o cizincích s povoleným trvalým a dlouhodobým pobytem na našem území bylo v roce 2001 souhrnně 210 794. I údaje ze sčítání lidu nejsou zcela objektivní, počet jedinců hlásící se k etnickým menšinám může být ovlivněno i pocitem netolerance a xenofobního naladění české společnosti.

[23] Uherek, Z. - Korecká, Z. - Pojarová, T.: *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy. Vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008, s. 89.

[24] Moravcová, M. - Nosková, H.: Struktura etnických menšin a imigračních skupin v České republice (Vývoj let 1918-2001). In: Bittnerová, D. - Moravcová M. (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 61.

[25] Drbohlav, D.: *Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon, 2010, s. 141.

[26] Srov. Moravcová, M. - Nosková, H.: Struktura etnických menšin a imigračních skupin v České republice (Vývoj let 1918-2001). In: Bittnerová, D. - Moravcová M. (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 60.

společnosti, což způsobilo přehodnocování postojů české společnosti k jednotlivým etnikům na našem území.

V období od roku 1999 do současnosti si státní správa dokonce určila za úkol integraci cizinců, která má být realizovaná pomocí rovných příležitostí. Z koncepce integrace cizinců v této fázi vyplývá, že cizinci na našem území mají právo svobodně uchovávat náboženskou i kulturní identitu. Na poli legislativy vznikaly také dokumenty ohledně integrace, byly to např. *Zásady politiky vlády v oblasti integrace cizinců* (2003) nebo *Koncepce integrace cizinců na území ČR* (2006).[27]

[27] Systematicky uplatňovaná politika integrace cizinců se začala v ČR formovat v druhé polovině 90. let. V roce 2004 byla role koordinátora realizace integrace cizinců převedena z Ministerstva vnitra na Ministerstvo práce a sociálních věcí.

2. ZPŮSOBY ADAPTACE JEDINCŮ DO NOVÉ SPOLEČNOSTI

U zástupců etnik a kultur, kteří v České republice žijí nebo se teprve usazují, se klade velký důraz na jejich odlišnost: „Míra sociální a kulturní distance české populace od konkrétního etnika je přímo úměrná jeho kulturní odlišnosti a má v mnoha ohledech povahu kulturního rasismu. Homogenita plodí strach a obavy z heterogenity a strach z heterogenity plodí homogenitu.“[28] Z tohoto důvodu se v české společnosti vyskytuje snaha přimět nově přistěhovalé s odlišnou kulturou sdílet kulturní kapitál hostitelské země, namísto tvorby společného kulturního bohatství. Ivan Gabal k této problematice potýká: „Akcent na etnickou homogenitu české společnosti má silný podtext v akcentu na kulturní stejnorodost způsobu života.“[29] Zdeňek Uherek v publikaci *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy* uvádí, že na základě jeho výzkumu 73 % respondentů projevilo názor, že menšiny na našem území by si měly uchovat vlastní kulturu, s podmínkou respektování a dodržování způsobů chování majority. Z toho vyplývá, že majoritní společnost chce po přistěhovalcích především respektování zákonů i nepsaných norem chování a většina je zároveň přesvědčena o tom, že by se cizinci měli učit jazyk hostitelské země. V rámci těchto požadavků se tak přistěhovalci seznamují a přizpůsobují nové společnosti, jejím kulturním odlišnostem i poměrům.

Dnes se soužití Čechů s jinoetnickými přistěhovalci, kteří mají odlišný kulturní systém, hodnoty i vzorce chování, stává běžnou realitou. V tomto soužití však neexistuje žádný příslib k asimilaci, na což si čeští obyvatelé teprve zvykají, především z důvodu, že společnost zasahuje problém ohledně emancipace etnik, která se usadila na našem území v druhé polovině 20. století, a také ohledně pronikání rozmanitých a zároveň poměrně velkých skupin do české společnosti. Po roce 1989 se totiž migrace vyznačovala především rozmanitostí jednotlivých státních příslušností, etnickou i kulturní pestrostí přistěhovalců a samozřejmě i sociální různorodostí: „Proměnlivost skladby imigrantů s ohledem na jejich státní příslušnost, a tím i na jejich

[28] Mareš, P.: Sociální exkluze a inkluze. In: Sirovátka, T. (ed.): *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 17.
[29] Gabal, I.: *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999, s. 78.

kulturní a etnická východiska, se tedy stala další signifikantní konstantou úředně registrovaného zahraničního přistěhovalectví.“[30]

Z tohoto důvodu se přelom 20. a 21. století vyznačuje vývojovým trendem v podobě prohlubování různorodosti etnické skladby na území České republiky a zároveň utvářením nových etnických komunit, které se projevují vlastním autentickým způsobem života a které jsou typické pro nové imigrační skupiny. Tatjana Šišková v publikaci *Výchova k toleranci a proti rasismu* uvádí: „Sociologické výzkumy veřejného mínění obyvatel naší většinové české společnosti v 90. letech 20. století vykazovaly v porovnání s ostatními zeměmi vysoké negativní postoje vůči jiným národnostem či etnickým skupinám - až 85 % populace tyto postoje přiznávalo.“[31] Postoje se v závislosti na vývoji společnosti zlepšují a počet negativních přístupů se snižuje možná také z důvodu otevření naší země světu a možnosti zahraničních studií, stáží, cestování a také zájmem a zaměřením odborníků i médií na tuto problematiku. Avšak i přes zlepšování postojů společnosti jsou obyvatelé naladěni stále spíše kriticky. „Česká populace ve většině dává přednost tomu, aby se cizinci co nejvíce přizpůsobili našim zvyklostem, zatímco právo žít po svém, podle svých zvyklostí a tradic cizincům dává pouze menšina dospělých Čechů,“[32] napsal Ivan Gabal v práci *Etnické menšiny ve střední Evropě.*

Nově příchozí jedinci jsou si vědomi nevyhnutelnost alespoň z části se přizpůsobit novému kulturnímu prostředí. Na druhou stranu i nadále na novém území se uvědoměle vymezují jako samostatné, osobité etnické a kulturní subjekty. Mnozí z imigrantů si uchovávají svou původní kulturu a snaží se o její reprodukci v nových životních podmínkách. Uvedená skutečnost může být zapříčiněna například situací, kdy někteří zahraniční studenti v průběhu krátkodobého studijního pobytu pobývali pouze v rámci svých skupin, aniž by vyvíjeli iniciativu o poznání hostitelské země. Na druhou stranu můžeme nalézt i případy, kdy přistěhovalci byli otevření novému prostředí, a tak vytvořili širší sociální síť napříč specializacemi a národnostmi, což mohlo vést k posílení vědomí o jejich národních kořenech. Proces sociální integrace a život

[30] Moravcová, M. - Nosková, H.: Struktura etnických menšin a imigračních skupin v České republice (Vývoj let 1918-2001). In: Bittnerová, D. - Moravcová M. (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 62.
[31] Šišková, T.: Rasismus, xenofobie a intolerance z hlediska práva, sociologie a antropologie. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál, 2008, s. 9.
[32] Gabal, I.: *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999, s. 78.

imigrantů v novém prostředí ovlivňují sami jedinci, ale zároveň na ní má podíl i hostitelská společnost.[33]

Cílem české společnosti může být úsilí o integraci cizinců, ale nejedná se o požadavek zániku jejich etnické identity ani odepření principů, na nichž je identita založena. V postoji majoritní společnosti se tak odráží tolerance odlišnosti i míra prolínání kulturních vlivů. Česká republika jako liberálně-demokratický stát by měla podle některých obyvatel dohlížet na osvojení jazyka a hodnot hostitelské společnosti trvale usazenými přistěhovalci, ale zároveň by měla respektovat zvláštní tradice kulturní i náboženské.

Po příchodu migrantů na nové území dochází k procesu adaptace.[34] Jedinec se snaží přizpůsobit novému prostředí na úrovni společenské, kulturní i biologické. Proces adaptace může být také vnímán jako element, který většinou rozhoduje o přežití konkrétní etnické skupiny v kontaktu s majoritou. Gabriela Málková proces adaptace vnímá jako „postupné nacházení společné řeči obou kultur či světů".[35]

Procesu adaptace je po příchodu vystaven každý imigrant, který se rozhodne v dané zemi zůstat, ať už je to důsledkem jednorázového přestěhování, nebo dlouhodobé cirkulace. Tento proces má několik forem, jak se přizpůsobit novým podmínkám v hostitelské zemi, který je ovlivněn imigranty, imigrační politikou hostitelské země i přístupem majority. Na volbu konkrétní strategie adaptace mohou mít vliv i rodiče imigranta, především ve formě procesu předávání hodnot jejich původní kultury. Jan Průcha ve své publikaci k tomuto tématu napsal: „Imigranti většinou uplatňují při své adaptaci v hostitelské zemi strategii integrace (tj. zachování vlastní kultury a určité přejímání kultury hostitelské země), kdežto příslušníci dominantní populace v hostitelské zemi preferují u migrantů strategii asimilace (tj. opuštění vlastní kultury imigrantů a přijetí kultury hostitelské země."[36]

Sociální začleňování přistěhovalců není ucelený proces, ale tvoří ho několik oblastí. Tento proces se skládá z dimenze strukturální (např. získání práv), kulturní (osvojení klíčových znalostí a kompetencí přijímající společnosti, zároveň se zachováním původních kompetencí), interaktivní (přijetí a začlenění přistěhovalců do primárních

[33] Srov. Trbola, R. - Rákoczyová, M.*: Úvod.* In: Trbola, R . - Rákoczyová, M. (eds.): *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí,v.v.i., 2010, s. 10.
[34] Pojem adaptace může být definován jako přizpůsobování se příslušníků jedné skupiny skupině jiné nebo navzájem.
[35] Málková, G.: Kulturní hendikep v teoretickém systému Reuvena Feuersteina. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 187.
[36] Průcha, J.*: Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2010, s. 107.

vztahů a sociální sítě) a identifikační (subjektivní dimenze integrace, pocit sounáležitosti, identifikace se sociálními skupinami např. etnickými).

Migranti se vzájemně ovlivňují v postojích a chování se zástupci hostitelské země, a proto se vyskytuje hned několik rozdílných strategií. Tatjana Šišková uvádí ve své publikaci *Menšiny a migranti v České republice* klasifikaci Johna Williama Berryho, který jednotlivé strategie přistěhovalců v cizí společnosti definuje na principu kombinace dvou proměnných. První z nich (A) postihuje, zda jedinec uchovává vztah s ostatními etniky, či nikoli, a druhá proměnná (B), označuje, zda si jedinec udržuje svou kulturní identitu. Z kombinací zmíněných dvou proměnných vycházejí čtyři možné strategie adaptace: integrace (A-ano, B-ano), asimilace (A-ano, B-ne), separace (A-ne, B-ano) a marginalizace (A-ne, B-ne).

Integrace je podoba adaptace, kdy si přistěhovalci uvědomují, že poznání i přijetí kultury majority je nezbytné, ale zároveň si uchovávají vlastní kulturu. Zjednodušeně bychom mohli říci, že integrovaní jedinci mají identitu dvojí - původní i nově přijatou. V tomto případě můžeme mluvit také i o bikulturalismu, kdy se přistěhovalec ztotožňuje s oběma kulturami. Když je majorita přesvědčená o chybě menšiny, že není jako majorita, je tlak na přizpůsobení větší. Z tohoto důvodu může být zvolena asimilace, kdy se přistěhovalci snaží co nejvíce splynout s hostitelskou společností. V novém prostředí pak svoji původní kulturu nepovažují za podstatnou, čímž dochází ke ztrátě původní etnické identity a absolutnímu splynutí s hostitelskou zemí: „Tato strategie předpokládá časté kontakty imigrantů s příslušníky hostitelské země, poznávání a osvojování jejich jazyka, hodnot, norem, zvyklostí.“[37] Jedná se tedy o stav, který Viera Bačová označuje jako „výlučná identifikácia s majoritnou kulturou.“[38]

Separace není zcela v pravém slova smyslu forma adaptace, protože se přistěhovalec izoluje od hostitelské země, kontakt s její kulturou i příslušníky považuje za nedůležitý a setrvává pouze s původní kulturou, i když na cizím území. V případě marginalizace přistěhovalci necítí potřebu stýkat se s majoritní kulturou, ale zároveň nezachovávají ani původní kulturu. Důsledkem je, že jedinec se neidentifikuje ani s jednou skupinou, tedy ani s kulturou rodičů ani s kulturou

[37] Průcha, J.*: Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2010, s. 98.
[38] Bačová, V.*: Etnická identita a historické zmeny*, Bratislava: VEDA, 1996, s. 44.

hostitelské země. Tito jedinci se ztotožňují pouze se subkulturou jejich vlastní skupiny.[39]

Z hlediska cílové skupiny v rámci výzkumu připadají v úvahu spíše modely integrace a asimilace, a proto se nadále těmto dvěma pojmům budu věnovat více. Adaptace obecně je složitý proces, který je ovlivněn individuálními zvláštnostmi i novým prostředím. Navíc mohou tyto procesy také probíhat odlišně. Někteří se tak mohou od začátku identifikovat s novým prostředím a zanechávat dosavadní zkušenosti a způsob života, naopak jiná skupina se může snažit svou identitu zachovat. Můžeme se tak setkat s jedinci, kteří tvoří menšinovou společnost, ale více lpí na snaze chránit vlastní kulturní identitu, způsob života, vzpomínky apod.

Pojem integrace má dle Thomase Hyllanda Eriksena dva možné výklady: „Integraci lze používat jako synonymum pro slovo asimilace - tzn. členové minorit pomalu ztrácejí svoji vlastní identifikaci se skupinou a stávají se členy majoritní společnosti.“[40] Druhý možný výklad pojmu integrace, který v této práci upřednostním, zahrnuje proces, kdy se menšina přizpůsobuje majoritě bez toho, aby se zřekla své kulturní nebo etnické příslušnosti, tedy jedinec se včlení do společnosti, aniž by se vzdal své identity.

Integrace není záležitostí pouze imigrantů, proto je pro úspěšnou integraci podstatné stanovisko nově zvoleného prostředí: „Integrace je komplexní proces začleňování nově příchozích do struktur hostitelské společnosti a oboustranný proces přizpůsobování, což vyžaduje aktivní přístup všech zúčastněných.“[41] Česká republika

[39] Zmíněné modely jsou odvíjeny od imigranta. Existují také modely imigrační politiky, které zasahují přistěhovalce zvenčí. Těmito modely jsou asimilační, diskriminační a multikulturní (pluralitní) principy. Diskriminační model předpokládá návrat jedinců, a proto jsou přistěhovalci začleněni pouze do určitých společenských oblastí. Zabránění přístupu do některých sfér znamená pro jedince určitou míru socioekonomického znevýhodnění. Tuto politiku upřednostňuje např. Německo, Švýcarsko nebo Rakousko. Asimilační model, jenž se vyskytuje např. ve Francii, předpokládá rychlou adaptaci jedince na nové prostředí a společnost, prostřednictvím získání občanství, práv a povinností majority na úkor ztráty mateřského jazyka, kulturních i sociálních znaků původní kultury. Model, který podporuje odlišnost a různorodost etnických menšinových skupin a majority je multikulturní (pluralitní) model, kterým se vyznačuje např. Kanada, Švédsko, Austrálie. I když se společenství liší jazykem, kulturou, sociálními vztahy apod., jsou všem dána stejná práva. Avšak ani jeden z modelů dnes neexistuje v praxi v čisté formě. Dalšími možnými modely jsou model tavícího kotle (melting pot), který menšinám připouští malou národotvornou roli, model tzv. salátové mísy, který je založen jak na soužití menšin navzájem, tak i s majoritou, a předpokladem je ideální vyústění v strukturální integraci, jež se vyznačuje rovnoprávností imigrantů a majority, včetně možnosti do jisté míry zachování specifických rysů. Důsledkem mísení tradic majority a menšin může být vznik nových kulturních vzorců. Většina imigrantů však dosahují pouze dílčích integrací, nikoli strukturálních.

[40] Eriksen, T. H.*: Antropologie multikulturních společností*. Rozumět identitě. Praha/Kroměříž: Triton, 2007, s. 57.

[41] Dluhošová, H.: Integrace cizinců v České republice. In: Šišková, T. *(ed.): Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v prax*i. Praha: Portál, 2008, s. 77.

projevuje např. snahu zabezpečit přistěhovalcům rovnost v přístupu a právech, i ochranu před diskriminací, a nevyvíjí nátlak na splynutí s českou společností.

Tento proces má navíc i své ekonomické (např. vztah k trhu práce), kulturní, sociální (např. bydlení), právní i politické (např. přístup k veřejným službám) aspekty a dimenze, které se ve společnosti prolínají. Proces integrace postihuje tedy všechny složky i sféry života jedince, který nemá dlouhodobou budoucnost na úspěch, pokud se nejedná o souhrnný proces začlenění do všech sfér života majoritní společnosti, což ovlivňují obě strany tohoto procesu, sám jedinec i hostitelská společnost. Podle Stanislava Broučka integrace nemůže být úspěšná, pokud není přistěhovalec v nové společnosti pozitivně přijat.[42] Migrant by měl mít možnost zapojit se do primárních vztahů i sociálních sítí majority. Jedinec může vnímat dosažení zdárné adaptace, když se cítí být součástí prostředí, dovede v něm spokojeně žít a zároveň má pocit, že je naprosto přijat novou společností.

Schopnost integrovat se do odlišné společnosti je ovlivněna osobními dispozicemi přistěhovalce, ale zároveň i okolnostmi a průběhem procesu migrace: „Významná je i míra příbuznosti kultury a jazyka, zejména rodiny pocházející z výrazně rozdílného sociálního a kulturního prostředí se obtížně vyrovnávají s odlišným způsobem života, rozdílností rodinných vztahů a kompetencí, se změnou rolí muže a ženy ve společnosti a v rodině.“[43] Proces začlenění imigranta do majoritní společnosti může být také ovlivněn a zpomalen z důvodu vyhledávání společenství jedinců stejné národnosti nebo jazyka, do nichž je vkládána větší míra důvěry v novém prostředí. Je však důležité, aby jedinci v komunitách nesetrvali v izolaci a nenastal tak problém formování uzavřených enkláv, proto by neoddělitelnou součástí života cizinců v nové zemi mělo být pochopení způsobu života majority a přijetí jejich zvyklostí a hodnot, což není v rozporu s udržením jeho identity. Autoři Ladislav Janovec a Albena Rangelová ve svém článku *Řečová integrace příslušníků minorit* uvádí: „Proces integrace vychází ze snahy jedince sžít se s novou společností a přitom si udržet osobní integritu a identitu a dosáhnout co nejlepší sociální realizace.“[44]

Integrace nemůže zároveň znamenat závazek zřeknutí se své původní identity a adaptovat se za každou cenu na pozici majority. Přistěhovalec by měl dostat možnost

[42] Srov. Brouček, S. – Hrubý, K. – Měšťan, A.: *Emigrace a exil jako způsob života*. Praha: Karolinum, 2001, s. 49.
[43] Dluhošová, H.: Integrace cizinců v České republice. In: Šišková, T. *(ed.): Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v prax*i. Praha: Portál, 2008, s. 78.
[44] Janovec, L. - Rangelová, A.*: Řečová integrace příslušníků minorit*. [online], 2006, s. 145. [cit. 17.10. 2011] Dostupné z: http://lidemesta.cz/index.php?id=230

porozumět, pochopit a přijmout nové prostředí, ale zároveň by měl být okolím přijímán nadále i v kontextu své odlišnosti. Za základní předpoklady integrace do české společnosti pak mohou být považovány znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost, orientace v české společnosti, rozvoj vztahů s novou společností apod. Ale za nejvýznamnější aspekt integrace je považována znalost jazyka, který je označován za klíč k pochopení českých hodnot, chování, povinností, pravidel soužití i z hlediska právního pořádku.

Podstatné a rozhodující může v tomto procesu být, zda se jedná o dočasnou, nebo dlouhodobou imigraci. Cíle obou typů i míra potřebné integrace do majoritní společnosti jsou tudíž rozdílné: „V případě sociální integrace uvažujeme o procesu včleňování do již existujícího společenského celku, který má vytvořenou strukturu, vykazuje určitou míru koherence a chování jeho členů se řídí stanovenými pravidly.“[45] V rámci integrace by si přistěhovalci měli osvojit danou roli. Pokud dojde u jedince k úspěšnému procesu integrace v oblasti ekonomické (uplatnění na trhu práce) i kulturní (zejména zvládnutí jazyka majority), většinou dochází k opuštění etnické enklávy a zároveň k sociální integraci do většinové populace.

Z hlediska předkládané práce bude brán zřetel především na integraci v sociální a kulturní oblasti prostřednictvím akulturace: „Ta má charakter kognitivní socializace do nové společnosti a zahrnuje zejména nabývání znalostí a kompetencí, které umožňují porozumění typickým situacím ve společnosti a volbu jednání v souladu se společenskými normami a běžnými sociálními scénáři.“[46]

Proces integrace mohou ovlivnit faktory povzbuzující, nebo brzdící: „Mezi brzdící faktory patří nadměrné užívání mateřštiny na úkor učení se novému jazyku, setrvání ve společnosti lidí se stejným původem, sociální izolace, nezaměstnanost, déledobé odloučení od dětí a jejich partnerů apod.“[47] Naopak mezi povzbuzující faktory, které urychlují proces, můžeme zařadit intenzivní sociální vazby a život mimo společenství se stejným původem, seznamování se a navazování vztahů, společenské ocenění nebo pracovní ohodnocení apod.

V Evropě se vyskytují tři modely integrace, tedy etnicko-exklusivistický, asimilační a pluralistický (multikulturní) model, které se od 90. let začínají prolínat. V etnicko-

[45] Trbola, R. - Rákoczyová, M.: Úvod. Trbola, R. - Rákoczyová, M. (eds.)*: Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí,v.v.i., 2010, s. 10.
[46] Rákoczyová, M - Pořízková, H.: Sociální integrace přistěhovalců-teoretická východiska výzkumu. In: Trbola, R. – Rákoczyová, M.: *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Slon, 2009, s. 30.
[47] Diamant, J.: *Psychologické problémy emigrace*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995, s. 117.

exklusivistickém modelu je migrace zapříčiněna potřebami trhu práce. Pobyt migrantů je pouze dočasný, proto hostitelská země nemusí rozmýšlet nad kulturními odlišnostmi ani nad právním postavením přistěhovalců. V asimilačním modelu jsou migranti bráni jako stálí a rovnoprávní příslušnosti společnosti. Podmínkou však je, že se jedinci asimilují do majoritní kultury. Jedinci tedy přijímají nové instituce a symboly, než které získali v původním prostředí. Asimilační model má společný s pluralistickým (multikulturním) modelem předpoklad trvalé imigrace, avšak v pluralistickém modelu společnost toleruje a respektuje kulturní odlišnost přistěhovalců a etnických skupin v rámci harmonického soužití na území politického celku: „Kulturní pluralita je teoretický princip, podle něhož se uznává, že jednotlivá společenství (národy, etnika, kmeny, rasy, náboženské skupiny) mají své specifické kultury, které je nutno považovat za zcela rovnocenné.“[48] Avšak v rámci multikulturního modelu a ideologie existují dvě možné roviny – absolutní tolerance lidské rozmanitosti a tolerance rozmanitosti bez možnosti zacházení stejně s migranty a majoritou. Každopádně prostřednictvím multikulturalismu existuje prostor, v němž se jedinci a skupiny nemusí uzavírat před odlišným světem pouze do vlastní kultury, ale dokážou zde reagovat na změnu kulturních vzorců.

Na rozdíl od integrace můžeme asimilaci chápat jako formu kulturní změny, jež je určená kontaktem dvou kultur a směřuje ke změně jednání a myšlení jedné nebo obou kultur. Asimilace je považovaná za skupinovou příslušnost, kterou si jedinec sám zvolí a není mu připsaná sociálním okolím. Bývá proto považována za vyšší stupeň adaptace a je též dovršením dlouhodobého procesu,[49] jenž se vyznačuje přijetím a začleněním imigranta v hostitelské zemi za předpokladu, že se imigrant cítí v této situaci dobře. Existují tři typy asimilace – adaptace, typ tavícího kotle a kulturní pluralismus. V případě absolutní kulturní a strukturální asimilace, kdy se imigrant zcela přizpůsobí hostitelské společnosti, se jedná o adaptaci. Pokud dochází ke splynutí majority a skupiny v sociální a kulturní oblasti jako výsledek kulturní a sociální simulace, jedná se o typ tavícího kotle. Kulturní pluralismus je případem sociálně-strukturální integrace přistěhovalců, kdy si ponechávají jedinci svou etnickou identitu i kulturní odlišnost, a tedy nejsou pohlceni majoritní kulturou. Avšak v této oblasti majorita očekává určitou míru kulturní asimilace ze strany přistěhovalců v oblasti

[48] Průcha, J.*: Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2010, s. 46.
[49] V procesu integrace můžeme rozlišovat několik fází, tedy fázi idealizace, vystřízlivění, identifikace nebo odporu, které v důsledku znamenají kladnou, nebo zápornou identifikaci.

znalosti majoritního jazyka, základních zvyků a podle Tomáše Sirovátky i „zdravého rozumu každodennosti.“[50] V předložené práci ale bude pojem asimilace definován formou adaptace.

Tomáš Sirovátka v publikaci *Menšiny a marginalizované skupiny* uvádí ideální průběh procesu adaptace, kdy v prvním stádiu jedinec po překročení hranic vyhledává místo v sociálním prostoru, v rovině sociálně-strukturální integrace, např. v podobě hledání zaměstnání a bydlení, ale při stálém uchování kulturní odlišnosti. V další fázi se jedinec zabydluje a dochází ke kulturnímu i sociálnímu prolínání s majoritou a do jisté míry postupné kulturní hybridizaci. V této fázi se může objevit přetváření etnické identity i jazykových praktik. Ve třetím a posledním stádiu dochází k zakořenění, kdy mizí kulturní jinakost. Dochází k ní vlivem hostitelské země, ale i mírou závislosti a zakořeněnosti původní kultury.

Na druhé straně však strukturální asimilace očekává od majority určitou míru tolerance, absenci diskriminace a minimalizaci předsudků vůči etnicky odlišným jedincům. Strukturální asimilace proto může být považována za jeden ze symptomů sociální inkluze imigrantů do hostitelské společnosti a za konečný stav adaptace, což znamená splynutí s hostitelskou zemí. Ve 20. letech 20. století přišli badatelé z tzv. Chicagské školy s asimilační teorií, která proces adaptace přistěhovalce v novém prostředí definuje jako ,,přirozený proces vývoje, končící po čase vlastně nevyhnutelně splynutím, rozpuštěním se‘ v majoritní populaci.“[51]

[50]Szaló, C.: Proces kulturní asimilace a konstrukce identity „přistěhovalců“. In: Sirovátka, T. *(ed.): Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 183.
[51] Drbohlav, D.: Mezinárodní migrace obyvatelstva-pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In: Šišková, T. *(ed.): Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století.* Praha: Portál, 2001, s. 24.

3. ETNICKÁ IDENTITA A S NÍ SPOJENÉ POJMY

S uvedenými procesy adaptace je spojen pojem identity. Pojem má mnoho významů, a proto může být těžce uchopitelný. Lze mu rozumět jako chápání sebe sama či jako sociálního umístění. Identita jako taková může být vnímána jako za jedna z primárních potřeb jedince, jelikož jako společenský tvor má potřebu někam patřit. Identita má význam pro každého jedince, protože jejím prostřednictvím se sami vymezujeme vůči světu i ostatním jedincům: „Z hladiska psychologického je identita jednotlivca sebapoznanie (sebadefinovanie) a subjektívne prežívanie toho, čím jedinec je: vlastnej autenticity, jedinečnosti a konzistentnosti v čase a prostore, či už jako jednotlivca (osobná identita) alebo ako člena ludských skupín a spoločenstiev (sociální identita).“[52]

Identita je komplexem vzájemně propojených, ale občas i nesouvisejících kulturních jevů a postojů: „Každá identita je relační, situační a flexibilní, takže každá osoba je nositelem celé řady potencionálních identit, z nichž se ovšem jen některé stávají sociálně významnými a ovlivňujícími každodenní život.“[53] Navíc existuje identita deklarovaná, ke které se jedinec oficiálně hlásí, a kultura žitá, tedy identita, jejíž podstatou je každodenní zkušenost. Z tohoto důvodu může být identita jedinců na základě sociálních vztahů a vazeb reprodukována a přepracována, proto je považována za výsledek sociálních interakcí. „U migrantů dochází ke vzniku dvojí a vícevrstvé paralelně platné vzájemně propojené identity, identity opřené o různé kulturní vrstvy: kulturu země výchozí a kultury zemí přijímacích,“[54] napsala Dana Bittnerová a Milan Heřmanský.

Na základě identity je osoba a společnost rozeznatelná a poznatelná. Identita není jen výsledkem sebedefinování, ale zároveň i definováním ostatními lidmi.[55] Každá identita může být považována za svým způsobem individuální, ale zároveň musí být postavená na základě společenských hodnot, zvyklostech chování i společných symbolů, proto bychom mohli konstatovat, že identita jedince neexistuje izolovaně,

[52] Bačová, V.: *Etnická identita a historické zmeny*. Bratislava: VEDA, 1996, s. 10.
[53] Eriksen, T. H.*: Antropologie multikulturních společností*. Rozumět identitě. Praha/Kroměříž: Triton, 2007, s. 129.
[54] Bittnerová, D. - Heřmanský, M.: Kultura českého prostoru a prostor české kultury očima české antropologie a příbuzných oborů. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 7.
[55] Etnická identita se vytváří na základě sebedefinování i vymezování osoby jako příslušníka etnické skupiny.

a proto není ani věcí individuální, protože vzniká a vyvíjí se v kulturních, sociálních i historických souvislostech. Jedinec si tak identitu osvojuje, přijímá ji na základě kultury a zároveň na uvědomění si příslušnosti k určité skupině. Příslušníci jak minoritní tak majoritní společnosti získávají a uvědomují si individualitu během procesu socializace v rámci společnosti a kultury a také sociálních sítí. Viera Bačová označuje identitu jako „to, kým alebo čím niekto je.“[56] Potřeba identifikace se s kulturou může být odlišná. Dle Leoše Šatavy se u členů menšin střetáváme častěji s potřebou vymezování se a sebeidentifikace na základě znaků či symbolů, než kterou projevují velké národy.[57]

Identita se odvíjí od kultury jednotlivých společenství. Tento pojem může být definován mnoha způsoby. Sociologové často definují kulturu jako širší pojem, zahrnující sociální zvyklosti dané skupiny, včetně zákonů, tradic nebo zvyků. Jedinci, kteří náleží do stejné kultury, se vyznačují stejným jazykem, hodnotami, obdobným chování a způsobem uvažování. I když Thomas Hylland Erikson uvádí ve své publikaci *Antropologie multikulturních společností*, že mezi kulturou a etnickou identitou se nevyskytuje jednoduchý ani přímý vztah, přesto kultura z hlediska etnické identity hraje podstatnou roli. Josef Kandert vymezuje pojem následovně: „Kultura je symbolickým systémem určité skupiny, souborem kolektivních hodnot a představ členů určité skupiny.“[58] Prostřednictvím kultury si tak jedinci identifikují vztah k sobě samým i k ostatním příslušníkům etnických skupin. Proto je kultura pro etnickou identitu důležitá, protože kulturní odlišnosti utvářejí sociální rozdíly, které se podílejí na formování etnického původu.

Člověk se stává příslušníkem kultury prostřednictvím různě pojmenovaných procesů, např. v případě kulturní antropologie se jedná o akulturaci, v interkulturní psychologii o kulturní transmisi. Vykonavatelé těchto procesů jsou v okolí jedince, tedy především rodiče, jiní příbuzní, přátelé, vrstevníci, ale i učitelé. Akulturaci imigrantů ovlivňují i další faktory, např. úroveň vzdělání, věk, pohlaví, stupeň blízkosti či vzdálenosti kultur. Prostřednictvím kultury a náležitých aktivit jedinec i menšina upevňují vlastní identitu a projevují kulturní svébytnost, kterou mohou dokazovat akceptovatelnost v majoritní společnosti. Dana Bittnerová s Milanem Heřmanským k této problematice uvádějí: „Každý jedinec je tím, čím je, vždy na pozadí kultury,

[56] Bačová, V.: *Etnická identita a historické zmeny*. Bratislava: VEDA, 1996, s. 9.
[57] Srov. Šatava, L.: *Jazyk a identita etnických menšin*. Praha: Slon, 2009, s. 47.
[58] Kandert, J.: Přežívání české kultury. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 35

do níž byl enkulturován, nebo v níž se rozhodl akulturovat. Je do značné míry zajatcem kultury, která jej svazuje, stejně jako mu pomáhá vyznat se ve změti impulsů, které přicházejí z okolí.“[59]

Je také důležité si uvědomit, že neexistuje lidská přirozenost, jež by nebyla závislá na kultuře. V tomto procesu má nezastupitelnou a důležitou pozici výchova v rámci školy i během aktivit volného času. Především z důvodu, že tak se učí jedinec jazyku, dějepisu národa i národnímu smýšlení. Na druhou stranu vzdělávací instituce nepředávají pouze znalosti o vysoké kultuře, ale především zde dochází ke sdílení kulturních významů, které jedincům umožňují pochopit okolní svět, v němž žijí. Škola tak spolu s masmédii učí jedince identifikovat se se svou etnickou skupinou, se společenstvím „stejného druhu“. [60]

Kultura není neměnná, neustále se vyvíjí, a proto ji můžeme považovat za proměnlivou a dynamickou: „Revize stávajících kulturních prvků a vzorců, nabídky kulturních inovací či přejímek jsou tím, co kulturu permanentně mění.“[61] Kultura a tedy i identita jedince se přetváří, i když u každého jinak rychle a během odlišných procesů. Záleží na délce pobytu v zemi, schopnostech jedince, věku, na generaci apod. Skutečností je, že při nenásilném setkávání odlišných etnických skupin dochází ke změně kulturní identity každého zainteresovaného jedince: „Slovy Clauda Lévi-Strausse: Každá kultura se rozvíjí díky vzájemným výměnám s jinými kulturami. Musí však klást určitý odpor, jinak by záhy neměla nic specifického, co by mohla směňovat.“[62]

Jednotlivé kultury se vyvíjí v různých podmínkách, což je příčinou vzniku specifického dědictví i nástrojů, které jsou efektivní v daném prostředí, ale nemusí tak být v prostředí jiném. Z toho důvodu globalizace v některých částech světa iniciuje potřebu předávání zkušeností integrujících kultur, především kvůli rozšiřování společného pole působnosti. Proto se mohou jedinci setkat s kulturním šokem, který mohou přistěhovalci zažít při příchodu do nové odlišné společnosti. Jedná

[59] Bittnerová, D. - Heřmanský, M.: Kultura českého prostoru a prostor české kultury očima české antropologie a příbuzných oborů. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 7.

[60] Z hlediska přístupu českých škol k integraci dětí migrantů dochází pouze způsobem výuky českého jazyka a ovládání dané látky, avšak ve většině případů se u dětí majority i minority neklade dostatečná pozornost na výchovu a podporu rozvoje sociální a kulturní identity žáků.

[61] Bittnerová, D. - Heřmanský, M.: Kultura českého prostoru a prostor české kultury očima české antropologie a příbuzných oborů. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 7

[62] Šatava, L.: *Jazyk a identita etnických menšin*. Praha: Slon, 2009, s. 55.

se o přirozenou reakci, která je vyvolána nezvyklou situací, nebo jiným uchopením situace, než na které je jedinec zvyklý. Jedinci se mohou prostřednictvím kulturního šoku seznámit s jinými návyky, kulturou nebo způsobem života.

Členy etnické skupiny spojuje společná kultura a identita, která se o kulturu opírá. Jazyk a lidová kultura jsou prvky kultury, které jsou respektovanými symboly společnosti. Jazyk je nejen nositelem ostatních prvků kultury, ale především je také důležitým prostředkem komunikace, jenž má funkci pojítka společnosti. Po příchodu do nové země je původní jazyk migrantů považován za neoddělitelnou součást jejich kultury a identit, a proto zde neexistuje povinnost, aby se zmíněného atributu zřekli. „Jedinec vnímá kulturu jako nabídku, s níž se musí vyrovnat a její jednotlivé prvky přijmout, zavrhnout nebo reinterpretovat,“[63] uvedli Dana Bittnerová a Milan Heřmanský v stati *Kultura českého prostoru a prostor české kultury očima české antropologie a příbuzných oborů*. Tímto výběrem si jedinec ujasňuje vztah ke kultuře i k vnímání sebe samotného v rámci společnosti určité kultury.

Kulturu si můžeme také představit jako síť významů, které musí jedince přijmout, enkulturovat se do nich a socializovat, aby se mohl stát součástí dané společnosti. Inna Čábelková píše: „Rozdíly v pravidlech sociální interakce reflektují rozdíly v hodnotových orientacích členů různých kultur.“[64] Imigrační skupiny, které pocházejí z kulturně vzdálenějších částí světa, mohou přijímat podněty české společnosti a kultury jako požadavek vznikající z jejich evropanství. Osobitost jednotlivých kultur je tak považována za jeden z hlavních znaků etnických menšin. Ani osobitost, stejně jako kultura, není stabilní a neměnná, protože reaguje na celospolečenský vývoj a podněty majority.

Na základě kultury můžeme definovat pojem etnická skupina jako označení skupiny, která se vyznačuje společnou kulturou, pocitem identity a tradicí. Proto je možné ji označit i za typ kulturní kolektivity, která přikládá velkou roli i historii, mýtům a původu. Michaela Ferencová pojem etnické skupiny definuje jako „formu sociálnej orgánizacie založené na sebaidentifikácii a identifikácii iných.“[65] Z toho důvodu je etnické identitě přiřazován subjektivní charakter. Předpokladem je, že hranice

[63] Bittnerová, D. - Heřmanský, M.: Kultura českého prostoru a prostor české kultury očima české antropologie a příbuzných oborů. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 14.

[64] Čábelková, I.: Kulturní dimenze Geerta Hofstedeho a jejich souvislost HDP. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 169.

[65] Ferencová, M.: Konštruktivistické a esencialistické prístupy k etnickej identite. Prehl‘ad teórií a problém konceptu identity. In: Marušiak, J. - Ferencová, M. (eds.): *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Slovenská akademie vied, 2005, s. 35.

jednotlivých kultur jsou propustné, a je tak možné, aby jednotlivé celky plynule přecházely jedna do druhé. Tyto hranice ale přetrvávají, i když je jedinci překračují.

Etnické skupiny mohou být rozpoznatelné dle jednoho, nebo i více kulturních odlišností. Vznik i přežívání etnických skupin je tak založený na vzájemném kontaktu celků, který je dán odlišnostmi, jež jsou vnímány při interakci s jinou skupinou - z tohoto důvodu by nemohly vznikat bez kontrastu jednotlivých skupin. Mezi tyto kulturní rozdíly můžeme zařadit například náboženství, jazyk, instituce nebo obyčeje.

Etnická skupina vzniká v situaci, kdy si jedinci uvědomí odlišnost od jiných skupin v oblasti např. kulturní, historické, religiózní nebo jazykové, na jejímž základě se vymezují. Obecně se skupina může vymezit na základě společné identity. Jelikož jsou etnické skupiny spjaté s kulturou, která se neustále vyvíjí, ani skupiny nejsou neměnné sociální entity.[66] Avšak při přetváření etnických společností má rozhodující vliv zaujetí jednotlivých členů skupiny nadále zachovat jejich samostatný a osobitý celek se svébytným jazykem i kulturou, a tedy i uplatnění obranných opatření.

V rámci etnických skupin je velmi podstatné i etnické vědomí. Badatelé Stanislav Brouček, Zdeněk Uherek a Václav Hubinger vymezují tento pojem následovně: „Etnické vědomí je vědomí sounáležitosti s určitou etnickou skupinou na základě společně sdílených objektivních komponentů etnicity nebo rodového původu.“[67] Jedná se tedy o společenskou formu sdílení názorů na původ, historii, vlast, povahu etnika apod., která se skládá ze dvou složek, kognitivní a emocionální. Kognitivní složka je souborem vědomostí o původu a o odlišnostech vlastního etnika. Obsah této složky může být ovlivněn např. školní výchovou a jinými formálními zdroji. Naopak emocionální složka je od kognitivní velmi těžce objektivně pozorovatelná, protože se jedná o vnitřní subjektivní stavy spojené s postoji, prožíváním a cítěním vztahujícím se k vlastní etnické identitě. Intenzitu národního (etnického) vědomí není

[66] Vedle etnické skupiny existuje ještě pojem národnostní menšina, který je v České republice vymezen právní normou, konkrétně zákonem o právech příslušníků národnostních menšin č.273/2001 Sb., následovně: „Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.“ Označení národnostní menšina je na rozdíl od etnické skupiny podmíněno občanstvím České republiky, z tohoto důvodu tento status nedosahují např. Vietnamci nebo Číňané. Ovšem podobně jako etnické skupiny se tito jedinci vyznačují silným vědomím, které se opírá o kulturní, jazykové nebo historické tradice.

[67] Brouček,S. - Hubinger,V. - Uherek, Z.*: Základní pojmy etnické teorie*. Český lid, 78, 1991, s. 244.

jednoduché měřit, například z důvodu individuálních rozdílů, různých situací, souvislostí.

S etnickým vědomím je také spjat pojem etnická příslušnost, která je ve stati *Základní pojmy etnické teorie* definovaná jako „sounáležitost jednotlivce s etnickým společenstvím na základě objektivních a subjektivních komponentů etnicity.“[68] Nemusí být založena na příbuzenských poutech, ale může vznikat i na abstraktním základu. Z mnoha identifikací, které v komplexních společnostech zakládají příslušnost jedince, můžeme stručně vyjmenovat jako některé z možností jazyk, domov, příbuzenství, národnost, etnickou příslušnost, rodinu, věk, vzdělání, politický pohled, sexuální orientaci, sociální vrstvu, náboženství a pohlaví. Z těchto možností jsou za stěžejní atributy pokládány pohlaví a věk, protože např. dle Thomase Hyllanda Eriksena neexistují společnosti, kde by pohlaví a věk neměly sociální význam.

Je důležité podotknout, že příslušnost ke skupině si volí jedinec sám na základě vlastního rozhodnutí, kvůli kterému by člověk neměl být diskriminován. „Osoba přísluší k menšině nikoli proto, že sdílí stejný jazyk, náboženství nebo je stejného etnického původu, či patří k určitému kulturnímu okruhu, ale protože majíc některou z výše uvedených vlastností se svobodně rozhodla hlásit se ke skupině lidí sdílejících tutéž identitu,“[69] uvedl Ivan Gabal v publikaci *Etnické menšiny ve střední Evropě.*

V definovaní pojmu etnická příslušnost figuruje další důležitý pojem v této oblasti, etnicita, kterou Jan Průcha považuje za „vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu působících v interakci a formulujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu.“[70] Je poznatelná dle několika znaků, ale za zásadní bývá považován jazyk, který je pokládán i za kulturní kapitál etnických skupin. Viera Bačová shledává etnicitu jako element zabezpečující uvědomění si vlastní identity i odlišnosti jiných skupin.[71] Vztahuje se k odlišnostem jednotlivých skupin, kterými je např. rozdílný jazyk, náboženství nebo i způsob stravování. Proto je etnicita smysluplná pouze u členů skupin se stejnou nebo odlišnou etnicitou. „Fenomén etnicity je starý jako lidstvo samo, neboť od počátků lidské etnicity si člověk formoval nejen svou individuální, ale i skupinovou identitu, která jej vydělovala od skupin ostatních

[68] Tamtéž, s. 241.
[69] Gabal, I.*: Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999, s. 43. V tomto výroku můžeme shledávat značnou podobnost s definicí Ernesta Gellnera uvedenou v jeho publikaci *Národy a nacionalismus*.
[70] Průcha, J.: *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2010, s. 51.
[71] Srov. Bačová, V.*: Etnická identita a historické zmeny*. Bratislava: VEDA, 1996, s. 38.

a od okolního světa vůbec,“[72] napsal ve svém článku *Etnicita a chicagská sociologická škola* Ivan Dubovický.

Etnicita je důležitá i z hlediska etnické identity. „Etnicita dodává jednotlivcům nejhlubší identitu,“[73] napsal v publikaci *Interkulturní psychologie* Jan Průcha. Můžeme ji považovat za element, který charakterizuje a zároveň rozlišuje navzájem jednotlivá společenství a prostřednictvím kterého jedinec projevuje totožnost s etnickou skupinou. Ve všech novějších definicích se objevuje několik společných charakteristik etnicity, např.: „Etnicita je spojená s vytváraním velkých skupín ludí na základe kategorizácie my-oni.“[74] Jedná se o způsob vytváření hranic mezi skupinami „my“ a „oni“, kterými se jednotlivé etnické skupiny odlišují od ostatních a které se odvíjí na základě společného přesvědčení o stejných předcích, společné kultuře i historii, určitých zásadách společenského života apod.

Mezi další kritéria etnicity se zařazuje sociálně-biologická spojitost skupiny a v definicích se často vyzdvihují také citové vazby jedinců ke své etnické skupině a jejím charakteristikám a kvalitám, kterými jsou např. pokrevní svazky, jazyk, tradice, zvyky, tabu, symboly. Avšak za základ etnicity jsou považovány především znaky spřízněnosti, stejné kultury, zařazení sebe sama do skupiny a vzájemné blízkosti.

Etnicita nemusí zanikat při odchodu z hlavní etnické skupiny, naopak může u etnických skupin přetrvávat. Etnicita ve skupině může po případném útlumu znovu oživit v případě potřeby sebedefinování a vymezení vlastní identity v odlišném prostředí. V této situaci se praktikuje především zdůraznění kulturních rozdílů, což se může stát ideálním způsobem jak uchopit etnicitu, protože je považována za nástroj k odlišení a identifikaci jedinců i celých skupin: „Jde o klasifikaci, jež mezi jednotlivými skupinami stanovuje hranice pomocí kritérií, které se historicky a kulturně mění, nejčastěji však pomocí vlastního jména skupiny, sdílených představ či mýtů o společném původu/předcích, sdílených historických vzpomínek a kulturních praktik.“[75]

I u etnicity můžeme zaznamenat několik prvků. Mezi základní složky etnicity badatelé Stanislav Brouček, Václav Hubinger a Zdeněk Uherek stanovují kulturu a jazyk, které podle nich mají objektivní povahu, a etnické vědomí, jež má subjektivní

[72] Dubovický, I.: *Etnicita a chicagská sociologická škola*. Český lid, 83, 1996, s. 53.
[73] Průcha, J.: *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2010, s. 121.
[74] Bačová, V.: *Etnická identita a historické zmeny*. Bratislava: VEDA, 1996, s. 24.
[75] Hamar, E.: O etnicitě a konstrukci židovských identit v životních příbězích. In: Sirovátka, T. (ed.): *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 199.

povahu.[76] Etnicita projevuje kulturní rozdíly, a proto může vztah mezi etnicitou a kulturou definovat jako proměnlivý, ale i komplexní. Thomas Hylland Eriksen vnímá etnicitu jako „dlouhodobou a systematickou komunikací kulturních diferencí mezi skupinami, které se považují za vzájemně odlišné.“[77]

Na pojetí etnicity můžeme nahlížet ze dvou pohledů, směru primordialistického a situačního. Etnicita, která má primordialistickou kvalitu, se vyskytuje jako přirozenost, která je zároveň částí lidské existence. Etnicita může být na druhé straně považována i za něco situačního. Pomíjivé a proměnlivé postoje i city, které jsou závislé na určité situaci jedince, mohou určovat přináležitost ke skupině: „Se změnou jeho situace se mění i identifikace se skupinou či přinejmenším řada identit a diskursů, k nimž se jedinec přiklání, bude mít pro něho s postupem času a v odlišných situacích různou důležitost.“[78]

Ve středoevropském prostoru se upřednostňuje primordialistické etnické myšlení, které je především důsledkem historického vývoje. Češi obecně národní identitu shledávají jako přirozeně danou vlastnost, nikoli jako kulturně konstruovanou. Ladislav Holý v publikaci *Malý český člověk a skvělý český národ* zmiňuje, že lidé mezi hlavními kritérii, aby někoho označili za Čecha, zahrnují: mít české rodiče, narodit se na území České republiky a považovat za mateřský jazyk češtinu.[79]

Ohledně tematiky etnicity a etnické příslušnosti existuje mnoho názorů, které se vyznačují především dvěma krajními charakteristikami. Jedním pólem je tradiční, čistě národní a etnická koncepce. Leoš Šatava k této problematice uvádí: „Vědomí národní (tj. etnické či etnopolitické) příslušnosti - vymezující se především na bázi jazyka, kultury a mravů (Volksgeist) jako jasně ohraničených a stabilních entit, za nezpochybnitelnou hodnotu, přirozený a předem daný (askribovaný) pevný kulturní jev, trvalý fenomén, kterému je možno (či třeba) dokonce takřka nábožensky holdovat coby sanctu a podřídit mu jiné hodnoty.“[80] Tato koncepce je také někdy označována jako „herderovská“, z důvodu období vzniku této koncepce, která prohlašuje, že národní vědomí existuje nezávisle na vůli jedince.

---

[76] Srov. Brouček, S. - Hubinger,V. - Uherek, Z.*: Základní pojmy etnické teorie*. Český lid, 78, 1991, s. 238.
[77] Eriksen, T. H.: *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha/Kroměříž: Triton, 2007, s. 105.
[78] Smith, A. D.: Etnický základ národní identity. In: Hroch, M. *(ed.): Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. Praha: Slon, 2003, s. 271.
[79] Srov. Holý, L.*: Malý český člověk a skvělý český národ. Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. Praha: Slon, 2010, s. 70.
[80] Šatava, L.: *Jazyk a identita etnických menšin*. Praha: Slon, 2009, s. 14.

Druhý pól klade dle Leoše Šatavy důraz na „umělý, kulturně reprodukovaný sociální konstrukt.“[81] Etnická identita se prolíná se sounáležitostí k určité politicko-teritoriální formaci, například v podobě regionální nebo státní příslušnosti. Ve střední i jihovýchodní Evropě však převažuje etnokulturní „herderovská“ koncepce, která klade důraz především na společný jazyk a kulturu.

Na etnicitu lze také nahlížet z pohledu dalších koncepcí, které se navzájem střetávají. Jedná se např. o koncepci „buď-anebo“ (tradicionalistický koncept) a koncepci „nejen, ale i“ (multikulturní, liberální koncepci). První uvedený koncept se opírá o již zmíněné „herderovské“ představy o sourodém společenství, které sdílí společný jazyk, kulturu a mravy. Člověk může být podle této teorie příslušníkem jedné, nebo jiné etnické skupiny - ale neexistuje jiná možnost. U evropských národních států je tato koncepce nejčastěji objevovaným modelem života většiny populace. Radikální přívrženci koncepce označují etnickou identitu za hodnotu pevně danou a nezpochybnitelnou.

Druhá teorie „nejen, ale i“ se snaží o vzájemné propojení majority s minoritami, prostřednictvím náhledu na veškeré kultury jako na podíl vytváření kolektivního bohatství společnosti. V této koncepci jsou zdůrazňovány hlavně aspekty jazykové a kulturní, popřípadě multikulturní. Z hlediska novodobého vývoje, globalizace a vzájemného prolínání kultur, velká část lidstva přistoupí k tomuto pohledu. Na straně druhé z uvedených důvodů může nastat opačný výsledek, např. shledání etnicity jako něčeho nepraktického a jako možného původce konfliktů.

Po objasnění předchozích pojmů se pro zacyklení opět navracím k pojmu etnické identity. Ani u etnické identity neexistuje pouze jedna definice. Můžeme ji označit za určitou součást identity osobnosti, která se projevuje pocitem příslušnosti a sounáležitosti k určité skupině prostřednictvím ztotožnění se s pro ni charakteristickými rysy, např. společným jazykem, ideály, normami. „Např. Nesdale, Roony a Smith vymezují etnickou identitu jako rozsah toho, co si jednotlivec uchovává jakožto postoje, hodnoty, víru a způsoby chování ze své etnické skupiny.“[82] Etnická identita je tedy spjata s kulturou, a proto i etnické skupiny mohou být považovány za kulturní jednotky. Tak jako je kultura jednoho celku odlišitelná od celků dalších, je etnická identita založená na bázi sociálně ustanoveného mínění o kulturních odlišnostech. Etnologové a sociologové vidí jako zásadní objektivní znak etnické

[81] Šatava, L.: *Jazyk a identita etnických menšin*. Praha: Slon, 2009, s. 15.
[82] Průcha, J.: *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2010, s. 52.

identity a skupiny ve většině případů jazyk, který může být označován i za projev kulturní a etnické osobitosti jedinců.

I etnická identita získává svůj smysl a význam až v heterogenním prostředí. V etnicky a rasově homogenním prostředí nenastávají otázky ani problematika etnické identity, proto tento pojem nabývá důležitosti až při střetu s jinou rozdílnou kulturou a etnicky odlišnými jedinci, kdy nastává potřeba uvědomění různosti a vlastní příslušnosti k určité skupině. „Významným faktorem ovlivňujícím nastavení a především ukotvení identity etnické menšiny a imigrační skupiny je kulturní konflikt, který vzniká při setkání dvou odlišně definovaných kultur,“[83] napsala Dana Bittnerová v závěru publikace *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. K tomuto konfliktu nedochází jen při střetu majority s etnickou menšinou, ale může nastat i mezi jednotlivými menšinami na určitém území. V situaci střetu hostitelské společnosti s menšinou většinou dochází k vnějšímu zjednodušování vlastní identity. Na druhou stranu míra odlišnosti původní kultury může mít vliv na setrvání v původní etnické identitě: „Jestliže je možné definovat sebe sama pouze ve vztahu k druhému, logicky z toho pak plyne, že identifikace je proměnlivá v závislosti na tom, ke komu ji vztahujeme.“[84] Etnická identita je tedy ovlivnitelná na rozdíl například od etnických kořenů, které jsou dané.

Etnická identita se skládá z několika složek. Viera Bačová uvádí mezi nejčastěji zmiňovanými složkami následující: „a) sebaoznačenie za člena etnickej skupiny, b) prežívanie etnickej príslušnosti, c) postoje k etnickej skupine, d) účast v etnických aktivitách.“[85] Etnická participace zahrnuje také např. jazyk, tradice, svátky, náboženství. Etnickou identitu jedince tedy velmi ovlivňuje kontext, který mohou tvořit sousedé, etnická smíšenost společnosti apod., a okolnosti, ve kterých se jedinci nacházejí. Z tohoto důvodu je etnická identita proměnlivá a podmíněná, jelikož odkazuje na potřeby i konkrétní okolnosti. Etnická identita tak v průběhu života jedince vzniká a mění se.

Utváření etnické identity může být považováno za obdobný proces, jako je tvoření ego identity. Formování identity, které uvedla ve své publikaci *Etnická identita a historické zmeny* Viera Bačová, je podle Jamese Marcii ovlivněno dvěma dimenzemi.

[83] Bittnerová, D.: Závěr. Bittnerová, D. - Moravcová M. (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 406.
[84] Eriksen, T. H.: *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha/Kroměříž: Triton, 2007, s. 68.
[85] Bačová, V.: *Etnická identita a historické zmeny*. Bratislava: VEDA, 1996, s. 47.

V první fázi jedinec hledá, zkoumá a prochází krizí, kdy pochybuje o cílech a hodnotách, které mu předali rodiče. V druhé dimenzi jedinec vytvoří závazek v podobě volby osobních cílů, přesvědčení a hodnot. Výsledkem těchto procesů je podle Jamese Marcii vznik identity, která může mít čtyři podoby. Jedna z podob je difúzní stav, kdy jedinec neprošel fází zkoumání a ani nepřijal závazky. Dalším případem je předčasné uzavření identity, což je závazek, který vznikl bez bádání, většinou založený na rodičovských hodnotách. Možností je také moratorium, což je stav, kdy jedinec zkoumá a zatím nepřijal žádné závazky. Poslední fází je dosáhnutí identity, kdy se jedinec po etapě zkoumání pevně rozhodne.[86]

S modelem Jamese Marcii dále pracoval např. Jean Phinney, který ho přeformuloval v oblasti etnicity a popsal vývoj etnické identity ve třech fázích. V prvním stádiu jedinec nezkoumá svou etnickou identitu. Může to vycházet z difúze, kdy se jedinec vyznačuje nedostatkem zájmu o etnicitu, nebo z předčasného uzavření, což znamená převzetí etnických postojů a hodnot od ostatních lidí. V druhé fázi se jedinec snaží pochopit, jaký má význam etnicita pro jedince samotného. V třetí fázi už jedinec vidí jasný smysl svojí identity: „Niekto može dospieť do štádia, že jasne rozumie svojej etnicite, ale bez toho, aby chcel udržiavať etnické zvyky alebo jazyk etnického společenstva,“[87] napsala Viera Bačová v publikaci *Etnická identita a historické zmeny.*

Etnická identita může být vykládána, stejně jako etnicita, na základě teorie primordiální, nebo teorie instrumentální, které stanovují dva koncepty etnické identity. Primordialismus klade důraz na důležitost okolností, do kterých se člověk rodí a jež mu poskytují určitou životní výbavu např. fyzické tělo, jméno, národnost, kultura nebo historie skupiny. Tato teorie chápe identitu jako něco, co pramení z přirozenosti sociální existence jedince, tedy mateřský jazyk, příbuzenské vztahy, sousedé, přátelé, lidé stejného národa a rasy, hodnoty, zvyky, tradice apod. Zmíněné části životní výbavy jsou důležité především zásluhou jejich prvotnosti - tedy byly nám dány dřív, než jsme se mohli rozhodnout sami. Tento koncept vysvětluje vytváření etnické identity jako nositele emocionálního náboje. Podle toho, co máme dáno v sociálním kódu, je vysvětlována i její trvalost. Pro tento koncept jsou výstižné výroky jako např.: „Národnost jednotlivce je jednou pro vždy dána. Jazyk je nejdůležitější podmínkou

[86] Srov. Bačová, V.: *Etnická identita a historické zmeny*. Bratislava: VEDA, 1996, s. 46.
[87] Tamtéž, s. 47.

existence národa. Budoucí pokolení by měla rozvíjet národní dědictví.“[88] Podstatou a zdrojem etnické identity je tedy podle této teorie rodná zem a společenství.

Druhý koncept je postaven na teorii stanovené na instrumentálním základu identity, jež je dána příslušností k těm společenstvím, která jedinci poskytují prospěch a praktické výhody, např. ekonomické či politické. Tato teorie je položena na základu sociálního konstruktivismu. Instrumentální identitu můžeme chápat jako rozumově podloženou složku jedince, který pokládá společnost za nástroj k dosahování cílů. Nejedná se o trvalé aspekty, ani o hlubokou zakořeněnost, ale jedinci spíše upřednostňují praktické užití. V tomto pojetí členství v etnické skupině závisí na společných zájmech a etnicita je pouze nástrojem, jak zájmů dosáhnout. Proto je etnická identita demonstrována jen v případech, kdy je to pro jedince výhodné. Tento koncept je opřený např. o tvrzení: „Člověk se dokáže stát příslušníkem kterékoliv národnosti. Národnostní příslušnost je věcí výběru a rozhodnutí. Materiální zájmy spojují jedince víc než jejich příslušnost.“[89] Identita je tedy založená pouze na výběru a rozhodnutí jedince.

Etnická identita se odvíjí od sebepojetí jedince, od vymezení vlastního členství v sociální nebo etnické skupině a přijetí emocionálního a hodnotového významu, kterým se členství ve skupině vyznačuje: „Etnickú identitu niekoho možno definovať ako časť celku jeho sebakonštruktov, v ktorých je vyjadrená kontinuita medzi konštrukciou svojich predkov a budúcimi ašpiráciami vo vzťahu k etnicite.“[90] Je však důležité si uvědomit, že uchopení vlastní rozdílnosti, nalezení místa v rámci i mimo majoritu a nastavení identity se mění v závislosti na vývoji identity. Ta není stejná ani v pojetí počátečního nastavení: „Utváření deklarované, a tedy i vědomě budované etnické identity v sobě zahrnuje řadu manifestovaných faktických i symbolických aktů, jež slouží k potvrzování vlastní identity (etnické totožnosti),“[91] napsala Dana Bittnerová v stati *Sebepojetí etnik v „otevřené“ české společnosti.* Etnická identita se může specifikovat i jako „žitá“, která bere v potaz vnitřní sebepojetí i jeho formování v důsledku kontaktů a mezilidských vztahů.

[88] Průcha, J.*: Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2010, s. 121.
[89] Tamtéž, s. 121.
[90] Bačová, V.: *Etnická identita a historické zmeny*. Bratislava: VEDA, 1996, s. 21.
[91] Bittnerová, D.: Sebepojetí etnik v „otevřené“ české společnosti. In: Bittnerová, D. - Moravcová M. (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 9.

4. MIGRANTI Z CHILE

4.1 CARMEN

Carmen je osmadvacetiletá žena pocházející z města Santiago de Chile, která žije v České republice již osm let. V Chile vystudovala střední školu a nedlouho poté odjela s rodinou do České republiky. Po krátké době působení v Praze se vdala za Čecha, se kterým se ale rozvedla a nyní je již podruhé vdaná opět za českého muže. V současné době je zaměstnaná jako administrativní pracovnice u svého druhého manžela, který je podnikatelem.

Příchod do České republiky si sama nezvolila. Její otec zde dostal pracovní nabídku spojenou s jeho povoláním obchodníka, a tak se celá rodina, včetně Carmen a jejích čtyř sourozenců, odstěhovala s ním. Otec nejprve působil krátkou dobu v Německu a Itálii, až poté se usadil s rodinou v České republice. Po několika letech se její rodiče s dvěma sourozenci odstěhovali zpět do Chile, především kvůli pocitu stesku a touhy vrátit se do původní země, ale dva sourozenci a Carmen zůstali nadále v České republice. Bratr se rozhodl usídlit natrvalo v Praze kvůli pracovním podmínkám a pro Carmen a její sestru byla důvodem jejich manželství s Čechy: „*Kdybych se nevdala, asi bych odjela v tý době*.“

Po příjezdu do Prahy pracovala jako prodavačka, což mělo velký vliv na zlepšení jejího jazyka. Dokonce se v rámci této profese nesetkala ani s netrpělivostí či nepříjemností ze strany Čechů, když nerozuměla. Jako prodavačka působila do té doby, než ji její druhý manžel zaměstnal ve své firmě jako administrativní výpomoc.

Carmen za dobu, co žije v České republice, navštívila Chile dvakrát v periodě po čtyřech letech. Do Chile se vypravila za svou rodinou a přáteli: „*Když tam jedu, jsem šťastná, ale potom, když odjíždím, tak je smutno.*“ Když poprvé navštívila Chile, plakala už několik dní před odletem a pak i nějaký čas v České republice. Ale nyní ví, že má možnost tam běžně jezdit, proto už je klidnější. Její rodina ji nikdy nepřemlouvala, aby se vrátila zpět do rodné země. Je to především proto, že jsou si vědomi, že Carmen má své povinnosti už v Čechách a že přijede opět na návštěvu. Ale vždy, když zavítá na nějaký čas do Chile, je pro ni uspořádáno velké uvítání: „*Všichni, co mě znaj, mě přijdou pozdravit.*“ Za Carmen na návštěvu nikdo nejezdí především

z ekonomických důvodů, ale alespoň je s příbuznými neustále ve spojení telefonicky nebo přes e-maily. Se svou starší sestrou, která žije v Chile, si volají dokonce pravidelně každou neděli.

Carmen nevyhledává v České republice své krajany. Vzpomíná, že dříve se pořádaly plesy a sdružovací akce pro Chilany, aby se mezi sebou poznali. Z toho důvodu měla na svatbě velké zastoupení Chilanů: *„Ale dnes hodně starších odešlo a noví nemají zájem.*“ I když se ambasáda podle Carmen snaží stále pořádat akce pro Chilany žijící v České republice, velmi záleží na velvyslanci, zda chce opravdu kontakt s lidmi, nebo zda se jedná pouze o jeho povinnost. Dříve se akcí na velvyslanectví účastnila, ale podle ní současný velvyslanec neprojevuje upřímnou snahu o sdružování Chilanů, a proto již tyto akce nevyhledává. Domnívá se, že v minulosti program ambasády navštěvovalo hodně chilských přistěhovalců, ale i z důvodu časové organizace, kdy je program v pracovní době cílové skupiny, je účast minimální. Proto se např. významný chilský svátek Den nezávislosti slaví společně v kavárně La Casa Blů, kam dochází více krajanů než na oficiální akce pořádané velvyslanectvím.

Kavárna La Casa Blů se podle Carmen snaží udržovat kontakty mezi jedinci z Latinské Ameriky v České republice: *„Dříve jsme byli semknutá skupina, ale teď už to není. Bylo to zvláštní. Chilani se mezi sebou nepomlouvali, jako bylo jinde, měli se rádi, pomáhali si, opravdu jako rodina. Bylo to hezký.* “ Situace se ale změnila: *„Dnes už ani nepoznám všechny Chilany tady. Možná ani nepoznám, že je to Chilan. A mě znáš každej. Já jsem takovej inventář. Kdo nezná Carmen, jako kdyby tady nebyl. Opravdu jako. To se jako říká.*“

„Ani tam, ani tady, nemám problém. Lidi jsou hodný tam i tady.“ Z tohoto důvodu se jí špatně formulují rozdíly, protože nad nimi sama neuvažuje. Ale po krátkém zamyšlení mezi Chilany a Čechy vidí odlišnost v povahách lidí i způsobu života. Chilané jsou podle ní více veselí, šťastnější, otevřenější, nebo to alespoň více prezentují navenek než Češi. Rozdíl také shledává především v počasí a v ekonomických podmínkách, které jsou podle ní v Chile horší, protože se tam vyskytuje i chudoba.

Uzavřenost Čechů chápe jako důsledek minulého režimu, kdy se lidé na území České republiky báli udání. Ale myslí si, že tato uzavřenost ustupuje a přístup Čechů se vyvíjí k lepšímu. Vyvrací také názor o větší soudružnosti Chilanů, protože dle Carmen je srovnatelná v obou zemích, i když uznává, že rodina je v Chile na sebe více

napojená, na což si třeba nezvykl její manžel, protože podle něho to není v českém prostředí v takové míře běžné.

Rozdíl vidí i v úrovni vzdělání, kterou v Chile shledává mnohem nižší. Další odlišnost vnímá obecně v projevu lidí, protože Češi mají oproti Chilanům tišší společnost: *„Když přijíždím z Chile, jsem hlučná a musím se krotit.*“ Společnosti se liší i ve víře, jež má na ně zásadní vliv. Chile je katolická země, a proto zde byl např. problémem její rozvod a status svobodné matky: *„Taky jsem byla svobodná matka, ale u mě se to bralo jinak, když jsem tam přijela. Ale mně je to jedno.*“ Odlišný způsob života také demonstruje na přístupu lidí. Zdůrazňuje např. již na první dojem zřejmou usměvavost Chilanů a větší uvolněnost chilské společnosti, jejíž důsledkem je i to, že lidé v Chile tolik nespěchají: *„Je tam stres, ale je to jiný. Lidi se tam seberou a jedou k moři na víkend. A buď seženou, nebo neseženou ubytování. A když neseženou, tak jsou v klidu. Z ničeho si nedělaj problém.*“

Jelikož její matka byla ženou v domácnosti, v Chile často pořádala rodinné sešlosti, i když se nevázaly na konkrétní tradice. Carmen si proto nevzpomíná na konkrétní důvody, proč se sešlosti konaly: *„Bylo to asi jen proto, že chtěla, abychom byli spolu.*“ Když se přestěhovali do České republiky, neměli zde takové rodinné zázemí, a proto od těchto oslav upustili a omezili slavení pouze na významné zvyklosti, např. Den nezávislosti, narozeniny nebo Vánoce.

Carmen nadále dodržuje oslavu 18. září jako Dne nezávislosti, kdy se scházejí její přátelé a rodina. Na oslavě se pouštějí chilské lidové písně a podává se chilské jídlo. Tuto oslavu organizuje majitel kavárny La Casa Blů, kde se také zmíněná sešlost koná. Na slavnost s ní chodí manžel i s dcerami: *„Když jsem s Chilanama, chovám se jinak. Já o tom nevím, říkají mi to. Ale je to asi přirozenější. Jsem hlučná. Jsem úplně jiná.*“ Manžel jí kolikrát během těchto oslav upozorňoval, aby mírnila způsob komunikace: *„Ale já to neumím. Já jsem mezi svýma lidma*.“

Vánoce slaví nyní jako Češi, včetně českého jídla, rozbalování dárků hned po večeři a pouze v kruhu nejbližší rodiny. S ostatními rodinnými členy si alespoň zatelefonují a mezi svátky se scházejí s příbuznými žijícími v České republice: *„Mně by se to líbilo slavit to ve velkém, ale je to nereálné.*“ Vánoce v Chile jsou pro ni odlišné v jídle a především v počtu členů rodiny u svátečního stolu. I např. styl narozenin je uzpůsobený českým podmínkám. Slaví je jen občas a pouze v úzkém rodinném kruhu. Od oslav Velikonoc upustila, protože podle ní se v České republice na ně neklade

důraz.[92] Obecně dodává: *„Abych pravdu řekla, ani si nevzpomínám, jaké jiné tradice bych měla dodržovat, ať už český nebo chilský.*“

I dnes vzpomíná na kulturní šok, který prožila, když přijela do České republiky: *„Všechno bylo šedivý – lidi, baráky. Uspěchaný. No jako hrozný. A hygiena*.“ Podle Carmen jsou Chilané více čistotní než Češi. Vybavuje si, že si všimla, že si Češi hodně stěžují, ale to považuje za charakteristický rys povahy Čechů. Nakonec dodává: *„Tady, když přijdete do obchodu, tak to je, jak když otravujete…A taky český humor. Tomu já nerozumím, ani teď vůbec. Ale líbí se mi.*“ Poté se smíchem doplňuje: *„A taky jsem nechápala, proč všichni pořád říkají no, když u nás to znamená ne.*“

Carmen vyhledává českou kulturu, čte knihy, sleduje filmy, poslouchá českou hudbu, ale stále, pokud má možnost volby, upřednostňuje kulturu chilskou: *„Cokoli se týká Chile, tak se mi líbí. Hodně čtu chilský knížky*.“ Písňový repertoár např. více vyhledává ve španělštině než v češtině. Poslouchá chilské rádio přes internet a sleduje aktuální dění prostřednictvím online denního tisku v Chile i v České republice. Z hlediska kultury velmi postrádá tanec, který se dle Carmen vyskytuje v Chile častěji, protože není neobvyklé, když lidé tančí i na ulicích. Z tohoto důvodu tančí často doma nebo někdy navštěvuje taneční kluby zaměřené na latinskoamerické tance, kterých podle ní v Praze není mnoho.

Carmen zná český folklór, i když přiznává, že pouze velmi okrajově: *„Líbí se mi to. Když je něco tady, tak jdu se podívat. Občas si něco zazpíváme.*“ Nejbližší jí je z této oblasti ale lidový tanec, protože má obecně k tanci velmi blízko. Podle ní nikdo z jejích známých aktivně chilskou lidovou kulturu neudržuje. Uvádí, že chilské lidové písně nezpívají ani na oslavách Dne nezávislosti. Ona sama navštěvovala v Praze kurzy chilských lidových tanců, ale ty už se nekonají. I když tradiční tance mnoho Chilanů v Praze nezná, jednou z možných příležitostí pro jejich prezentaci je například již zmíněný svátek Den nezávislosti. Sama však přiznává, že ani ona sama nerozšiřuje tuto znalost (např. prostřednictvím učení svých dcer).

Stále si udržuje aktivní španělštinu. Mluví španělsky s rodinou, která žije v Chile, nebo i s bratrem a sestrou žijícími v České republice. Dokonce se španělsky začal učit i její druhý manžel: *„Čeština mi přijde hodně těžká, pořád dělám chyby, ale snažím se*.“ Český jazyk se naučila zhruba za rok a v učení jí pomohli především kamarádi, kteří

[92] Zde je nutné poznamenat, že respondentka hodnotí slavení Velikonec pouze na základě svých zkušeností v Praze. Sama dodala, že je možné, že mimo její životní prostor oslavy probíhají jinak, ale prozatím neměla potřebu se o oslavy zajímat více.

podle ní měli velikou trpělivost, a rovněž její profese prodavačky. Nadále však aktivně používala i španělštinu, např. po celou dobu se svými rodiči, i když bydleli v České republice: „*Táta se nenaučil česky vůbec.*“ Také v rozhovoru se svými přáteli/krajany Carmen stále upřednostňuje španělštinu. Běžně ve svém životě ale už mluví spíše česky a k tomu, aby španělštinu nezapomínala, jí pomáhá četba knih a konverzace s přáteli z Latinské Ameriky.

Její sourozenci, kteří se odstěhovali zpět, nikdy nelitovali tohoto rozhodnutí.: „*Ten nejstarší tady byl stejně vyloženě nešťastnej. Necítil se tady, no.*“ Ale ani po této zkušenosti si nemyslí, že je Česká republika uzavřená vůči cizincům: „*Češi možná někdy jsou rasisti, ale já se nedivím, s kým jsou. Cizinci se musí naučit žít tady. Chovat se tady jak ty lidi tady, jo. Musí se vžít do života Čechů.*“ Netvrdí, že musí potlačit svoje charakteristiky, ale musí se podle ní chovat v dané společnosti dle jejich pravidel.

Carmen celkově hodnotí svůj pobyt v České republice jako bezproblémový: „*Společnost byla vždy otevřená.*“ Češi ji nikdy nedávali najevo, že není původem Češka: „*Nikdy jako žádný výkřiky. Nic. Jako v Německu, to bylo hrozný. Nadávali nám, ale tady absolutně nic.*“ Sama uznává, že měla štěstí na lidi: „*Lidi byli hodní, i když jsem neuměla jazyk.*“ Naopak ale podotýká, že její bratr má v České republice velké problémy s tím, že je cizinec. Už se mu několikrát stalo, že byl napaden fyzicky či slovně, ale i tak se odstěhovat nechce, především kvůli dobré práci, kterou zde má. Carmen si neumí vysvětlit, proč on se s problémy střetává a ona ne, když jsou oba fyzicky odlišní stejně a češtinu zvládají na podobné úrovni. Jediný důvod, který ji napadá, je odlišné pohlaví a dodává: „*Je možný, že ho házou do jednoho pytle s cigánama nebo tak.*“ Ale ona sama takový problém nikdy neměla a možná i z tohoto důvodu se Carmen sama necítí v české společnosti odlišná. Na otázku, zda na sobě dává znát, že není Češka, odpovídá: „*Vůbec*.“ Je to kvůli pocitu sžití se s českou společností, a to i přes její touhu navrátit se do země jejího původu.

Carmen si stále není jistá, zda chce žít v České republice do konce života, ale umí si představit, že by to tak mohlo dopadnout - ovšem za podmínky, že bude mít stále možnost občasně navštívit Chile. Další variantou, kterou zvažuje, je trvalý návrat do Chile nebo přestěhování se do Itálie. Obě ze zmíněných variant vidí reálně: „*To mě jako láká pořád tam jet… Kdybych se rozešla s mužem, hned bych odjela do Chile. Nezůstala bych tu.*“ Dnes jí v této touze podporuje její druhý manžel, kterému se prozatím myšlenka odstěhování se do Chille líbí. Nejpravděpodobnějším však Carmen shledává pobyt v České republice, i když se touží vrátit: „*Ale ne tak, že bych*

musela odjet za každou cenu. Nemusím být tam, abych se tak, jako Chilanka, cítila.“ Hlavním důvodem, proč zůstat v Praze, je její velmi silný vztah se sestrou, která zde také žije. Obává se, že pokud by se odstěhovala, mohlo by být toto pouto narušeno.

4.2 EDUARDO

Osmadvacetiletý Eduardo pochází z chilského města Santiago de Chile a v Praze žije již čtyři roky. Eduardo byl rozhodnutý, že nechce zůstat se svou rodinou v Chile. Chtěl opustit tamější život především kvůli tomu, že se nehodlal poddat místnímu způsobu života: „*Po škole se oženíš a to je konec, auto, dům, děti. Žádnej prostor si něco užít.*“ Myslí si, že je to dané i tím, že je Chile katolickou zemí a on nechtěl akceptovat mnohá pravidla s tím související. Proto odešel ve svých čtyřiadvaceti letech do České republiky, kde získal stipendium. I když sám by si asi zvolil jinou evropskou zemi, např. Velkou Británii nebo Španělsko, vybral si nejjednoduší možnost, která se nabízela.

Než Eduardo odcestoval do České republiky, studoval na vysoké škole chemii. K úspěšnému dokončení bakalářského studia mu scházel pouze jeden semestr, který se rozhodl dostudovat na univerzitě v České republice: „*Když jsem dostal stipendium, nechal jsem všechno jako tam.*“ Po příjezdu do České republiky navštěvoval jazykovou školu v Poděbradech, kde se učil český jazyk nejen z důvodu ulehčení studia na vysoké škole, ale také z důvodu snadnějšího začlenění do společnosti, kterého chtěl docílit. Na začátky vzpomíná jako na těžké časy, především mimo kurz: „*Byla těžká integrace*[93] *i dostávat informace, protože když jsem přišel, uměl jsem jen španělsky. Ale i když to bylo hodně těžký, ani na chvíli jsem se nechtěl vrátit zpátky do Chile.*“ Španělsky mluvil i nadále v jazykové škole, kde bylo několik cizinců z Latinské Ameriky, ale mimo školu se snažil mluvit česky. Učení mu velmi ulehčila tehdejší ruská přítelkyně, ale přesto mu čeština nadále přijde velmi složitá.

Po ukončení jazykového kurzu v Poděbradech nastoupil na Karlovu univerzitu v Praze, kde se pokusil dokončit studium chemie. Protože se mu zde výuka nezamlouvala, přestoupil na Fakultu chemicko-technologickou Univerzity Pardubice: „*Ale mám zpětně pocit, že jsem na škole nebyl vítanej, asi i kvůli nákladům za mě.*“ Toto studium také po roce ukončil, protože přišel o stipendium. Z finančních důvodů byl tedy nucen školu opustit. Ke školství v České republice dodává: „*Nelíbilo se mi, jak se tu učí. Někdo napíše skripta, pak z nich zkouší tak, že pořád dokola dává stejný otázky, které jsou na internetu a neaktualizuje nový trendy v podobě literatury a metod. Myslím, že musíš myslet, aplikovat, studovat, což tady nikdo nevyžaduje. Stačí se naučit*

[93] Respondent ve své výpovědi zaměňuje pojmy integrace a asimilace. Respondent vysvětlil svou definici integrace jako snahu o absolutní přizpůsobení se české společnosti.

věci nazpaměť.“ Po ukončení studia se vrátil zpět do Prahy, kde dodnes pracuje v baru. Práce ho velmi baví a chtěl by tuto profesi vykonávat nadále, ale doufá, že v jiné zemi.

Eduardo už skoro neudržuje kontakty s lidmi ze své původní země: „*Přátelé ne, s rodinou jako mám, ale jinak já nechci.*“ S rodiči si telefonuje přes aplikaci Skype jednou za týden, ale pomalu zjišťuje, že si nemají co říct: „*To je jako konverzace. Jak se máte? Dobrý. Co ty? Dobrý. Makáš? Jo. Co práce? Dobrý.*“ Je to podle něho i tím, že otec je úspěšný podnikatel, který má vysoké nároky a požadavky na svého syna, které Eduardo nenaplňuje. Za dobu, co žije v České republice, neměl možnost navštívit Chile a svou rodinu. A ani příbuzní za ním prozatím nepřijeli, především z finančních důvodů.

Jeho názor na českou společnost velmi ovlivňuje fakt, že po čtyřech letech nemá stále české přátele. Kamarády nejprve získal na jazykové škole, kam s ním chodili především Rusové a Ukrajinci. Přátele, které si našel během studia na vysoké škole, se po získání titulu většinou odstěhovali z České republiky. A nyní se podle něho začínají stěhovat pryč i jeho kamarádi cizinci, kteří nejčastěji volí Itálii, Španělsko nebo Anglii. Ti, kteří zde stále žijí, o stěhování podle něj uvažují. Na otázku, za jak dlouho plánuje Eduardo svůj odjezd, odpovídá: „*Nevím. Jako to je můj sen*.“

Na chilské ambasádě pořádají různé akce, které mají za cíl sdružovat Chilany v České republice. Eduardo se jich zúčastňuje, ale dodává: „*Protože mám zadarmo pití a jídlo.*“ Nenavštěvuje je kvůli seznamování se s lidmi z jeho původní země, protože mu nezáleží na tom, odkud jsou lidé, kteří s ním komunikují. Eduardo přišel do Čech, aby se asimiloval, a z tohoto důvodu nemá kamarády jen z Chile. Podle něho je otevřený všem národnostem, a proto nemá potřebu vyhledávat své krajany. Jeho známosti s lidmi s různým původem ovlivnilo i časté stěhování v rámci Prahy, a tak měl možnost žít např. se Španěly, Čechy, Bolívijci nebo Mexičany.

Mezi Českou republikou a Chile vidí velké rozdíly. Jednou z hlavních odlišností podle něho je víra, tedy že Chile je katolický stát. V tomto směru mu více vyhovuje Česká republika, i když on sám je věřící: „*Jako pro mě to bylo nový, jít na diskotéku a tak.*“ Velké odlišnosti vidí i v povaze jednotlivých národů. Domnívá se, že Chilané jsou více agresivní, což se projevuje při konfliktech, které v horších případech vrcholí i fyzickým násilím. V tomto ohledu mu více vyhovuje česká klidnější povaha, protože on nevyhledává fyzické řešení problémů. Podle něho jsou Češi proti Chilanům také mnohem více pasivní a uzavření: „*Nemám rád Čechy, ale pryč nemusím. Když chci být v Chile, musím mluvit jako Chilan. Pokud řeknu, že nemám rád*

Chile, můžu mít velký problém.“ Obecně shledává rozdíl i v historických památkách, protože Praha je na rozdíl od Santiaga de Chile město s bohatou minulostí.

Chilané si podle něho udržují odstup, ale Češi jsou uzavření a nepřístupní mnohem více: „*Češi jsou studený, myslím, že kvůli komunismu. Myslím, že pro Čechy komunismus bylo problém. Komunismo tady bylo asi represivní.*“ Rozdíl míry vlivu komunismu se v jednotlivých zemích podle něho odráží na povahách obyvatel odlišně. Podobnost vidí i v ekonomických podmínkách, které jsou podle něho sice v obou zemích srovnatelné, ale nyní shledává lepší situaci v Chile.

V České republice nadále udržuje dvě tradice, které si přinesl z Chile. Obě se týkají stravy, konkrétně konzumace klobás „chillipan“ na chlebu, což je podle něho pro Chilany typické, a barbecue. Obecně dodává: „*Všechny tradice v Chile jsou španělský.*“ K tradicím neměl vztah ani v Chile. Jelikož je Eduardo jedináček, nezná ze svého prostředí pouto širší rodiny. Z tohoto důvodu mělo udržování tradic vždy spíše význam z hlediska jejich víry než setkávání rodiny. Eduardo dodává, že jelikož sám upustil od nekompromisního vyznání, ke kterému ho vedli jeho rodiče, ztrácejí pro něho tyto zvyklosti význam. Nevidí žádný rozdíl např. ve slavení Vánoc, ale připouští, že velmi rozdílné je slavení Velikonoc: „*Máme v neděli, protože v pondělí makáme.*“ O velikonoční neděli Chilané ukrývají v zahradě čokoládová vajíčka. O prvním dojmu z české pomlázky říká: „*No, bylo to jako divný. Ale doteď jsem s ní nechodil.*“ Jiné tradice neslaví a neshledává ani smysl v aktivním udržování některých chilských svátků, protože se chce začlenit mezi Čechy a neodlišovat se. V Chile, jako silně katolické zemi, existuje spousta pravidel, s kterými se v České republice nesetkává:: „*V Chile máš přítelkyně, ona nemůže spát s tebou doma. To smí až po svatbě.*“ Tuto zvyklost však v České republice nepraktikuje. Jeho dosavadní přítelkyně u něho běžně přespávaly. Nakonec dodává: „*Možná jsou Chilani jiní a možná ani nejsou.*“

Během pobytu v České republice nevyhledává vazbu k Chile ani prostřednictvím kultury, např. knih, filmů nebo hudby. Uznává, že ke kinematografii nemá vztah obecně, ale i když například rád čte, nepreferuje autory určité země. V jeho životě nemá významné postavení ani česká kultura, kterou v žádné formě neupřednostňuje, ani nevyhledává. Eduardo si vzpomíná pouze na jeden kulturní šok v českém prostředí, kterým podle něho byl volnější sexuální život, konkrétně jak rychle lze intimně poznat českou dívku. Myslí si, že v tomto případě je jeho názor ovlivněn tím, že pochází z katolické země, kde je tento způsob navazování kontaktů nepřípustný. I když sám dodává, že se mu daný styl života nejprve velmi líbil.

Základy českého jazyka se naučil v kurzu, ale svou aktivitu podle něho projevoval i mimo kurz čtením knih v češtině, snahou o komunikaci v českém jazyce nejen s Čechy, ale i s cizinci, i když cizinci kolem něho mluvit česky nechtějí. Problém vidí také na straně Čechů: „*Často říkaj, čeština je těžká. Raději budem mluvit anglicky. Jsou netrpěliví a chtějí hned mluvit radši anglicky*.“ Je si vědom, že k zdokonalení jazyka by mu pomohlo i sledování televize, ale tu bohužel dosud nevlastní. K zlepšení jazyka nakonec nejvíc přispěla jeho práce v baru. Eduardovi trvalo přibližně rok a půl, než se naučil pořádně česky. Češi jsou podle něho přívětivější a přátelštější, pokud cizinec umí česky, nicméně jsou netrpěliví, pokud neumí dokonale, a tak raději volí anglický jazyk. Podotýká, že podle něj panuje přesvědčení: „*Pokud mluvíš anglicky, všichni mluví anglicky.*“ Častěji než česky mluví tedy španělsky nebo anglicky.

Eduardo si nemyslí, že by dával nějakým způsobem najevo svou odlišnost. Důvodem je snaha a přesvědčení, že se adaptoval na český způsob života. K přizpůsobení mu pomohla jazyková škola a univerzita: „*Univerzita v Pardubicích byla lepší pro integrovat.*“ Lepší byla z hlediska menšího kolektivu a větší snahy ze strany spolužáků a přednášejících, což ale uznává jako subjektivní pocit.

Na otázku ohledně jeho spokojenosti s českou společností a obecně se způsobem života odpovídá: „*Už ne. Jako první rok byl lepší.*“ K hodnocení přístupu Čechů k cizincům dodává: „*Nemyslím si, že všichni Češi jsou stejné. Češi nejsou jazykový charakter, ale když někdo mluví jinak, oni (Češi) jsou špatní.*“ Češi si podle něho zachovávají i odstup, pokud někdo vypadá odlišně fyzicky. Na otázku, proč odkládá svůj odjezd, když zde není spokojený, dodává: „*Vízum. Všichni Češi odpovídají jako ty. Nelíbí se ti tady, jdi pryč. Místo, aby se snažili motivovat*.“ Z tohoto důvodu si neumí představit, že by zde zůstal natrvalo.

Na dotaz, jestli chce žít nadále v České republice, Eduardo odpovídá: „*Už ne. Chci změny, nový život. To je můj sen.*“ Zatím neví, kde by chtěl začít „nový život“, ale je si jist, že Českou republiku opustí při nejbližší příležitosti. Eduardo nejprve viděl slibnou budoucnost v české společnosti, ale nyní říká: „*Život tady ne. Tady jen český s českýma, ale cizinci ne. Nevím proč. Asi averze*.“ Hlavní překážkou je uzavřenost Čechů a jejich neustálé řešení jen vlastních problémů a neustálé vytyčování prostoru: „*To je můj kamarád, to je tvůj problém*.“ Především se chce odstěhovat, protože se neztotožnil s životním stylem, který mu nevyhovuje: „*Češi mají svůj malý svět.*“ I když se nechce natrvalo usadit v České republice, nehodlá se ani přestěhovat zpět do Chile, kde by se očekávalo, že bude bydlet a pracovat u svého otce především

z důvodu, že je jeho jediný potomek. V cizině by ale byl samostatný, což je hlavním důvodem, proč se nechce vrátit. I když Eduardo zmiňuje: „*Já mám perfektní život v Santiagu*“, vítězí u něho touha po samostatnosti a přívětivějším prostředí.

4.3 JOSÉ

José je sedmadvacetiletý muž pocházející z chilského města Santiago de Chile, který žije v Praze tři roky. José vystudoval na univerzitě v Santiagu de Chile stavební inženýrství a své znalosti nabyté během bakalářského studia v Chile nyní rozšiřuje navazujícím studiem stejného oboru na Karlově univerzitě v Praze.

Před odjezdem do České republiky pobýval rok v USA, kam odjel za prací ihned po dokončení školy v Chile. Do České republiky se dostal na základě své známosti s Češkou, se kterou se seznámil v USA, kde oba pracovali v rámci projektu Work and Travel. V situaci, kdy se jeho přítelkyně musela vrátit zpět do České republiky, aby dokončila školu, se José rozhodoval, zda s ní odjede do České republiky, zůstane v USA, nebo se vrátí do Chile. Tyto možnosti zvažoval i se svou rodinou, ale posléze si uvědomil, že odjezdem do České republiky může pouze získat, a proto se rozhodl pro tuto variantu. Rodina ho podle něho v tomto rozhodnutí podporovala, protože věděla, že bude mít v Evropě lepší podmínky pro život než v Chile. Kromě rodičů mu v rozhodnutí pomohlo jeho šest starších sourozenců, kteří si podle Josého prostřednictvím něj plnili svůj sen navštívit Evropu. Po příjezdu začal studovat a pracovat v kavárně/baru La Casa Blů, která je podle něho centrem setkávání se cizinců z Latinské Ameriky, a zhruba po roce se oženil se zmíněnou českou přítelkyní.

S přáteli a s rodinou z Chile komunikuje prakticky každý den zhruba deset minut přes aplikace Facebook nebo Skype: „*Většinou nejde o nic závažného. Jen jak se kdo má, co je novýho a tak.*“ Zatím neměl možnost Chile navštívit, ale stanovil si, že jednou za tři roky tam pojede, pokud se nevrátí do Chile nastálo. Ale Josého v České republice již navštívilo několik přátel, i když jeho rodina z finančních důvodů prozatím ne: „*Z těhle důvodů jsem zatajil i svatbu. Až zpětně jsem jim řekl, že jsem se oženil.*“

V Čechách José vyhledává své krajany, se kterými se potkává i v rámci své práce v kavárně La Casa Blů, ale jiné formálně organizované akce pořádané např. ambasádou nenavštěvuje. Jako centrum pro navazování kontaktů s krajany využívá aktivně hlavně kavárnu La Casa Blů. I když se José nebrání ani styku s Čechy, pokud si může vybrat, stále raději tráví čas s lidmi, kteří mají stejný nebo podobný původ jako on.

Ohledně způsobu života v České republice říká: „*Jsem spokojený, já si nestěžuju tak moc.*“ Věci, na které si prozatím nezvykl, jsou podle něho pouze

maličkosti, jež jsou determinovány geografickými podmínkami České republiky, jako např. málo slunce nebo nepřítomnost pláže.

Hlavní rozdíl mezi chilskou a českou společností vidí v uzavřenost rodiny: „*Tady je většinou obvyklý, že je člověk blíže spojený jen s blízkou rodinou matka, otec, sourozenci. Ale v Chile je si blízká i širší rodina. A to mi hodně chybí.*“ Myslí si, že v českém prostředí schází intenzivnější komunikace mezi lidmi. Za další odlišnost považuje, že česká společnost je jistým způsobem stále socialistická, a proto jsou zde služby jako školství nebo zdravotní péče zdarma. Výhodou České republiky je podle Josého, že se stará více o své občany v nesnázích. V Chile je totiž většina služeb zpoplatněná, a proto si myslí, že je v České republice přístup k obyvatelům vstřícnější.

Rozdíl vidí také v samotných povahách lidí: „*Lidi jsou zde uzavření, ale nevím. Záleží, zda je to muž nebo žena. Muži jsou podle mě hodně uzavření a nechtějí nic sdílet.*“ Obyvatelé Chile podle něho mají rádi větší zábavu a jsou temperamentní a hlasití a také neberou vše tak vážně jako Češi, kteří se podle něho vidí moc optimisticky a naivně při porovnávání s ostatními zeměmi: „*Plyne to z toho, jak jsou omezení v rozhledu nebo v odmítání něčeho cizího. Například u toho vína. Nepřipouští si, že by mohlo existovat lepší víno, a tak ani cizí vína nechtějí ochutnat.*“ Chilané jsou podle něho mnohem šťastnější: „*Nic totiž pro ně není problém. Vše jde podle nich lehce, protože nemají plán, tedy plánují jen velké věci.*“ Češi podle něho stále něco plánují a na to si prozatím nezvykl: „*Zítra musím koupit chleba. Když potřebuju chleba, jdu ho koupit a neplánuju si přece koupi na zítřek.*“ A také si myslí, že Češi jsou neustále s něčím nespokojení a často si stěžují.

Velkou odlišností je také způsob trávení volného času. V Chile muži rádi chodí do hospody s ženami, na rozdíl od českých mužů, kteří většinou tráví čas pouze spolu, čemuž doteď nerozumí. Z toho důvodu možná doposud nemá české mužské přátele: „*České holky jsou víc milý, otevřený a nestarají se, odkud jseš. Ale muži mají udělaný pravidla, moc o sobě nemluví, chodí do hospod na pivo většinou bez žen.*“ Domnívá se také, že Češi jsou stydlivější, což mu ukazuje každodenní zkušenost.

Ohledně otázky, zda dodržuje svátky nebo tradice odpovídá: „*Co je v mých silách, tak jo.*“ Snaží se slavit jak české, tak chilské svátky. Důvod vidí především ve své výchově. Jelikož pochází z rodiny, kde bylo sedm dětí a volný čas a tradice trávili v širším rodinném kruhu, má k oslavám silný emocionální vztah. Příkladem je Den nezávislosti, tedy oslavy vymanění se z vlivu Španělska, který se slaví 18. září a je podle něj jednou z hlavních tradic Chile: „*Státní svátek je od sedumnáctýho*

do devatenáctýho a je to taková třídenní párty plná tradičního jídla.“ V České republice tento svátek José slaví tak, že celý den připravuje sváteční tabuli a pak pozve své přátele na večeři, při které společně vzpomínají na Chile. Jako další velkou „tradici“ v Chile uvádí sledování fotbalu. I v tomto hobby vidí velký rozdíl mezi Čechy a Chilany: „*Chilani jsou vášnivější. Nechápu, že u toho Češi sedí a mlčí. My skáčem, jsme šťastní.*“

K tématu Vánoc podotýká: „*Vánoce v Chile probíhají jako v amerických filmech.*“ Lidé v Chile se scházejí u velké večeře, dům je plný ozdob, dekorací a svíček. V České republice slaví s manželkou Vánoce českým způsobem. K večeři mají kapra, bramborový salát, obdarováni jsou ihned po večeři a u štědrovečerní večeře jsou přítomni navíc pouze rodiče jeho manželky. Ale Josému se tento způsob slavení nelíbí především z důvodu chilského zvyku trávit Vánoce v rámci širší rodiny, proto se minulý rok pokusil o přípravu Vánoc v chilském stylu. Podle něho byla velmi stresující zkušenost připravit vše bez pomoci své rodiny: „*Samozřejmě jsem udělal i české jídlo, ale nikdo ho nejedl.*“ Na tuto večeři pozval i přátele, a proto vnímal atmosféru štědrovečerní večeře jako v Chile, kde je u svátečního stolu vždy spousta lidí. Dokonce i dárky rozbalovali tentokrát až po půlnoci.

Latinskoamerický způsob slavení Velikonoc podle něho není odlišný, protože Chile je také křesťanská země. Sám dodržuje „svatý týden“. Celý tento týden nesnídá a nejí maso s výjimkou neděle. Jediné, v čem vidí rozdíl, je to, že v Chile je charakter Velikonoc vážnější a klidnější a především plný reflexe věřících. V České republice se dle jeho zkušenosti Velikonoce moc neslaví. Na pomlázku José reaguje: „*Nemám to moc rád. Je to odlišné, ale asi zábavné. I když jsem to zkoušel, neumím bít ženy*.“

Není si však vědom, že by si osvojil nějakou českou tradici nebo dodržoval nějaký svátek nad rámec chilských zvyklostí. Zastává totiž názor, že Češi kromě Vánoc, Velikonoc a Silvestra nic neoslavují, ale soudí pouze ze zkušeností, které nabývá v rámci života v Praze. Ani výše zmíněné svátky pro něho nyní nejsou velmi významné, protože jejich zachovávání bez rodiny ho zcela nenaplňuje, a proto je mu líto, že zatím neměl možnost odcestovat alespoň na svátky do Chile.

José nevyhledává chilskou ani českou kulturu např. v podobě čtení knih, sledování filmů či poslouchání hudby. Chilskou hudbu, konkrétně lidové písně, poslouchá jen při zvláštních příležitostech, jako například během svátků (Den nezávislosti aj.): „*Je to proto, že mám rád ten pocit. Cítím se jak doma. Cítím kořeny*.“ Ale běžně folklor ani z jedné země nevyhledává, dokonce přiznává, že český moc nezná, protože podle

něho prozatím neměl ani příležitost se s ním pořádně seznámit, pouze každoročně navštěvuje v létě folklorní festival na Staroměstkém náměstí.

Na otázku, zda zažil kulturní šok, odpovídá: „*Ne. Takový něco neřeším. Všude to prostě funguje jinak.*“ Ale nakonec si vzpomněl na zvyk třesení rukou i v rodině, což ho velmi zaskočilo. U nich se lidé objímají a dávají si polibky na tváře. Při obdarovávání v České republice podle něho nejprve lidé třesou rukou a poté si dávají dárky, ale v Chile si nejprve věnují dárek, oslavenec ho odloží a jedinci se pak přeje v objetí: „*Já si dávám s kamarády pusu běžně nebo se objímáme. Přijde mi to fajn.*“ Zároveň zmiňuje, že velkým šokem pro něho byla i zima a historická Praha: „*Nic podobného jsem před tím neviděl, protože Santiago je jako Chicago nebo New York, vysoké budovy, mrakodrapy, velké ulice, hodně lidí a aut apod.*“ Důvodem je podle Josého, že Chilané mají rádi vše nové, proto strhávají staré a staví nové budovy.

Českému jazyku se učí od příjezdu, ve škole i v běžném životě, a česky se dorozuměl po roce a půl. Pomohla mu hlavně práce v kavárně, kde je nucen ke kontaktu s českými lidmi. Češtině se ale jinak vyhýbá, především proto, že si myslí, že nemá dostatečnou slovní zásobu, kterou se snaží neustále zlepšovat např. sledováním českých pořadů v televizi. Stále preferuje španělštinu, která mu je nejpřirozenější a využívá ji v práci a v rozhovorech s přáteli. Často také mluví anglickým jazykem, zejména ve škole a v komunikaci s manželkou. Snaží se dívat na české stanice v televizi nejen kvůli jazyku, ale i kvůli dění. José říká, že má dokonce rád české filmy, i když se nad nimi musí často přemýšlet.

José si je vědom, že je potřeba umět český jazyk, když žije na území České republiky: „*Proto, abych pochopil kulturu, se přece musím naučit jazyk.*“ Lidé jsou podle něho v české společnosti negativně naladěni, pokud mu nerozumí, a proto vidí velkou potřebu se jazyku učit. Když podle něho mluví cizinec s Čechem, tak raději Češi řeknou, že nerozumí, i když se na ně cizinec snaží mluvit česky a pouze zamění slovo nebo se špatně gramaticky vyjádří. Uvádí příklad z vlastní zkušenosti: „*Chtěl jsem říct do Prahy a řekl jsem do Praha a oni odpověděli: Co? Nerozumíme ti.*“ Samozřejmě dodává, že to nedělají všichni, ale už se mu to několikrát přihodilo a také se setkal s tím, že s ním nechtěli mluvit vůbec. Z tohoto důvodu se rovněž snaží učit český jazyk, aby lépe zapadnul do české společnosti: „*Z mý zkušenosti je tady ale spousta cizinců, který zde žijou a neučit se český jazyk. A to není dobrý.*“

Češi jsou podle něho tolerantní a určitě nejsou rasisté: „*Pokud projevujou náznaky netolerance například proti Romům, myslím, že to není v některých případech*

neoprávněný.“ Podle něho se v české společnosti vyskytuje spíše určitá netolerance mezi třídami, které jsou dány společenskou hierarchií. José zmiňuje, že v české společnosti nemá problém s tím, že je cizinec: „*Myslím, že právě v Praze jsou lidé velmi otevření vůči cizincům, protože jich je tady tolik*.“ Sám navíc žije ve čtvrti, kde bydlí převážně přistěhovalci z Latinské Ameriky a USA, proto ani zde nemůže vznikat žádný problém soužití s Čechy.

Josému nejvíce pomohla k pochopení české společnosti historie, především informace o komunismu, nacistech, druhé světové válce apod: „*Padesát let tu byl komunismus, a teď je to jen dvacet let, co tu není. To muselo mít vliv. To mi pomohlo nejvíce k pochopení české společnosti. Jejich historie*.“ K pochopení mu také přispívá sledování televize, i když je to pro něho kvůli jazyku pořád dost obtížné. Jeho snahu porozumět novému prostředí podporuje i chození po Praze a poznávání její historie v podobě návštěv památek, kostelů apod.: „*Mnoho Čechů o historii moc neví. Proč je ten kostel tady a ne tam. Proč je Vyšehrad tam, kde je*.“

Jeho plánem je se někdy v budoucnu vrátit zpět do Chile: „*Záleží na tom, kdy dokončím školu a zda všechno půjde tak, jak má*.“ Prozatím nemá tolik peněz, aby se mohl vrátit do Chile a vytvořit si tam zázemí. Důvodem jeho touhy po návratu je jeho rodina: „*Se svou manželkou se o tom bavíme, ale je to otázka budoucnosti, a proto je to jeden velký otazník. Ale chtěl bych zpět tak za pět let*.“

4.4 MARIA

Maria je třiadvacetiletá žena pocházející ze San Bernarda v Chile, která žije na území České republiky již čtyři roky. Maria se do Prahy přestěhovala se svou matkou a svým jediným sourozencem. Její otec je původem Chilan a její matka Češka, ale podle Marie to žádným způsobem nikdy neprojevovala. Po rozvodu rodičů si matka neudržela sociální zázemí, a proto se odhodlala k životní změně a přestěhovala se spolu s dětmi zpátky do České republiky. Maria se k tomuto rozhodnutí vyjadřuje následovně: „*Nevěděla jsem nic o Čechách, neuměla jsem jazyk. Jako věděla jsem, že mamka je Češka, ale nikdy jsem to nijak nepociťovala. Proto jsem jí vyčítala tohle přestěhování.*“ I když na druhou stranu Maria přiznává, že se do Čech svým způsobem těšila a dnes i s odstupem času chápe, jak to bylo pro matku těžké se odstěhovat po tak dlouhé době zpět do České republiky. Podle Marie si ona i její bratr už na život v České republice zvykli, ale matce se stále stýská a neustále zvažuje, že se do Chile vrátí.

Po příchodu do České republiky Maria nastoupila na poslední rok na španělské gymnázium v Praze. Škola se španělským zaměřením jí velmi usnadnila komunikaci: „*Lidi, který jsem tady potkala, byli otevření a snažili se pomoc.*“ Nejdřív jí bylo umožněno, aby školu navštěvovala, aniž by byla zapojována, a pouze naslouchala a zvykala si na nové prostředí.

Maria nyní pracuje v jednom pražském kostele jako průvodkyně a pokladní a občas provádí cizince i po Praze. Ve svém zaměstnání se stýká převážně s cizinci a s lidmi, kteří umějí jazyky a rádi cestují, a proto se podle ní doposud nesetkala s negativním přístupem; problémy však neměla a nemá ani mimo práci. Neustále se také snaží neustále dostat na vysokou školu, což se jí zatím nedaří, ale je si jistá, že by chtěla zůstat v Praze, protože je jí velmi sympatická právě kvůli památkám, které jsou částečně spojeny i s její prací: „*V Chile nemáme takovou historii. Všechno je tam hlavně nový a důležitý jsou pláže.*“

Od svého příjezdu do České republiky zatím neměla příležitost jet do Chile, ale doufá, že se jí podaří navštívit otce a rodinu v roce 2012: „*Na návštěvu se těším hlavně proto, že největší část rodiny je tam.*“ Maria je z Chile zvyklá na fungování širší rodiny a stále si nezvykla na soužití jen nukleární rodiny - v jejím případě kromě ní ještě matka a bratr. Na jednu stranu by nechtěla v Chile zůstat a žít a na druhou stranu

podotýká: „*Ale kdybych si mohla vybrat, tak bych si vybrala jako tady v Evropě třeba Španělsko, kde je to dost podobný jako ten styl života v Chile*.“

Z Chile ji navštívilo několik přátel, strýc a bratranci, kteří spojili návštěvu s výletem po Evropě. Přijde jí zábavné, že všichni přivezli jako pozdrav hovězí sušené maso, které jí zde velmi chybí. S ostatními členy rodiny a kamarády udržuje kontakt přes internetovou sociální síť Facebook: „*Teďka, jak je Facebook, tak je to super, jak vidím fotky z oslav a tak. Na tom Facebooku spíš, že o sobě jako víme, občas si napíšeme, ale jako minimál. Spíš si komentujeme statusy nebo se pozdravíme.*“ Výjimkou je pouze otec a babička, se kterými si občas telefonuje. Hovory se týkají především její cesty do Chile: „*Ale to, aby mě přemlouvali, přijeď a zůstaň tady, to asi ne*.“ Podotýká, že přátelé, kteří ji zde navštívili, se již nechtěli vrátit zpět, protože podle nich Evropa nabízí mnohem více možností.

Dnes se Maria setkává spíše s českými přáteli: „*V tomhle mi hodně pomohla škola. Tam jsem získala hodně kamarádů.*“ A je jí dokonce nepříjemné, když ji někdy vyčleňují, protože je cizinka: „*Nesnáším situaci, kdy někam přijdeme a je tam někoho známej třeba ze Španělska a předpokládá se, že se s nim budu bavit.*“ Samozřejmě má i několik přátel mezi cizinci, ale sama dodává: „*Cítím se jako Češka, a proto vyhledávám spíš české zázemí*.“ Možná i proto Maria do dnešní doby nebyla na žádné sdružující akci pro přistěhovalce z její země, např. na ambasádě či v baru La Casa Blů. Její matka po příjezdu do Čech nechtěla vyhledávat chilskou menšinu a ani Maria neprojevuje zájem o chilskou komunitu v Praze.

Za největší rozdíly mezi zeměmi, kromě geografických podmínek, pokládá především podnebí a odlišné styly života: „*V Chile taky bydlí víc lidí v rodinných domech, i když jsou tam i domy, něco jako panelové domy tady*.“ V Chile podle Marii lidé žijí bezstarostněji a tolik nepospíchají. Zároveň Chilané často nechodí na setkání včas, ale to už se odnaučila: „*Rozdílem je i to, že Češi během cesty do práce nebo do školy nevnímají okolí a nic je nezajímá, ale Chilané si cestu užívaj a považujou ji za procházku nebo za možnost popovídat si s ostatníma.*“ Lidé v Chile jsou podle ní také optimističtější, což z něj činí příjemnější prostředí pro život.

Velký rozdíl vidí samozřejmě v povahách a přístupu lidí. Chilané podle ní mluví velmi nahlas, křičí víc, než mluví, a jsou otevřenější. Je si vědoma, že záleží na jedinci a nelze popsat povahu člověka globálně, ale na základě svých zkušeností si stojí za tím, že jsou Češi uzavřenější. Další výraznou odlišností shledává náboženství. V Chile je podle ní většina obyvatel katolického vyznání. Ona sama je pokřtěná a i když nebyla

vychovávána úplně v tomto přesvědčení, protože matka i otec od víry upustili, je ovlivněná vírou a má ke křesťanství blízko, protože vyrůstala v okolí širší věřící rodiny. Sama se však za věřící nepokládá.

Další rozdílnost shledává v důležitosti rodiny a frekvenci jejich střetávání. V Chile jsou rodiny velké a členové se často setkávají při různých příležitostech. Podle ní byly tradice pouze záminkou ke střetávání rodiny, než že by důvodem byly ony zvyklosti. Výrazné je v Chile slavení Vánoc, Velikonoc nebo narozenin, které uskutečňuje celá rodina také společně: *„Tady to není. Jako občas se vídaj na Vánoce, to jo, ale ne jako tam. Zrovna tohle mi chybí.“* Na tyto rodinné oslavy jsou zváni i přátele a sousedé, takže se vždy jedná o velký počet lidí. V České republice však dodržuje všechny tradice jen s nejbližší rodinou a pak zvlášť s kamarády.

Vánoce podle Maríi nyní slaví česko-chilsky, ale spíš převažuje český způsob: *„Tam se jako dávají dárky po půlnoci a tady dřív, tak máme kompromis, že tak v těch jedenáct.“* K štědrovečerní večeři mají už řízek a salát a samozřejmě nechybí ani cukroví: *„Akorát nemáme teda rádi stromeček takovej ten přírodní, protože v Chile mají taky všichni umělý stromeček, protože tam živý nekoupíš, a tak se mi nelíbí, ani jak jsou ty přírodní nesymetrický.“* Hlavní rozdíl však sleduje v počtu lidí u svátečního stolu a v celkové atmosféře, protože podle ní víc lidí znamená větší hluk.

Svátek, který spadá do vánočního období a který chtěla slavit, je svátek Tří králů: *„Chtěla jsem slavit 6. ledna, to jsou Tři králové. Tak oni tam mají, že dětem nosí jakoby dárky.“* V Chile totiž dostávají lidé na Vánoce pouze maličkosti a hlavní dárky zde nosí tři králové. V tento den se však už nekoná žádná slavností večeře, ani není přítomná celá rodina, pouze se připraví bačkory na dárky. I když se po příjezdu do České republiky vzdali tohoto svátku, tak Maria podotýká: *„Občas, když je máma sentimentální, tak nám dává nějakou maličkost do bačkor.“* Hlavním svátkem je pro ni dnes Štědrý den, ale stále jí chybí, že už nepřipravují trávu velbloudům a pivo králům, jako když byla v Chile.

Velikonoce také slavila spolu s celou rodinou u své babičky, u které se na zahradě schovala velká vajíčka s překvapením. Ale dnes Velikonoce oslavuje tak, že barví s matkou vajíčka a její bratr chodí s vařečkou na výslužku. Pomlázka byla pro Mariu novinkou a přiznává se, že si na ni musela zvyknout: *„Přišlo mi divný, že se tady holky nechávaj dobrovolně mlátit.“*

Dále už Maria neslaví žádné jiné chilské nebo české svátky. Ale ráda vzpomíná na zvyk, který by jednou ráda praktikovala se svými dětmi: *„Když dítěti vypadne zub,*

tak se dá pod polštář a ráno tam najde peníze, který tam dával králík.“ Významný pro ni byl v Chile karneval *Tablados* založený na sborových zpěvech, který není tak velký a známý jako v Rio de Janeiru, ale u místních obyvatele je velmi populární. Karneval se vyznačuje především vystoupeními mužů, kteří mají oblečené barevné třpytivé kostýmy, masky na obličejích a zpívají písně na aktuální, např. politická, témata. Je jí velmi líto, že tento zvyk nemůže v České republice alespoň sledovat.

Maria velmi vzpomíná na každodenní rituál Chilanů, který se stále dodržuje: *„Tam když přijdeš z práce, sedneš si ven před dům na židli, povídáš si se sousedy a piješ u toho maté. Jedná se spíš o společenskou akci. Jeden to maté nalívá a ostatní ho společně pijou. Je to něco jako slivovice tady, ale tu jsem se ještě neodvážila ochutnat.“*

„Víš co, ale už jsem si zvykla na způsob života tady,“ říká Maria. Proto ani neuvažuje nad tím, že by něco změnila: *„Všude je to ňáký, tady je to takhle, tam je to jinak a já to musím respektovat.*“ Maria tvrdí, že všude existuje něco, co vynahrazuje negativní pocity, například podle ní je to krásná Praha: „*Sice jseš naštvaná, že do tebe ňáká paní vrazí v metru, ale pak vylezeš a podíváš se třeba na Karlův most.“*

Chilské kořeny Maria nevyhledává ani v podobě knih, hudby nebo filmů. Raději se dívá na české filmy. Podle ní už dokonce chápe i český humor. Ale přiznává, že občas si pustí nějakou chilskou hudbu, kterou si přivezla na nahrávkách: „*Člověk u toho spíš vzpomíná*.“ O tradiční lidovou kulturu obecně nejeví zájem. Ohledně tradičního oděvu v Chile dodává: „*Nevím. Asi nějaký je, ale nevím.. Tady jako vím, jak vypadá, ale nezajímá mě to.*“ I ohledně lidových písní si více věří u českých: „*U českých je možný, že se chytnu, ale u těch z Chile vůbec*.“ Dnes ani nesleduje žádnou chilskou televizní stanici, neposlouchá rozhlasové vysílání nebo nesleduje denní tisk. Ale vzpomíná, že když přijeli do Čech, poslouchali doma chilské rádio: „*Člověk se s tím ztotožnil, jako že tomu rozumí.“* Z hlediska kulturního vyžití upřednostňuje Maria už českou kulturu nad chilskou: „*Je to tím, že jsem původem z Chile, ale nyní se cítím být Češkou*.“

Není si vědoma žádného opravdu velkého kulturního šoku: *„Jen maličkosti. Hodně smrkání všude. Nebo jako klasika sandále a ponožky…Večeře kolem páté, šesté hodiny.*“ Maria podotýká, že v tomto čase svačí a večeří opravdu až kolem desáté, jedenácté hodiny a přiznává, že je to zřejmě jeden ze znaků, kterým se odlišuje od zbytku majoritní společnosti. Zmiňuje také, že s více cizinci se shodli, že pro ně byly šokem nepříjemné prodavačky za pokladnou. A jako největší šok uvádí polibek na ústa např. při gratulacích. V Chile polibek není běžným zvykem ani v rodině. Stejný šok je

to podle ní i pro její kamarády v Chile: *„Například viděli fotku, kde mi karamádka gratuluje a dává mi pusu. Po tom, co jí viděli, jsem měla spousty mailů s otázkou, co to má znamenat, že mi dává nějaká holka pusu.*“

Ve škole se mohla učit česky za pomoci učitelů a spolužáků, ale zároveň chodila i na soukromé doučování české gramatiky a slovní zásoby, protože ve škole musela složit zkoušku z češtiny. Neuvažovala nad tím, že by se jazyk nechtěla učit, protože na ni byl vyvíjen tlak ze školy. I když její matka pocházela z Čech, česky Mariu neučila: *„Říkala si, k čemu tu češtinu, když tam pořádně nikdo ani neví, kde je Česká republika.*“ Ze začátku se pokoušela číst české knížky: *„Ale já jsem jim jako nerozuměla, těm slovům. Každý slovíčko bych si musela najít v slovníku.*“ Ke knihám se vrátila až v době, kdy zvládala mluvenou češtinu. Podotýká, že k učení jazyka ji velmi pomohla televize. Český jazyk se naučila po roce a půl, maximálně dvou letech, ale slovní zásobu dohání pořád.

Češi podle Maríi mají trpělivost a snahu dorozumět se s cizinci, ale projevují také nervozitu, když člověku dlouho trvá formulace myšlenky v češtině: *„Snažili se, Češi. Trpěliví jak který, ale ve škole se snažili, hlavně ve škole. Kámoši ve škole, když jsem se nemohla vymáčknout, tak byli nervózní, ale jako jo, snažili se*.“ Ovšem podotýká, že si není jistá, zda jí vždy rozuměli: *„Učitelka vždycky čekala, až se vymáčknu, a pak řekla, jo, a já jsem nevěděla, jestli mě pochopila*.“ Dnes však je pro ni čeština přirozenější než španělština: *„Španělština už je jako horší. Třeba jako když mluvím, tak mi naskočí stopadesát českých slovíček místo jednoho španělskýho*.“ Se španělštinou dnes přichází do styku pouze v práci při kontaktu s turisty a občas doma. Ale své děti by chtěla učit španělsky, protože si neumí představit, že by neuměly její mateřský jazyk.

Maria neměla nikdy problém s tím, že je cizinka. Myslí, si že k ní majorita nikdy nepřistupovala odlišně. Ne celá společnost je ale otevřená vůči cizincům: *„Asi, asi ne. Mladší generace spíš jo (jsou tolerantní), ale starší generace spíš ne.*“

K pochopení české společnosti Maríi nejvíce pomohla praxe, kamarádi a škola. Každodenní zkušenost ji poskytla asi nejvíce: *„Ale spíš prostě, že se něco stane a poučíš se z toho. Příště to tak neuděláš. Prostě to okoukáš a přijmeš to za svý.*“ Svým chováním nechce zdůrazňovat, že pochází odjinud, protože chce zapadnout do české společnosti a splynout s ní, a proto si v mnoha situacích dávala pozor, aby se chovala jako Češka. Nyní už však zvládá běžné situace přirozeněji.

Sama se vrátit do Chile nechce, např. kvůli práci. Říká, že si zde vydělá víc peněz, než by byl její výdělek v rodné zemi: *„Můj brácha si vydělá mnohem víc než jeho kámoš*

na tý samý pozici tam.“ A to je také důvodem, proč se jí tu líbí: „*Když chci vidět pláž, můžu si na to vydělat a jet. Ale kdyby mně chyběla Praha, nevím, jestli bych si tam vydělala peníze, abych se na ni mohla jet podívat*.“ V Chile jsou také horší podmínky třeba ve školství, ale zase prostředí pro děti tam vnímá pozitivněji: „*Já bych teď jako nepustila svoje dítě na sídliště si jít hrát a tam je to normální. Celý dny jsme lítali po venku a máma se nebála, že by se nám něco stalo*.“

Pokud zváží všechny možnosti, dospívá k tomuto závěru: „*Mně se tady hrozně líbí a chtěla bych tady teď zůstat, ale v budoucnu bych se asi odstěhovala.*“ Důvodem je, že nevidí zcela svou seberealizaci na území České republiky. Chtěla by se přestěhovat například do Španělska, protože jižní Evropa jí i jazykově připomíná Chile.

4.5 PATRICIA

Patricia je sedmadvacetiletá žena pocházející z chilského města Santiago de Chile, která žije v České republice již pět let. Vždy ráda cestovala, ale myslela si, že zůstane v Chile natrvalo. V Santiagu de Chile ve svých jednadvaceti letech potkala studenta z České republiky, který zde byl na stáži. V době, kdy se musel vracet, zvažovala, zda odjede s ním, a protože neměla závazky a ani co ztratit, rozhodla se zkusit žít v České republice. Rodiče i její tři sourozenci ji v tomto směru velmi podporovali, nesnažili se ji přemluvit, aby nejezdila: „*Říkali mi, ať to zkusím, že to bude zkušenost a že se vždycky můžu vrátit*."

Po příjezdu do České republiky začala pracovat jako překladatelka a také učila španělštinu, což dělá prakticky dodnes. Jelikož ihned po příjezdu začala bydlet se svým partnerem, vyvstala otázka sňatku. V Chile není obvyklé, aby spolu žili muž a žena bez svatby: „*Tak jsem mu říkala, že nevím, co by na to řekla moje rodina. On nic nenamítal, tak jsme se do roka vzali*." Jediné, co ji mrzí, že na obřadu nebyli přítomni její rodiče, ale svatbu dodatečně oslavili i v Chile.

Patricia za dobu, co je v České republice, navštívila Chile dvakrát: „*Ráda bych tam jezdila často, ale nejsou peníze ani čas.*" Udržuje alespoň dennodenně kontakt se svými rodiči prostřednictvím aplikace Skype: „*Vždycky se aspoň pozdravíme.*" Se svými kamarády z Chile tak v pravidelném kontaktu není, ale několik z nich ji už přijelo navštívit narozdíl od její rodiny, pro které je překážkou finanční náročnost cesty.

Patricia v České republice nevyhledává své krajany. Zatím neměla potřebu najít někoho se stejným původem: „*Víš co, já jsem jela sem, abych byla s přítelem. Chtěla jsem zapadnout. Tak mám i jeho český kamarády*." Patricia proto ani nevyhledává kulturní akce spojené s Latinskou Amerikou: „*Nepotřebuju někoho jiného, abych se cítila jako doma. Stačí mi kontakt s rodinou*."

Mezi Čechy a Chilany vidí Patricia hodně rozdílů především v oblasti jejich povah: „*Víš co, Češi jsou opatrnější a takový uzavřený, možná kvůli komunismu, nevím.*" Naopak Chilané jsou podle ní velmi otevření a přátelští. Uznává, že Češi jsou takoví také, ale až po nějaké době. Myslí si, že má velké štěstí, že se pohybuje mezi mladými lidmi, kteří mají zájem o její kulturní odlišnost, ale mezi starší generací se setkává s netrpělivostí, obzvlášť když ještě neuměla moc dobře česky. Také má dojem, že Češi pořád někam spěchají a neumějí moc odpočívat a být jen tak s jinými lidmi: „*Navíc*

musí mít všechno naplánovaný nejlépe na minutu přesně.“ Chilané podle ní neumí odkládat práci, jako Češi, s kterými se setkala. Chilané dělají právě to, co je potřeba a v tom je podle ní velký rozdíl: *„Češi přemýšlí nad tím, co bude a bylo, ale Chilani jedou jen na to, co je teď. Žijou přítomností.*“

Další rozdíl vnímá v důležitosti rodiny: *„V Chile je rodina všechno. Jseš s nima pořád a i se sestřenicemi, strejdama a tak. Tam se všechno odvíjí od rodiny*.“ Podle ní jsou Češi v tomto směru odtažití. A také dlouho nemohla pochopit roli babiček: *„U nás je babička nejdůležitější v rodině, ale tady si jí nikdo nevšímá.*“ Role rodiny ji chybí neustále, protože podle ní jsou v Chile všichni členové neustále spolu, v běžném životě i při všech svátcích.

„Co jsem tady, tak slavím všechno po česku a neslavím ani chilské svátky. Na co taky. Vždyť tady nemám ani s kým, a jen pro sebe to nemá smysl.“ Oslavuje Vánoce, Velikonoce a Silvestr: *„Ale třeba Velikonoce jen hodně symbolicky. Na Moravě to je asi jinak.*“ Velikonoce u nich probíhají tak, že ona ozdobí několik vajíček a její manžel chodí na výslužku s pomlázkou: „*Jako překvapilo mě, že to tady je hlavně o pití. To u nás takhle není zvykem*.“ Podle ní je to dáno tím, že je Chile katolická země, a proto jsou Velikonoce slaveny poklidněji a spíše se jedinci zamýšlí sami nad sebou. Myslí si, že Češi slaví tento svátek mnohem radostněji a barevněji. Vánoce i Velikonoce jsou podle ní v Chile odlišné hlavně tím, že je tam tráví celá širší rodina pohromadě, což jí tady chybí: *„Ale asi nemá cenu přemýšlet, co je tady jinak*.“ Vánoce jsou dle jejího vyprávění v Chile hlavně setkáváním rodiny a z tohoto důvodu jsou to svátky velmi hlasité, jak se snaží mluvit jeden přes druhého. V Čechách je proto jejich charakter tišší a vážnější. Obecně si myslí, že Češi větší pozornost věnují obdarovávání než věnování se rodině.

Chilskou kulturu nevyhledává. Podle ní nezáleží na tom, odkud daná kniha nebo film pochází: „*Nemyslím si, že zrovna tohle by mi nějak připomínalo Chile*.“ Českým knihám, filmům nebo hudbě se podle ní vyhnout nemůže, když tady žije: *„Asi to není špatně. Aspoň na tom pochopím další věci.*“ Myslí si, že české filmy velmi vypovídají o české společnosti a dají se tak i pochopit vzorce chování Čechů.

„Kulturní šok? Těch bylo.“ Jedním z největších šoků bylo chování v rodině, tedy již zmíněná odtažitost a role babiček. Dalším pak, že podle ní zde lidé mluví potichu a že se moc neusmívají. Velkým šokem pro ni bylo i chování prodavaček nebo číšníků: *„Jsou neochotný a tváří se, jak když je obtěžuješ*.“ V Chile si podle ní personál více váží zákazníků a je vstřícnější, ochotnější, ale také konverzace je osobnější: *„Často se stává,*

že ti při obsluhování někdo řekne ‚lásko' nebo ‚miláčku'." Proto pro ni byla šokem i určitá míra neosobnosti: „*Víš co, bylo toho hodně. Jsou to odlišný kultury, ale nemá cenu to asi řešit, chtěla jsem tady bejt, tak proč se nad tím zastavovat.*"

Český jazyk se učila z běžného života. Nenavštěvovala žádný kurz, ale velmi jí pomohl manžel a jeho rodina. Po příjezdu se chtěla naučit češtinu, ale posléze zjistila, že je to vlastně nutnost, protože s manželovou rodinou by se jinak nedomluvila: „*Já opravdu nechápu, jak to dělají ty cizinci, co tu jsou a nemluví česky.*" Češi jsou podle ní v tomto ohledu netrpěliví, když potkala někoho, kdo uměl anglicky, tak tento jazyk chtěl upřednostnit. Ti, co podle ní neuměli jinak než česky, tak se vymluvili na to, že nemají čas. I když jí přijde čeština velmi těžká, stále se ji aktivně učí. Španělsky už mluví pouze se svou rodinou, s kamarády z Chile a v rámci své práce. Jelikož se stýká s lidmi z Latinské Ameriky minimálně, v konverzaci s přáteli už volí češtinu.

Patricia si myslí, že Češi nejsou pořád zcela otevření přistěhovalcům z jiných států: „*Jako ty mladý jo, ale ty starší ne. Ty by chtěli, aby tady asi žili jen Češi.*" Patricia se nikdy nesetkala s projevy nesnášenlivosti, a proto si ani nemyslí, že by Češi byli rasisté: „*Ale asi by radši měli svůj klid bez něčeho novýho, jinýho.*" Ale dodává, že mladší generace Čechů je cizincům velmi otevřená a vstřícná: „*Možná si uvědomujou, že to taky může přinýst něco dobrýho.*"

I když ví, že v Chile má svou rodinu a že tamní životní styl je pro ni stále přirozenější, vrátit se už nechce. Je tu spokojená s prací a především by zde chtěla založit rodinu se svým manželem: „*Když se mi někdy něco nepovede, už nemám ten pocit – jo sbal se a jeď zpátky do Chile. Už je můj domov asi tady.*" Ale přiznává, že si se svým manželem občas povídají o tom, zda by se ji v Chile také nedařilo dobře: „*On má asi někdy výčitky, že jsem se toho hodně vzdala kvůli němu, ale já říkám proč? Byla to moje volba. Cítim se pořád jako Chilanka, to se nezmění, a to že jsem si tady zvykla, tak jsem asi takový typ.*" Je si jistá, že jestli bude mít děti, budou vědět, odkud pochází, a chce, aby uměly španělsky, aby se domluvily s druhou polovinou rodiny. Nyní si ale myslí, že to nemá cenu řešit: „*Stýská se mi a ani jsem neplánovala, že bych si tady takhle zvykla, ale stalo se.*" Rodiče ji podporují a nepřemlouvají ji, aby se vrátila, protože jsou si vědomi toho, že by si musela vybírat mezi dvěma rodinami. Patricie nakonec dodává: „*A bůh ví, co bude. Třeba se zpátky přestěhujem. Nebo začnem někde jinde. Potom, co jsem se dokázala přizpůsobit, tady si říkám, že už to zvládnu všude. Ale po Čechách už by se mi asi stýskalo, jako teď se mi stýská po Chile.*"

5. MIGRANTI Z PERU

5.1 ALEJANDRO

Alejandro je třiadvacetiletý muž pocházející z města Callao v Peru, který se do Prahy přistěhoval před třemi roky z důvodu studia. Ve své zemi se pokusil studovat různé vysokoškolské obory, ale žádný z nich ho neuspokojoval a nenaplňoval. Rozhodl se proto pro razantní změnu nejen studia, ale i země: *„Já jsem prostě chtěl studovat v Evropě.*"

Zažádal a získal stipendium od velvyslanectví v Peru na podporu studia v zahraničí a také ho velmi podpořili jeho rodiče. Alejandrovi známí, kteří studují v Evropě, navštěvují vysoké školy buď ve Francii, Itálii nebo Španělsku, ale on chtěl něco nezvyklého a Česká republika podle něho nabízela zajímavé podmínky. Českou republiku navštívil už dříve jako turista, líbilo se mu zde a myšlenka delšího pobytu ho přitahovala. Rád by zde žil pět let, aby mohl dostudovat magisterský obor mezinárodní vztahy na Karlově univerzitě.

Jeho rodiče, na rozdíl od jeho pěti sourozenců, ho navštívili zatím pouze jednou a snažili se ho tehdy přemluvit k návratu zpět do Peru, on však chtěl zůstat nadále v Praze. Nyní už jeho rodiče pochopili, že je dospělý a o termínu případného návratu rozhodne sám. Alejandro od příjezdu do České republiky také navštívil Peru jen jednou a dodává: *„Když jsem tady, tak se mi chce tam, a když jsem tam, tak se mi chce sem."* Se svou rodinou je ale v kontaktu každý den přes telefon nebo aplikaci Skype. Žádní přátelé ho zatím nenavštívili, ale usiluje alespoň o pravidelný kontakt, přibližně dvakrát za měsíc.

V České republice se snaží vyhledávat své krajany z Peru. Je přesvědčen, že jeho sociální síť v tomto směru je velmi obsáhlá, ale přiznává, že seznámení s nimi byla spíše náhoda. Do České republiky odlétalo z Peru společně sedm studentů, což tehdy zmenšilo jeho obavy z neznámého prostředí, ale nyní spolu už v kontaktu nejsou. V Praze si našel jiné přátele v řadách přistěhovalců z Latinské Ameriky, se kterými se stýká často i v baru La Casa Blů. V době peruánských svátků se krajané z Peru a vůbec z celé Latinské Ameriky scházejí v Praze, ale tyto akce si organizují sami buď u někoho doma, nebo ve zmíněném baru La Casa Blů. Na tyto akce Alejandro občas

chodí, ale akce organizované jiným způsobem (např. ambasádou) nenavštěvuje. Jeho přátelé jsou převážně cizinci, českých přátel má velmi málo a spíše jen na úrovni známých, které získal v rámci školy: *„Ale jako nemám s nima špatnej vztah.“*

Mezi prvními hlavními rozdíly České republiky a Peru zmiňuje Alejandro podnebí a veřejnou dopravu, díky které nepotřebuje v Praze auto. Z hlediska odlišnosti charakteru si myslí, že lidé v České republice jsou více vychovaní. V Peru i neznámí lidé mají k sobě osobnější přístup, důsledkem je důvěrnější chování, oslovují se navzájem jako známí: *„Ale nehodnotím, co je lepší nebo horší, pouze konstatuju, že je to odlišný.“* Češi jsou podle něho také více uzavření: *„Raději by byli, kdyby tady cizinci nebyli, ale ne všichni, ale asi většina.“* Podle své zkušeností si myslí, že například v Německu jsou lidé více otevření, protože tam žije více cizinců: *„Ale myslím si, že Češi ještě nejsou zvyklí na takovou kosmopolitu.“* Jeden z největších rozdílů vidí v semknutosti rodiny. Členové rodiny v Peru tráví hodně času spolu, což v České republice podle něho není obvyklé. Je zvykem, že na peruánské svátky se schází u některého člena celá rodina, přátelé i sousedé. V České republice se pro něho nepochopitelně stává, že jsou oslavy i mimo domov, např. v restauraci, a že se slaví zvlášť s přáteli a zvlášť s nejbližší rodinou.

Ohledně tradic konstatuje, že Češi obecně slaví Vánoce podobně jako v Peru, ale on zde tyto svátky nedodržuje. První Vánoce trávil se svým kamarádem Rusem v Německu. Studijního volna využili k poznání země, proto neměli stromeček ani slavnostní večeři. Další Vánoce trávil u svých přátel, kteří ho pozvali na večeři, avšak pozvání přijal spíše z důvodu, aby nebyl sám: *„Ani jsem neuvažoval, že bych tady Vánoce slavil víc. Bez rodiny to nemá nějak cenu.“* V Peru se scházeli s celou rodinou i přáteli nejen ve významné dny. Alejandro však nedokáže vyjmenovat příležitosti setkávání: *„Vždycky se něco našlo. Ale jako Vánoce třeba byly hodně výrazný.“* Domnívá se proto, že dokud zde nebude mít stálé sociální zázemí, nemá potřebu tradice dodržovat: *„Svátky pro mě tady znamenaj jen volno. Ale to je i tím, že tady to nemám s kým pořádně oslavit jak doma.“* Novou tradicí, kterou dříve neznal, byly jmeniny, ale bohužel se velmi nestýká s přáteli s českými jmény, a proto i tento svátek u něho není aktuální. Také přiznává, že mu velmi chybí karnevaly, protože zde se s ničím podobným nesetkal.

Alejandro se velmi zajímá o českou kulturu. Vyhledává ji jak v podobě knih a filmů, tak i hudby. Podle něho zmíněné zdroje kultury velmi napovídají o české společnosti narozdíl od peruánské kultury, která mu podle něho nic nenabízí:

„Jako moje city k Peru to stejně neovlivní, takže tady si na ni nepotrpím.“ Ale snaží se denně číst noviny na internetu, aby věděl, co se děje v jeho rodné zemi, a taktéž sleduje i dění v České republice. Kulturním šokem bylo např. zouvání bot před vstupem do bytu, protože to v Peru není obvyklé: *„Takových věcí bylo určitě víc, ale už jsem je zapomněl*.“

Na otázku, co nejvíc mu pomohlo k pochopení české společnosti a přizpůsobení se, odpovídá: *„Já myslím, že to chtění se přizpůsobit. Nepochopit nic špatným smyslem, když tě něco zarazí, tak myslet na to, že je to jiná kultura.*“ V tomto směru si také myslí, že mu pomohl tehdejší vztah s českou dívkou, protože chodil často do české rodiny a mohl se tak spoustu věcí naučit a také si zde procvičoval češtinu.

Alejandro má hodně přátel cizinců nejen z Latinské Ameriky, často mluví španělsky nebo anglicky: *„Přijde mi divný, že bychom se bavili česky. Navíc oni se ani česky učit moc nechtěj.“* Ale v rámci školy mluví především česky. K zdokonalení českého jazyka mu pomohl hlavně roční kurz, který začal navštěvovat ihned po příjezdu, tehdejší přítelkyně a sledování českých pořadů v televizi. Dnes si je svou češtinou natolik jistý, že jeho výuka probíhá pouze v češtině.

Myslí si, že Česká republika je většinově rasistická. Sám nikdy neměl větší problém s tím, že je cizinec, ale mnoho jeho známých ano. Domnívá se, že je to i kvůli nepřístupnosti a netrpělivosti Čechů, pokud s nimi chce nějaký přistěhovalec promluvit: *„To, že mám tmavší pleť, může působit. Občas si mě pletou s cikánem. Dá se to poznat. Jak se chovaj*.“ Ale Alejandro se toto snaží nevnímat a nemohl by to být podle něho ani důvod, proč by se chtěl odstěhovat: *„Ale většina mladých to neřeší. To spíš ty starší. Ve škole jako v pohodě.“*

Alejandro uznává, že jednou by se rád vrátil do Peru. Záleží podle něho i na pracovních nabídkách, ale momentálně je myšlenka na návrat reálnou možností. Přiznává, že si neumí představit, že by zůstal trvale v České republice, proto doufá, že bude mít možnost se odstěhovat například i do jiné země v rámci Evropy: *„Mě to baví někde začít od nuly. Je zvláštní, že je to cizí prostředí, ale i tvůj domov*.“ Kdyby se však rozhodoval právě nyní, tak by se nejspíš vrátil do rodné země, především kvůli rodině, známým a rodnému městu: *„Jako to je moje město. Cítím k němu něco*.“ Ale je si jist, že pokud se někdy odstěhuje zpět do Peru, bude mu už scházet Česká republika. Alejandro zmínil, že by si v Praze chtěl pořídit byt, což evokuje dojem, že plánuje budoucnost v České republice. Koupi bytu ale vidí především jako investici, což je podle něho běžnou praxí v Peru.

5.2 CECILIA

Cecilia je dvaatřicetiletá žena pocházející z města Callao v Peru. Na otázku, jak se dostala do České republiky, odpovídá: *„V Peru jsem potkala jeden kluk a jsem se do něj zamilovala. On říkal, tak pojď, a já na to, nevím.“* Cecilia ho nepřemlouvala, aby zůstal v Peru, protože věděla, že musí v České republice dokončit studia. Kvůli příteli si tedy zažádala o stipendium a odešla do České republiky studovat na jeden rok, aby spolu měli možnost být v jiných podmínkách a zjistit, zda jejich vztah bude fungovat. Tehdy si říkala, že na ročním pobytu v České republice nemůže nic ztratit, protože pro ni to v každém případě bude zkušenost. Jelikož se jí v Čechách zalíbilo a za zmíněného muže se provdala, žije v Praze už pět let.

Její rodiče ji v odjezdu z Peru velmi podpořili. Jediný, kdo jí tento úmysl rozmlouval, byla její babička. Rodiče vždy chtěli, aby zkoušela nové věci, a ani nyní neřeší, zda se Cecilia vrátí zpět do Peru či nikoli. Po příjezdu do České republiky jí škola zařídila intenzivní kurz českého jazyka v Brně a poté začala studovat v Praze na Karlově univerzitě obor mezinárodní vztahy. Po roce studia začala hledat práci a vystřídala několik profesí, než se ustálila jako překladatelka a učitelka španělštiny.

V Peru byla za pět let, co žije v České republice, dvakrát. Svou rodnou zem navštívila poprvé po dvou letech pobytu v České republice a podotýká, že jí z toho bylo velmi smutno, protože si uvědomila, že její otec už je starý a ona žije moc daleko, ale ví že se o něho dokážou postarat ostatní čtyři sourozenci. Nicméně její rodiče ji nadále podporují, aby žila tam, kde se cítí lépe, a i proto zůstává v Praze. Po druhé návštěvě Peru už si uvědomila, že jí velmi chybí české prostředí: *„Tady je můj každodenní život. Tam už jsem na dovolený.“*

S rodinou udržuje kontakt pravidelně jednou za týden, kdy si telefonuje s matkou přes aplikaci Skype. S přáteli udržuje kontakt méně, ale píší si dopisy, protože podle ní e-mail nestačí. Za dobu jejího pobytu v České republice ji rodiče navštívili jednou, a to z důvodu její svatby. Na návštěvu za ní přijelo i několik přátel a vzdálených příbuzných: *„Všichni se zamilovali hned do České republiky. Je to taková pohádková země.“*

Cecilia má nyní přátele jak mezi Čechy, tak mezi lidmi z Latinské Ameriky. Po příjezdu neznala žádné jiné Peruánce nebo jiné přistěhovalce z Latinské Ameriky. První dva roky ani nechtěla vyhledávat své krajany, protože, jak sama říká, chtěla se „utopit“ v české kultuře, mít jen české kamarády, mluvit řádně česky apod. Ale

po dvou letech si uvědomila, že by bylo dobré se setkávat i s krajany. Z jejího pohledu počet přistěhovalců z Latinské Ameriky velmi roste, a tak je pro ni stále jednodušší se s některými seznámit. Většina přistěhovalců narozdíl od Cecilie vyhledává své krajany od počátku pobytu, ona však nedefinuje hledání a střetávání krajanů jako potřebu. Přistěhovalci se vyhledávají z důvodu vzájemné pomoci, aby měli s kým mluvit kvůli podnikatelským záměrům apod.: *„Většina z nich se pohybují, že tady nejsou na celý život. Ale ti, co tady už jsou dlouho a mluví česky, nejsou komunita uzavřená*.“ Nevyhledávala krajany i proto, že říká: *„Kořeny máš v sobě a nepotřebuješ k tomu druhý*.“

Občas chodí na sdružovací akce do kavárny La Casa Blů, ale obecně nevyhledává trávení večerů mimo domov. Cecilia si je vědoma, že velvyslanectví pořádá také podobné sdružovací akce, ale je to podle ní spíše kvůli naplnění jejich úkolu, než snaha o nepřerušení kontaktů mezi rodilými Peruánci. Na ambasádu jsou zváni nepravidelně, většinou když přijede známý malíř nebo hudebník původem z Peru: *„Mně ale nezáleží, kdo akci dělá. Když mě to zajímá, tak nekoukám, jestli je to od ambasády nebo ne, proto ani nechodím na všechny.“*

Srovnání mezi Českou republikou a Peru komentuje následovně: *„Musím přiznat, že jsou si víc podobný, než jsem si myslela dřív. Myslela jsem, že to bude úplně něco jinýho. Jo je. Ale je tam i spousta, které máme společný*.“ Především jí přijde podobná ekonomická a politická stránka a také úroveň života. Vidí rozdíl v tom, že Češi se musí neustále vyrovnávat se změnou režimu. Podle ní i ti, kteří komunismus nepoznali na vlastní kůži, jsou jím stále pořád ovlivněni, protože jejich rodiče tuto éru zažili: *„To jsou maličkosti, který když se dají v normálním životě dohromady, můžou být velký. Například Češi mají jiný charakter, jsou uzavřenější, ale myslím, že se to dá pochopit, s ohledem na komunismus*.“ V České republice je podle ní také dražší nájem, který ale vyvažuje příjemnější práce, lepší hromadná doprava a je zde menší soutěživost, která plyne z toho, že zde žije méně lidí než v Peru. Líbí se jí také, že v Praze bydlí mnoho cizinců, a proto je zde taková různorodost, která v Peru není běžná. Z hlediska odlišných aktivit dodává: *„Miluju houby. Houbová kultura je úžasná.*“ Na Čechách obdivuje především to, že lidé dokážou být v přírodě, ale v Peru to u lidí z města není běžnou záležitostí. Na druhou stranu jí u Čechů chybí určitá spontánnost (například že netančí na náměstí), kterou mají podle ní Peruánci v krvi.

Odlišnou mentalitu vidí i v tom, že Češi jsou uzavřenější; na začátku si ve vztahu na rozdíl od Peruánců drží velký odstup. Ale uznává, že obyvatelé Peru sice působí

přátelsky, avšak pokud se něco stane, nejsou a neumí být silnou oporou. Podle Cecilie to je u Čechů naopak - tedy že zpočátku si udržují odstup, ale poté dokážou podpořit. Také si myslí, že muži Peruánci jsou více zábavní a přívětiví. Domnívá se, že Češi velmi neprojevují své sympatie fyzicky, což Peruánci naopak preferují, protože se často objímají, dávají si polibky na uvítanou apod. Cecilia přiznává, že z tohoto důvodu zatím nerozumí nonverbální komunikaci Čechů. Navíc podotýká, že se někdy ztrácí i ve verbálním dorozumívání, protože Peruánci vůbec neznají ironii.

Rozdíl vidí ve způsobu dodržování tradic. Vánoce v Peru probíhají jako velká rodinná slavnost se širší rodinou včetně sestřenic, strýců apod. U nich doma v Peru praktikují tradici, že každý u stolu řekne, co se mu za uplynulý rok povedlo a co nikoli. Jelikož se jedná o početnou rodinu, tak když začínají v osm hodin večer, většinou končí v jednu hodinu po půlnoci. V České republice pro ni štědrovečerní večeře končí velmi brzo. První Vánoce proplakala, protože se jí stýskalo po setkání s její velkou rodinou a společné oslavě. Ale nyní už si zvykla na české komorní pojetí Vánoc. Dárky shledává v Peru jako nedůležité a nepovinné na rozdíl od jejich údajné důležitosti v České republice. Následující den po Štědrém dnu se v Peru opět rodina setkává už ráno a děti si rozbalují dárky. U ní v rodině bylo zvykem, že dospělí si navzájem ručně vyráběli maličkosti, ale dětem vždy dárky kupovali. Z Peru jí nechybí žádný zvláštní svátek nebo tradice, proto tady nic navíc neslaví. Naopak z českých tradic převzala mikulášskou nadílku a Velikonoce, které se jí velmi líbí: „*Moc tady už není tradic, ale Velikonoce jsou živý.*“ I když povědomí o Velikonocích měla už v Peru, z jejích zkušeností zde tento svátek nebyl výrazný.

Cecilia neustále vyhledává a preferuje peruánskou kulturu. Především knižní tituly, které vychází nově, i když se zde shánějí velmi těžko: „*Pořád mě zajímá, co se tam děje. Co tam vzniká.*“ Na internetu čte také denně peruánská periodika: „*Žiju tady, ale pořád jsem Peruánka, takže mě pořád zajímá, co se tam děje.*“ Z hlediska české kultury dodává: „*Pořád vyhledávám i české filmy a knížky. Musím se učit.*“ Je přesvědčená, že z knih a filmů zjistí hodně informací o české kultuře a mentalitě, a českou kulturu tak považuje za učební pomůcku pro ulehčení jejího života v Praze. Ke kultuře však také řadí odlišný český vkus, který je například vidět ve způsobu zařízení bytu. Dle jejích zkušeností se jí v českých bytech nelíbí keramické věci, upomínkové předměty a jistá strohost. Cecilia má naopak ráda barevnost a předměty z Peru, i když dodává, že pro manžela je její styl kýčovitý.

Jako první kulturní šok zmiňuje jídlo, ale poté dodává: „*Rodina. Uf. To bylo nejhorší.*“ Pro Cecilii byl nepochopitelný způsob fungování české rodiny. Sama dodává, že pro vystižení pojmu jejího fungování ještě nenalezla výraz. Fascinují ji zde vztahy mezi dětmi a rodiči, které jsou podle ní často problematické, což ona ze svých poměrů nezná. V Peru navíc fungují dobré vztahy a podpora v širší rodině: „*Babička tam je hodně důležitá. Tady babička nemá žádnou roli*.“ Role babičky pro ni byla velkým překvapením, a proto se začala snažit zlepšit vztah mezi jejím manželem a babičkou, což se jí podle ní povedlo. Ale nadále ji překvapuje, že dle jejích zkušeností není v České republice rodina na prvním místě. Kromě fungování rodiny pro ni byly šokující i prodavačky v obchodech, které si podle ní neváží zákazníka.

Dalším překvapením pro ni byla svatba. Její manžel není katolík, což jim znemožnilo mít církevní obřad. Z tohoto důvodu měli nezvyklý civilní obřad na městském úřadě: „*To pro mě byla taková exotika. Já jsem chtěla mít svatbu hodně českou. Rozbíjení talíře, českou kuchyni*.“ V Peru jsou obvykle velké svatby, ale ona chtěla malou českou svatbu. Protože nebylo možné, aby na svatbu přijeli všichni její příbuzní, chtěla udělat oslavu svatby i dodatečně v Peru, ale její manžel nemá rád takové společenské akce, proto se tato oslava nekonala.

Z hlediska slavení byly pro ni nezvyklé a šokující i Vánoce: „*A na Vánoce. To nechápu, že tady je zvyk, že se celé Vánoce dívají na televizi. Že se nevidí. Když nemáme děti, můžeme být někde na Vánoce. Až budou děti, musíme být doma sami. To nechápu*.“ Ale ona je rozhodnutá, že až bude mít děti, tak bude chtít být na svátky s celou rodinou. V žádném případě se nechce tomuto českému stylu přizpůsobit.

Čeština jí dělala a nadále dělá problémy, ale jelikož se jí tento jazyk líbí, neztrácí motivaci. Nejvíce jí v učení pomohlo její první zaměstnání, kde pracovala jako administrativní výpomoc v zoologické zahradě, kde nikdo neuměl moc anglicky ani španělsky, a tak byla okolnostmi donucena mluvit česky. Velmi jí v této souvislosti pomáhali její kolegové, kteří byli trpěliví, a učení jí také usnadnila tchýně, která ji doučuje doteď. Když Cecilia přijela, její přítel nestudoval v Praze, a proto přes týden nebývali spolu. Z tohoto důvodu si vytvořila silné pouto s tchýní, která neuměla cizí jazyky, a tak se spolu musely naučit komunikovat. Domnívá se, že už po dvou letech rozuměla dobře česky a po třech letech komunikovala bez větších problémů. Španělsky mluví nadále dennodenně kvůli své práci, ale s manželem se snaží hovořit česky, i když je to spíš kombinace češtiny a španělštiny. Je si vědoma toho, že toto se bude

muset změnit, až budou mít děti, pak ona bude muset mluvit pouze španělsky a on jen česky.

Na otázku, zda na ni někdy byli Češi nepříjemní, protože je cizinka, odpovídá: „*Taky. Jako hodněkrát. Teď už je to líp.*“ Sleduje, že si Češi začínají na cizince více zvykat, ale často se stává, že cizince zaměňují s Romy. Když ještě neuměla česky, Češi se na ni kolikrát zlobili, že nerozumí, a byli netrpěliví. Domnívá se však, že problém mají pouze starší Češi, mladí jsou podle ní ochotní a přívětiví. Ale obecně nemůže říci, že by Češi byli uzavření, i když se s tím setkává často. Sleduje i to, že jsou více zaujatí vůči konkrétním skupinám přistěhovalců, jako jsou např. Ukrajinci nebo Vietnamci: „*Stává se mi často, že mě jo, ale ostatní cizinci ne*.“ I prostřednictvím tohoto příkladu si myslí, že Češi jsou rasističtí, ale na druhou stranu dodává, že není správné, když se jedinci nepřizpůsobí. Cecilii k pochopení české společnosti nejvíce pomohl její manžel a imigranti z Latinské Ameriky, se kterými se stýká. Tito kamarádi ji nejvíce podpořili, když měla krizi, a snažili se jí pomoci, aby si zde zvykla. Cecilia obecně tvrdí o přistěhovalcích z Peru: „*Kdo jede do České republiky, nečeká, že to bude jednoduchý, a ne kvůli výdělku, ale kvůli tomu, že ho zajímá. Hlavně sem přijíždí kvůli partnerům nebo studiu, protože je jednoduchý sem dostat stipendium.*“

Cecilia se přiznává, že po sedmi měsících nenáviděla Čechy a chtěla pryč: „*Za sedm měsíců jsem jako pořád byla jako cizinka. Nic jsem nepochopila.*“ Bylo to i kvůli tomu, že neuměla český jazyk, a tak nedokázala komunikovat: „*Většina Čechů se bojí rozdíly. Toho, co je jiný.*“ V této době se ani nesnažila pochopit českou mentalitu a společnost. Nakonec zpět do Peru neodjela, protože si říkala, že zde má přítele a šanci se naučit mnoho věcí: „*Ty se na jednu stranu divíš, že se tě bojí, ale na druhou stranu divíš se jim, když reaguješ, tak jak reaguješ?*“ Po této krizi se začala snažit co nejvíce pochopit způsob života a společnost Čechů, k čemuž jí nejvíce pomohla praxe a znalost historie, především informace o období komunismu.

Stále uvažuje o návratu do rodné země: „*Ještě si neumím představit, že bych tady zůstala na celý život.*“ Její manžel je ochotný se s ní do Peru vrátit, ale spíš až ve stáří, na důchod: „*Já na důchod určitě a teď taky. Ale teď nejde*.“ Především z důvodu, že nechce žít odděleně. Je si vědoma, že v současné době se s ní manžel neodstěhuje kvůli práci. Před svatbou neustále váhala, zda se nevrátí, a i její přítel se obával jejího možného odjezdu zpět do Peru: „*A možná proto jsme se vzali. Pro mě i pro něho bylo důležitý cítit nějakou jistotu.*“ Ale ještě by ráda někam vycestovala, alespoň rok zkusila žít někde jinde, ale ne za účelem usídlit se tam natrvalo, protože je přesvědčená,

že by se vrátila zpět do České republiky a na stáří do Peru: „*Tady je mi dobře, ale chci ještě poznat jiný věci*.“

5.3 MIGUEL

Miguel je šestadvacetiletý muž pocházející z hlavního města Peru Limy. Miguel chtěl vždy z Peru odcestovat, a když se mu naskytla příležitost odjet prostřednictvím uděleného stipendia do České republiky, která splňovala především to, že leží v Evropě, neváhal nabídku využít. V České republice byl již před touto možností jednou jako turista, a tak věděl, že zde nejsou ani velké náklady na život. Po příjezdu do Prahy nastoupil na Karlovu univerzitu, kde studuje už čtyři roky obor inženýrské stavitelství, a jako vedlejší činnost doučuje španělštinu.

S rodiči, dvěma sourozenci a ani s přáteli z Peru není v častém kontaktu, většinou jednou nebo dvakrát za měsíc. Někteří přátelé, na rozdíl od jeho rodiny, už ho v České republice navštívili, on sám byl v Peru za dobu čtyř let jednou. Při návštěvě u své rodiny si uvědomil, že chce zpět do České republiky - především kvůli přátelům a nezávislosti, protože v blízkosti svých rodičů se cítí neustále pod kontrolou.

V České republice má několik přátel z Peru a z Latinské Ameriky, ale nevyhledává je. Podle Miguela není důležitá etnická příslušnost a původ jedince: *„Nemám rád, když jsou cizinci uzavření ve svých skupinách.“* Podle něho to není dobrá idea, přijet do cizí země a uzavřít se do skupiny krajanů. Myslí si, že je to i velmi obtížné, protože Češi chtějí, aby se cizinci přizpůsobili. Zároveň se setkává s tím, že Češi, kteří ho přehlíží, ale pak se dozvědí, že je z Peru, tak se k němu přehnaně hlásí. Jeho přátelé jsou většinou cizinci, hlavně z Francie, Španělska a Latinské Ameriky. Je si vědom, že lidé z Latinské Ameriky se sdružují na akcích pořádaných ambasádou nebo v baru La Casa Blů, ale on tyto akce nenavštěvuje, protože od příjezdu neměl potřebu vyhledávat své krajany ani demonstrovat svou kulturu.

Miguel shledává velký rozdíl v soudržnosti rodiny. V Peru jsou podle něho širší rodina i sousedé neustále spolu, ale myslí si, že v České republice je problém soužití a setkávání i pouze blízké rodiny. Jelikož je zvyklý na jiný přístup, pokoušel se navázat kontakt se svými sousedy, ale velmi rychle zjistil, že nemají zájem. Také je přesvědčen, že jsou Češi moc vážní a berou věci příliš osobně.

Miguel má velmi rád Prahu a její historii, ale nemůže říct, co zde naopak rád nemá, protože je všechno odlišné od toho, na co je zvyklý: *„Není to o Peru, ani o národnostech. Nemám rád myšlenku národnosti.“* Miguel vysvětluje, že si myslí, že když cizinec chce žít v odlišné majoritě, musí splynout s prostředím, a myšlenka

národnosti a etnické odlišnosti pouze vyvolává nepokoje. Podle něho je tedy zbytečné rozdělovat lidi dle jednotlivých kultur. Je přesvědčen, že takové vymezování jednotlivce podle jeho původu tvoří pouze konflikty a nepochopení.

Na otázku, zda dodržuje tradice z Peru, odpovídá: „*Ne. Proč?*“ Opět zmiňuje, že nemá rád myšlenku národní a etnické příslušnosti, a proto neví, ani nerozumí, proč by měl slavit něco, co se v České republice neslaví. Společné tradice pro něho nemají význam z důvodu absence rodiny. Avšak přiznává, že v Peru je tlak okolí na slavení kvůli setkávání se širší rodiny, avšak on k oslavám vztah nemá: *„Nemám potřebu tady nic slavit, ani Vánoce*.“ Minulý rok byl na Vánoce v rodině jednoho přítele. Podle Miguela to bylo milé, ale uznává, že pro něho osobně tyto tradice nejsou nijak významné: *„Každá země má svoje tradice, to je jasný, ale proč je slavit.“* Miguel svátky a tradice nyní definuje pouze jako dny volna navíc a hlubší smysl v nich neshledává. Mnoho z jeho známých má doma vlajky svých původních zemí, ale on to nechápe, není tak hrdý na původní zem: „*To je špatný. To dělá ty rozdíly*.“ Dřív si to nemyslel, ale poté, co přijel do České republiky, vidí, že pokud se bude vymezovat odlišně, mohl by mít problémy: „*Je to samý, jak osobní nálepka*.“

Miguel nepreferuje ani českou ani peruánskou kulturu. Za dobu, co žije v Praze, viděl několik českých filmů, ale i v této oblasti mu nezáleží na tom, odkud dané umění a kultura pochází. Kritériem výběru je pro něho kvalita, ne země původu. Ale sleduje denní periodika v obou zemích, protože je podle něho důležité mít přehled o Peru, z důvodu možného návratu, a o České republice, protože zde v současnosti žije.

Jako největší kulturní šok zmiňuje: „*Kamkoli jdeš, tak číšnici nebo prodavačky jsou většinou otrávený a naštvaný*.“ Toto sice bylo první, na co si vzpomněl, ale větší překvapení pro něho byly mezilidské vztahy: „*Češi nemají rádi sousedy. Nemají se rádi navzájem nebo jsou si jedno.*“ Tato zkušenost pro něho byla velmi překvapující, protože byl zvyklý na blízké vztahy jak se sousedy, tak s širší rodinou.

Češtinu se Miguel stále učí. Jeden rok měl český jazyk v rámci školy a nyní se snaží zlepšovat jazyk prostřednictvím osobní komunikace. Ale dokud jeho přátelé mluví převážně anglicky, stále bude také preferovat tento jazyk před češtinou. I když přiznává, že má několik přátel cizinců, kteří už upřednostňují komunikaci v češtině: *„Ale když neumíš vůbec jazyk, Češi tě nechtějí poslouchat. Je pro ně důležitý, aby si uměl.*“ Což je pro něho velká motivace, protože si myslí, že pokud chce nějaký čas žít v České republice, musí umět český jazyk.

Nejvíc mu k pochopení české společnosti pomohlo kamarádovo vyprávění o době komunismu. Tato zkušenost Miguelovi objasnila možnou uzavřenost Čechů a nekomunikativnost mezi sousedy. Miguel se také domnívá, že Češi jsou většinově rasisté, protože si myslí, že jim vadí například jiná barva kůže. Je také přesvědčen, že se Češi do jisté míry odlišnosti bojí, a proto jsou vůči cizincům uzavření, ale zároveň uznává, že záleží i na mnoha okolnostech: „*Ale když mě někdo představí Čechům jako Latinoameričana, často slyším úžasný. Ale to je mezi mladýma*.“ Ale na druhou stranu občas mívá problémy, protože si ho jedinci pletou s příslušníkem romského etnika.

I když se snaží splynout s českou společností, což považuje za potřebné k tomu, aby zde mohl určitý čas žít, chce se vrátit zpět do Peru: „*Ale ne teď, až v budoucnu*.“ Ale pojem budoucnost neumí specifikovat: „*Budoucnost může být i za dva roky, nevím.“* Neumí si představit, že by zde žil do konce života, protože je život v České republice velmi odlišný a on se cítí přirozeněji v prostředí Peru. Navíc se domnívá, že bude neustále považován v české společnosti za cizince: *„I když se chci přizpůsobit, okolí na mě pořád bude koukat jako na cizího.“* Proto si neumí představit, že by se mohlo stát něco, co by ho přimělo změnit své stanovisko a zůstat žít v České republice.

5.4 PABLO

Pablovi je dvaatřicet let a pochází z Limy v Peru. Do České republiky se přistěhoval kvůli pozvání jedné české společnosti a žije zde již sedm let: „*Českou republiku jsem si nevybral, byl jsem sem pozván.*“ Pablo pracuje v oblasti informatiky a před příchodem do České republiky už v Evropě pracovně působil, což hodnotí jako jistou výhodu.

Se svou rodinou v Peru je v kontaktu, jak nejvíce mu jeho práce dovolí. Jeho pracovní doba není fixní, a tak ani jeho hovory nejsou pravidelné, stejně jako jeho návštěvy Peru. Dosud své rodiče a tři sourozence navštívil za dobu působení v České republice čtyřikrát. Jeho přátelé a rodina už do Prahy několikrát zavítali, ale nikdy ho nepřemlouvali, aby se s nimi vrátil do Peru, protože jsou si vědomi, že nyní má své povinnosti v Praze a že se jednou vrátí zpět.

V České republice je se svými krajany velmi často ve styku, i když jejich přítomnost účelně nevyhledává. Uznává, že se více pohybuje v mezinárodním prostředí než pouze v českém, z tohoto důvodu nemůže říct, že zná dobře český životní styl - ten podle něho spíše pozoruje, než žije. Pablo, i když často nechodí do společnosti, své krajany vídá v kavárně La Casa Blů. Ale akce pořádané ve zmíněném baru nebo na ambasádě nenavštěvuje, protože mu přijdou nucené. Zároveň se snaží se svými přáteli mluvit česky, ale protože jsou jeho přátelé převážně cizinci, tak často zaměňují češtinu za španělštinu nebo angličtinu.

Mezi hlavní rozdíly Peru a České republiky řadí podnebí a stravu a s ní spojené stravovací návyky. Z hlediska životního stylu dodává: „*Celý život je kompletně odlišný. Těžko říct, co je nejvýraznější.*“ Když jedinec přijede do cizí země, měl by podle Pabla splynout s prostředím a ne stále žít způsobem života, na který je zvyklý. Češi jsou podle něho více opatrní a uzavření: „*Češi jsou otevření, jen když chtějí*.“ Podle něho nejsou Češi trpěliví, ale přiznává, že pokud se cizinec snaží mluvit česky, jsou Češi přívětivější: „*Většinou jsou ochotní, když začneš mluvit česky, ale když neumíš dobře, jsou netrpěliví.*“

Pablo si myslí, že nelze přenést nějaké zvyky nebo tradice. Mimo daný prostor ztrácejí smysl, a tak podotýká, že si dovezl pouze několik zlozvyků, například denní sprchování, tři dobře připravená jídla během dne, udržování čistoty, neplánovat a neohlížet se na to, co přinese budoucnost. Podotýká, že se jedná pouze o záležitost

individuální. České poměry ho naučily být méně komunikativní, na což nebyl zvyklý, protože v Peru jsou lidé více v kontaktu: „*V Limě je hodně lidí, ale navzájem sdílej informace v dopravě a tak. Neustále se spolu bavěj, i když se neznaj*.“ Podle něho je v českém prostředí potřeba se nejdříve s jedincem sblížit, než se otevře.

Z výše uvedeného vyplývá, že Pablo žádné tradice neudržuje. Nemá potřebu slavit ani Vánoce nebo Velikonoce, protože pro něho jsou tyto svátky spojeny s rodinou, která v Praze není přítomna*: „Já slavím každý den. A Vánoce a tak budu slavit, až se vrátím.“* Než opustil Limu vždy trávil všechny oslavy v rámci širší rodiny. Má dojem, že už uplynulo mnoho času, a proto si nevzpomíná na důvody jednotlivých sešlostí: „*To bylo pořád něco. Narozeniny, výročí a tak. Takových těch oficiálních, jako jsou Vánoce, tam moc není. Spíš je to o setkávání rodiny při různých příležitostech*.“

Kulturu ani jedné země Pablo nevyhledává, nezáleží mu na tom, odkud filmy nebo knihy pocházejí. Pablo nepravidelně čte peruánská periodika na internetu, aby sledoval tamější dění. Za kulturní šok považuje komunikaci: „*Lidé tady mluví hodně, hodně, hodně, aniž by něco řekli. Například oni pořád řeší problém. Pořád ho zvětšují, ale neříkají řešení.“* Tuto věc nechápal a vlastně přiznává, že jí nerozumí dodnes. Pokaždé ho překvapí, když se nějaký problém řeší u piva bez nalezení řešení.

K pochopení české mentality a životního stylu mu napomohly zkušenosti a kontakt s českou společností. Podle něho se mu po ničem z Peru nestýká: „*Pokud by to tak bylo, už bych tady přece nebyl.*“ Pablo nepřemýšlel ani o tom, zda Češi chtějí, aby se cizinci v naší zemi přizpůsobili, nebo zda respektují jejich osobitost. Podle něho většina jeho přátel z ciziny se snaží adaptovat a „ztratit se“ v české společnosti a jen menšina se snaží integrovat se se zachováním své etnické identity.

Český jazyk podle něho zvládá na úrovni běžné komunikace. Jazyk se učil jako samouk na základě denních zkušeností a ze zakoupených učebnic, žádné kurzy nenavštěvoval. Běžně však stále preferuje angličtinu, především kvůli tomu, že většina jeho známých jsou cizinci.

Pablo si nemyslí, že by česká společnost byla rasistická, protože se zde podle něho nevyskytují otevřené konflikty, které by jeho názor vyvracely. Během jeho života v Praze dosud neměl špatné zkušenosti s Čechy. Česká republika je podle něho ale uzavřená před okolní realitou, a proto bývají Češi odtažití ve vztahu k cizincům, nikoli však rasističtí.

V budoucnu by se chtěl Pablo vrátit zpět do Peru. Před svým návratem by rád zkusil žít ještě v jiné evropské zemi, protože si myslí, že by mohl někde najít možná

vhodnější místo pro život, než je Česká republika: „*Ale i když ho najdu, budu tam chvíli žít, tak to nezmění to, že se do Peru vrátím.*“ Do Peru se chce vrátit především kvůli své rodině a také rodinnému podniku, který by chtěl jednou převzít. Plánuje, že odjede brzy, ale to si plánoval, už když do České republiky přijel, a přitom zde žije již sedm let. Nikdy neuvažoval nad tím, že by tady chtěl zůstat po zbytek života, i když Česká republika je pro něho momentálně domov a přívětivé místo pro život: „*Opravdový domov mám jenom jeden tam, kde žije moje rodina.*“

5.5. ROSARIO

Dvaatřicetiletá Rosario pochází z Limy v Peru a v České republice žije již čtyři roky. Rosario v rámci svého studia oboru mezinárodní obchod na vysoké škole v Limě prováděla výzkum zaměřený na Českou republiku, kterou si zvolila, protože její spolužáci si vybírali známé státy, jako např. Francii nebo Španělsko, a ona chtěla vnést do tematiky nové informace a pohledy. Respondenty hledala přes internet a během tohoto procesu se seznámila i se svým budoucím manželem. Zpočátku si jen psali e-maily, a když Rosarii nevyšel její podnikatelský záměr, rozhodla se, že si udělá přestávku a bude cestovat. Její budoucí manžel jí navrhl spojení návštěvy Evropy i s návštěvou v České republice. Nabídl jí zajištění ubytování na tak dlouho, jak bude chtít. Tuto nabídku přijala a aniž by to dopředu plánovala, místo pěti dnů zde zůstala doposud, tedy čtyři roky. V Praze začala pracovat jako administrativní výpomoc u budoucího manžela ve firmě.

Peru navštívila za dobu, co žije v České republice, dvakrát. Na návštěvě pociťovala touhu vrátit se do České republiky, ale říká: *„Moje srdíčko je rozpůlené. Každý den tady je jako, že mi něco chybí taky.“* A když je v Praze, přiznává, že neustále touží po návratu do Peru. Absenci osobního kontaktu s rodiči a s šesti sourozenci a přáteli si vynahrazuje konverzací prostřednictvím aplikace Skype. S přáteli jsou hovory nepravidelné, ale se svou rodinou si volá každý den dvakrát. Je to podle ní zapříčiněno tím, že jsou zvyklí být neustále spolu, proto si udržují alespoň tuto formu kontaktu. Její manžel těmto častým konverzacím nerozumí, protože není zvyklý na takovou blízkost a semknutost rodiny.

V České republice Rosario nevyhledává své krajany z Peru ani z Latinské Ameriky. Zná jich hodně, ale jedná se o náhodné kontakty. První půl rok ani nechtěla kamarády stejného původu, měla české přátele přes svého manžela, a to jí stačilo. To, že nevyhledává krajany, je umocněno i tím, že nenavštěvuje ani pravidelné akce pořádané na podporu peruánské kultury a vztahů mezi krajany: *„Když je něco zajímavý, tak jdu, ale ne za každou cenu, a taky nezáleží na tom, kdo to pořádá.“*

Rosario konstatuje, že Peru a Česká republika jsou kompletně odlišné země, především ve stylu života, ale každá má podle ní svoje výhody a nevýhody. V České republice jsou podle ní lidé velcí puntičkáři. Udává příklad v podobě sdělení příjezdu vlaku: *„Češi říkají na minutu přesně, v kolik přijedou, ale Peruánci žádné minuty*

neřeší.“ Podle ní jsou v Peru mnohem více otevření, myslí si, že nabízejí své přátelství ihned, ale lidé v Čechách jsou podle ní opatrnější. Lidé zde více přemýšlí o budoucnosti a o minulosti, ale Peruánci řeší pouze danou chvíli. Další rozdíl vidí v tom, že Peruánci více projevují své city navenek. Podle ní se také v Peru více lidé usmívají. Velkou odlišností je důležitost a frekvence kontaktů rodiny. Má dojem, že pro Čechy, na rozdíl od Peruánců, není tak důležitá komunikace s rodinou: „*I když jsme každý na jiné straně světa, tak to je jedno. Pořád jsme v kontaktu.*“ Na jakékoli oslavy, např. Vánoce nebo narozeniny, je širší rodina v Peru spolu, ale v České republice není podle Rosario běžné, aby se tímto způsobem širší rodina stýkala. Zároveň ji neustále překvapuje, když navrhuje manželovi návštěvu jeho rodiny, že jeho reakcí je údiv a otázka zjišťující důvod tohoto návrhu.

Vánoce nyní slaví u manželových rodičů, ale velmi jí chybí atmosféra těchto svátků v Peru. Jelikož má její matka dvanáct sourozenců, jsou oslavy vždy veliké a navíc v České republice podle ní končí oslava velmi brzy, v Peru naopak trvá dlouho do noci. O Vánocích vidí velkou odlišnost i v časovém harmonogramu dne. V Peru se začíná slavit v deset hodin večer a končí se nad ránem. Ale v České republice se lidé scházejí u svátečního stolu od čtyř hodin a končí kolem osmé poté, když navzájem obdarují. Protože se v Peru na Vánoce vždy členové rodiny scházejí u nějakého příbuzného, většinou u prarodičů, není zde dostatek židlí, a tak nevečeří všichni v jednu chvíli: „*Tady máte moc etiketa.*[94] *Nemůžeš vstát od stolu, nemůžeš volat. To v Peru nemáme.*“

Významný peruánský svátek dodržovala se svou rodinou také formou velké rodinné sešlostí. Podle ní se na těchto oslavách nic zvláštního nedělo: „*Jen jsme se sešli jako jiný svátek. Udělalo se dobrý jídlo. Povídalo se a tak. Spíš je to další důvod, proč se rodina schází.*“ Dnes tento svátek oslavuje pouze tím, že vaří peruánské jídlo. Je si vědoma, že se Peruánci nebo přistěhovalci z Latinské Ameriky setkávají, ale ona navštívila takovou akci jednou, a jelikož jí nevyhovovalo množství cizích lidí, tak už tyto aktivity nevyhledává. Také samozřejmě postrádá smysl slavení, který shledává především v setkávání rodiny, což v Praze není schopná zrealizovat.

Svatbu měla Rosario v České republice, z Peru však přijeli jen její rodiče. Oslavu jejich svatby pak měli při návštěvě i dodatečně v Peru. Svatební obřad uspořádali již po jednom roce jejich soužití, protože u Rosario doma není zvykem, aby žili nesezdaní lidé společně. V Peru nemůže chlapec ani vejít do domu, když ještě není s dívkou

[94] Respondentka tradice, které se váží k štědrovečerní večeři, považuje za jistou míru etikety a slušnosti, protože v Peru se obdobné požadavky na chování nevyskytují.

ženatý. Manžel Rosario tento názor akceptoval, a proto jejich svatba byla po tak krátké době.

Velikonoce v České republice dodržuje, ale podotýká, že jiným způsobem, než na který je zvyklá z Peru. V Peru je na tento svátek opět důležité střetnutí rodiny a také společná návštěva kostela, ale nyní barví vajíčka a její muž chodí s pomlázkou: „*To je strašný. Moje rodina ptát se, on tě bije?*“ Ale tady je slavení podle ní zábavnější. Domnívá se, že v Peru je to více klidné a plné reflexe, protože zde žije převážně věřící obyvatelstvo: „*Tady je to moc barevný, tam je to spíš smutný.*“

Rosario vyhledává českou kulturu v podobě knih a filmů. Filmy a televizní pořady jí totiž pomáhají z hlediska jazyka i pochopení české mentality. Za dobu, co zde žije, už proto spíše upřednostňuje českou kulturu: „*Poznám, jak lidi myslet, jaká kultura tady*.“ I když pro ni není podstatná země původu daného filmu nebo knihy, a proto nevyhledává ani peruánskou kulturu, českou navíc vnímá jako učební pomůcku. Z počátku četla peruánské noviny na internetu, ale jelikož si několikrát přečetla zprávu, která jí vyděsila a začala se o svou rodinu bát, přestala je číst a o důležitých událostech ji informují její příbuzní.

Kulturní šok zažila hned po příjezdu v restauraci, kde se podle ní nestarají o své zákazníky, nejsou milí ani ochotní ke svým klientům. V Peru jsou číšníci více ochotní a příjemní a zákazníků si váží. Myslí si, že zde žije spousta lidí, kteří nemají rádi svou práci, což podle ní v Peru není tolik výrazné. Dalším šokem, jak už bylo zmíněno výše, pro ni bylo i sdělování času na minutu přesně: „*Proč mi říká, že přijede deset nula dva. Není to jedno? To je šílený.*“ Pro ni bylo i velkým překvapením, že si lidé kupují lístky na metro, aniž by je někomu ukazovali. V tom jsou podle ní Češi vychovaní. Myslí si, že v Peru by to takto nefungovalo, kdyby si lidé nebyli jistí, že někomu lístek musí ukázat, nekupovali by si jej.

Před příchodem do České republiky neuměla Rosario ani trochu česky. Učí se jazyku sama a nyní má jednu kamarádku, se kterou se vzájemně doučují češtinu a španělštinu. „*Já chci mluvit čeština,*“ říká Rosario. S manželem mluví španělsko-česky, ale s jeho rodinou pouze česky. Velmi jí s jazykem pomáhá manželova babička, která jí doučuje a je podle ní velmi trpělivá. Španělštinu tedy aktivně využívá převážně pro komunikaci se svou rodinou v Peru, protože v Praze už má spíše české zázemí.

Rosario se nesetkala s větším problémem kvůli tomu, že je cizinka, proto si myslí, že Češi nemají problém s přistěhovalci. Dle jejích zkušeností by tedy Čechy neoznačila

za rasisty. Podle ní jsou i trpěliví, když se snaží cizinci mluvit česky. Pouze má dojem, že starší obyvatelé se migrantů bojí, a proto se jim svým způsobem vyhýbají.

K pochopení české společnosti jí nejvíce pomohlo manželství s českým mužem, podpora manželovy babičky a objasnění historie světové války a komunismu. Na základě znalosti historických souvislostí pochopila určité chování Čechů: „*Možná proto neumí být tak šťastní, optimističtí a otevření. Člověk se musí snažit pochopit, proč lidé se chovají tak, jak se chovají*.“ S životem v České republice je spokojená, i když jí velmi chybí rodina v Peru, ale je si vědoma toho, že už má rodinu a přátele tady. Na otázku, zda by se chtěla vrátit do Peru, odpovídá: „*To je těžký. Moje srdce je rozdělený. Tady mám teď taky rodina, kamarádi. Uvidíme*.“ Na druhou stranu dodává, že v Peru je celý její život, ale že kdyby se odstěhovala, zřejmě by se jí už také stýskalo i po České republice. Její manžel má děti z prvního manželství, a není tedy možné, aby teď odjeli. Musí se podle Rosarie o děti postarat, ale doufá, že třeba na stáří se do Peru vrátí: „*V Peru je to pro mě jednodušší. Tam všechno znám. Tady potřebuju učit mě všechno. Každý den je tady pro mě něco nového. V Peru nemusím tolik myslet, protože já jsem na to zvyklá.*“ Jako příklad uvádí oblékání, protože musí stále velmi přemýšlet, co si obleče, neumí totiž odhadnout, v čem ji nebude zima, či moc teplo. Ale je si jistá, že chce, aby její děti jednou poznali její peruánské kořeny, i když je smířená, že je bude nejspíš vychovávat v Čechách.

6. INTEGRACE NEBO ASIMILACE?

Všichni respondenti se shodují, že během procesu přistěhování a zařazování se do nové odlišné společnosti je nutné adaptovat se na nové podmínky a nelze žít pouze v uzavřeném prostředí svých krajanů a kultury na odlišném území. Podle nich se lépe dokážou přizpůsobit novým okolnostem, když znají místní jazyk, proto učení se českému jazyku považují za jeden z nejdůležitějších faktorů adaptace.

Míra přizpůsobení se a jejich cíl se však liší. Pokud se budeme držet teoretického vymezení z první části práce, zjistíme, že šest z respondentů, konkrétně Alejandro, Carmen, Cecilia, José, Patricia a Rosaria, nechalo procesům volný průběh, ale snaží se integrovat s doprovodným zachováním své etnické identity. I mezi nimi jsou značné rozdíly v míře adaptace, např. Patricia sama uznává, že žije českým způsobem života, ale pořád se vymezuje jako Chilanka na základě vnitřního přesvědčení. Naopak José si ponechává stále i velkou míru chilského způsobu života. María splynula s českou společností, aniž by to prvoplánově předpokládala. Pro dva z respondentů, Miguela a Pabla, nemá význam jejich etnická identita a myslí si, že se vždy musí zcela přizpůsobit podmínkám, v nichž chtějí nastálo nebo dočasně žít, a tedy také zastávají proces asimilace. A pouze jeden, Eduardo, se přistěhoval do České republiky za účelem asimilace, ale po zkušenostech zjistil, že zde nejsou pro něho vhodné podmínky, a proto tento proces nebyl úspěšný.

Výše zmíněné rozřazení migrantů dokazuje i jejich přístup a postoje během rozhovoru. Všichni přišli na území České republiky s tím, že zde chtějí žít dlouhodoběji bez bližší představy o tom, jak to bude probíhat, až na výjimku Eduarda, který se chtěl od počátku asimilovat. I přes odlišný cíl a podmínky příchodu se všichni začali učit český jazyk, který je dle literatury považován za nejdůležitější prvek adaptace. Tuto myšlenku potvrzují všichni respondenti. Např. Eduardo si od počátku říkal: „*Je potřeba mluvit česky pro integrovat*.“ Všichni se shodují, že pro život v nových podmínkách je jazyk velmi důležitý, protože prostřednictvím něho mohou lépe pochopit kulturu a společnost. Carmen také zastává názor: „*Cizinci se musí naučit žít tady. Chovat se jak ty lidi tady, jo. Takže i jazyk.*“

Pro tento aspekt je významná i frekvence mluvení v českém jazyce a ochota Čechů mluvit s cizinci česky. Četnost komunikace v češtině se odráží i od prostředí, kde se pohybují. Všechny ženy mluví již česky lépe, protože zde buď studovaly pouze

mezi Čechy (Maria), nebo zde žijí s partnerem (Patricia, Carmen, Cecilia a Rosalia). Pro ně je čeština čím dál tím běžnější, protože se potřebují domluvit se svým okolím a mají hodně českých přátel. Podle Maríi je ohledně identity a adaptace velmi důležitý jazyk, prostřednictvím kterého ostatní nemusí během komunikace ani poznat, zda se jedná nebo nejedná o cizince. Ona sama si myslí, že měla úroveň češtiny velmi dobrou po dvou, maximálně třech letech, proto sama na sobě ani nedává znát, že je cizinka: *„Někdy, když to není vyloženě nutný, tak to neřeknu.*"

Eduardo chtěl ze všech respondentů nejvíce splynout s českou společností, ale dle jeho zkušeností s ním mnoho Čechů nechtělo mluvit česky a nenašel mnoho českých přátel, a proto, i když se dorozumí česky, je mu stále přirozenější španělština nebo angličtina: *„Ale Čechy moc nemluvit. To jen čau.*" I když už zde nechce zůstat, i nadále si myslí, že je důležité hovořit česky. Eduardo uvádí příklad Norska, kde se přistěhovalci musí povinně učit norský jazyk: *„V Čechách nic takové není.*" On sám má motto: *„Musíš se učit jazyk pro integrovat.*[95]**"**

Tento pohled sdílí i José, který sice mluví česky, ale v jeho životě figuruje více španělština, protože má stále přátele v kruzích přistěhovalců z Latinské Ameriky. V mezinárodním prostředí se také pohybují i zbylí tři respondenti, Alejandro, Miguel a Pablo, kteří také umí česky, ale jelikož mají většinu svých přátel ze zahraničí, mluví s nimi nejčastěji anglicky.

I když dle výzkumů většina Čechů dává přednost, aby se cizinci co nejvíce přizpůsobili zvyklostem a potlačili způsob života, na který byli zvyklí, respondenti se přímo s tímto názorem nesetkávají. Shodují se, že jsou respektováni v kontextu jejich původní kultury, ale také všichni souhlasí s tím, že Češi požadují, aby se cizinci učili česky, ale pak s nimi nejsou ochotní v češtině mluvit a jsou velmi netrpěliví. Češi jsou podle Carmen v tomto směru tolerantní a nevyžadují, aby se cizinci zcela přizpůsobili českým podmínkám: *„Ale tolerance má ňákej limit. Cizinci by prostě měli vědět, jak se v ňáký situaci zachovat. Musí se naučit žít tady. Chovat se tady jak ty lidi tady, jo. Musí se vžít do života Čechů.*" Rosalia říká: *„Představ si Peru a to, že jsem Peruánka, jako bublinu. To, že žiju tady, tak přece nemůžu žít pořád v tý bublině. Musím se přizpůsobit."* A podle ní to je spojené s tím, že přistěhovalci by měli vše zkusit a ne novou kulturu odmítat. V jejím případě je to podmíněno i tím, že její muž a její nová rodina jsou z České republiky a ona chce více porozumět společnosti a podmínkám

[95] Jak už jsem zmiňovala, Eduardo zaměňuje termíny asimilace a integrace. Dle jeho vlastní definice však vyplývá, že má na mysli proces asimilace.

soužití, ale podle ní by měli tento základ chtít pochopit všichni migranti. Respondenti se tak shodují, že je nutné se přizpůsobit, ale také že mají jedinci právo zachovat si svojí původní identitu.

Faktorem jejich míry adaptace je také dle literatury frekvence stýkání se s jedinci stejné, nebo nové kultury. Pokud se jedinci obklopují svými krajany, tak přizpůsobení může být mnohem obtížnější. Tuto problematiku jsem již nastínila v oblasti jazyka. Zmíněnou skutečnost potvrzuje i to, že pouze José a Alejandro neustále vyhledávají v Praze své krajany, kteří tvoří převážně jejich sociální zázemí. I když José umí česky, z tohoto důvodu stále spíše mluví španělsky a nemá potřebu se tolik adaptovat. Josému jeho etnickou identitu velmi upevňuje právě jeho potřeba stýkat se v Praze se svými krajany. Velmi ho ovlivňuje také to, že si neustále připomíná své kořeny i prostřednictvím vlajky a mapy, kterou má pověšenou v bytě. Naopak Alejandro říká: *„Znám tady lidi z Peru, který říkaj, nebudu se učit česky, nebudu se přizpůsobovat, ale já tohle nemám rád.“* Proto se snaží co nejvíce splynout a přizpůsobit se, přestože má mezi svými přáteli spíš cizince, snaží se adaptovat a mluvit česky, což se mu dle jeho mínění daří. Dodává, že už je zvyklý na způsob života Čechů i přesto, že se pohybuje v mezinárodním prostředí: *„Snažím se to okoukat.“*

Naopak všechny respondentky přijaly české prostředí prostřednictvím rodiny a přátel, a proto je jejich adaptace rychlejší a zasahuje do širších sfér. To ovšem neznamená, že se vzdávají své etnické identity, pouze se snaží přizpůsobit životnímu stylu v České republice, kromě Maríi, která se začala vymezovat jako Češka.

Výjimkou je v tomto směru Eduardo, který spíše rezignoval na jeho chtěný status asimilovaného cizince, přestal se snažit a uvažuje o přestěhování se do jiné země, což posiluje i neustálá přítomnost cizinců v jeho blízkosti. Nevyhraněnost zbylých respondentů, Pabla a Miguela, zapříčinila, že aniž by vyhledávali své krajany, tak se s nimi stýkají, a jejich přátelé jsou tedy z větší části cizinci, což také způsobuje jistou izolovanost.

Hana Dluhošová ve své stati *Integrace cizinců v České republice* uvádí, že pro integraci je významná míra příbuznosti kultury a jazyka. Představuje zde myšlenku, že velká míra odlišnosti může způsobit obtíže při zvykání si na odlišný způsob života. Ani jeden z těchto respondentů se však s tímto neztotožňuje. Shodují se v tom, že zažili několik kulturních šoků, ale odlišnost kultury a jazyka pro ně nehrála a nehraje roli. Pablo na toto téma dodává: *„Všichni jsme lidi a myslím, že je jedno, odkud jsme. Zvyknout si můžeme kdekoli.“*

Ohledně procesu adaptace zmiňují, že více než míra příbuznosti jim pomohl přístup lidí nebo jiné faktory, které byly spíše náhodné. Například Maria ze své zkušenosti zmínila, že bez školy se španělským zaměřením by adaptace zřejmě nebyla tak ulehčená: „*Myslím, že v tomhle jsem jako měla štěstí, byli otevření, zajímalo je to [její původ i odlišnost]*." A také jí podle ní pomohlo, když se začala orientovat v Praze a začala ji tak považovat za svůj domov.

Kvůli tomu, že se zde chtěli na nějaký čas usadit a přizpůsobit se, se podle nich museli vzdát několika rysů jejich povah. Například podle Josého Češi nemají rádi, když se mluví nahlas, dokonce se mu stává, že ho na to náhodní kolemjdoucí upozorní, když telefonuje, a proto se v tomto směru snaží přizpůsobit a své hlasové projevy mírnit. Na tomto problému se shodli všichni respondenti, a proto si už tyto projevy snaží hlídat, i když pro některé je nadále přirozenější být hlasitý a hlučný. Cecilia potvrzuje, že podle ní Češi si hlasovou umírněnost vyloženě vynucují. Respondenti se také ztotožňují se společným názorem, že si uchovávají větší míru hygieny, než je podle nich v České republice zvykem. Podle všech respondentů se dle jejich zkušeností jak Chilani, tak Peruánci sprchují každý den na rozdíl od Čechů.

Maria má pocit, že v rámci ztotožnění a rozplynutí se v české společnosti bylo nezbytné se naučit i pospíchat, což pro Chilany podle ní není běžnou záležitostí. Na druhou stranu dodává, že se ale i naučila chodit včas na setkání, což se v Chile podle ní nedodržuje, na čemž se s ní shoduje Eduardo. Maria k tomuto tématu dodává: „*Taky už si neužívám cestu do práce, protože v metru a tramvajích je plno lidí, který se neusmívaj, mračej se a vypadají nepříjemně.*" Také přiznává, že už existuje minimum věcí, které by dělala jako Chilanka: „*Dokonce vařím i českou kuchyni.*" Připouští ale, že vybočuje denním režimem jídla, na který si v České republice nezvykla: „*Nezvykla jsem si jíst takhle brzo večeři. Kdybych večeřela jako Češi v pět, tak bych dostala ještě hlad, než bych šla spát.*" Proto i nadále večeří jako v Chile kolem desáté hodiny.

V případě Maríi jsem se dotkla problematiky stolování a kuchyně, kterou nezávisle na sobě všichni respondenti zmínili. Někteří se přizpůsobili jak dennímu rozvržení jídel, tak jejich obsahu, jiní obsahu, ale ne harmonogramu, a pouze dva, Alejandro a José, se nepřizpůsobili ani v jednom.

Na otázku, zda si již na život v České republice zvykli, odpovídají různě. Například María podotýká: „*Doteď si někdy říkám, že jsem si nezvykla*." Na stranu druhou ale dodává: „*Jako miluju to tam, vyrůstala jsem tam, mám tam celou rodinu,*

ale tady je to prostě lepší.“ Cecilia si myslí, že se snaží přizpůsobit, ale že to není úplně možné, protože je stále Peruánka, s čímž se ztotožňuje většina respondentů až na Eduarda, který svou snahu již neprojevuje.

Jedinci jsou dle literatury schopni udržovat kontakt se svou původní zemí a zároveň se začleňovat do nové společnosti, a proto vzniká fenomén dvou nebo více domovů nebo dokonce identit. Původní identity jsou tak doplňovány o nové prvky, a tak dochází k jejich proměně. Navíc domov může každý jedinec definovat různě například podle toho, kde se narodil, kde má rodinu, kde nyní žije. Carmen říká: „*Domov mám v obou státech, ale identita je přece jenom jedna. Původní domov můžu změnit, ale můžu se změnit z Chilanky na Češku? To přeci nejde. Tak domov mám tady, protože tady mám rodinu. Ale rodinu mám taky tam. Já nevím, beru to půl na půl. Ale táhne mě to tam hodně.“* Při první návštěvě Chile plakala čtrnáct dní, že se již do České republiky nevrátí, protože podle ní patří do Chile, ale vrátila se kvůli partnerovi. Proto, kdyby si musela vybrat, zvolila by Chile, ale za domov považuje oba dva státy.

Stejný postoj má i Pablo, pro kterého jsou domovem také obě země, i když jsou tak odlišné: „*Peru je domov, protože tam je moje rodina, zázemí, vyrůstal jsem tam. Ale tady teď žiju. Tam, kde se necítím jak návštěva, ale je tam kus mě, tak je to můj domov*.“ Cecilia má také dva domovy, což podle ní může změnit jedině situace, až bude mít děti: „*Ale zatím při hádkách používám: Já chci domů - a myslím tím Peru. Ale vím, že je můj domov i tady*.“ José za svůj momentální domov považuje Českou republiku, ale za svůj opravdový domov považuje Chile: „*I když teď mám Českou republiku jako domov, snažím se odstěhovat zpět tam, kde mám kořeny*.“ Z tohoto důvodu si myslí, že má také domovy dva. Patricia obě dvě země indetifikuje jako domov: „*Tam mám rodinu a kořeny. Tady mám teď svůj život. Takže obě jsou pro mě svým způsobem domov.*“

Ale naopak jediná Maria považuje za svůj domov pouze Českou republiku: *„Tam jsem se narodila, vyrůstala a mám tam rodinu a budu k Chile pořád něco cítím, ale už žiju tady, proto je můj domov tady.“*Ale přiznává, že když se jí něco nevede, tak označuje za svůj domov Chile, i když ví, že to už není pravda.

Jeden domov má také Alejandro, ale označuje za něj Peru, i když se na návštěvě už necítil úplně jako doma. Důvodem podle něho mohou být například nová slova, která začali jeho kamarádi používat: „*Měl jsem pocit, že tam úplně nepatřím, ale to je asi logický. Kdybych se tam vrátil nastálo, tak by to bylo OK*.“ Ale dodává, že v České republice je mu dobře, ale přirozeněji se cítí v Peru. Ale myslí, že tento pocit se může

změnit, pokud by zde žil například dlouhou dobu. Poté dodává: „*Praha je pro mě prakticky domov, ale za domov ji nepovažuju. Chápeš? Srdcem je domov to Peru*.“ Stejný názor má i Rosario, která za svůj domov také považuje Peru: „*Já jsem Peruánka a nebudu, nikdy nebudu Češka. I když se zde cítím velmi pohodlně a trávím zde většinu času, můj domov je stále v Peru. A nemůže se ze mě stát Češka*.“ Ví, že je nyní součástí české rodiny a žije zde, ale pořád vnímá, že je odjinud. Na otázku, co považuje Miguel za svůj domov, odpovídá: „*Nikde. Říkal jsem ti to, tohle pro mě nic neznamená*.“ Stejný pohled má i Eduardo: „*Domov v pravým slova smyslu nemám. Ten teprve hledám. Ale teď je to asi Česká republika*.“

7. ETNICKÁ IDENTITA RESPONDENTŮ

Etnickou identitu respondenti chápou jako projev uvědomění si příslušnosti k určité etnické skupině. Přestěhování se do nového prostředí může jejich identitu posílit a jedinci mohou vyhledávat identifikační znaky, nebo se naopak mohou začít jedinci identifikovat se společností novou.

Příkladem identifikace s novým prostředím je Maria: *„Začala jsem se cítit jako Češka tím, že jsem uměla jazyk tak, že si lidi nemysleli, že nejsem Češka, a ti, co to věděli, tak mě přestali brát jako cizinku. To, že se dnes cítím jako Češka, je i tím, že mám český kamarády. A ty si podle mě už ani neuvědomujou, že jsem z jiný země. Dokonce už ani novým lidem, který poznám, neříkám hned, že jsem odjinud. Říkám to až po nějakém čase.*“ Ale na druhou stranu podotýká *„No jako teď se cítím víc jako Češka, ale stejně furt já nevím, když někam nebo když se hraje fotbal, kdo neskáče není Čech. No a já prostě nevím, jestli mám skákat nebo ne. Jestli třeba někdo neřekne, proč ty skáčeš. Ale když to je jen na mně, tak ano, jsem Češka. I když nad tím často přemýšlím, tak závěrem vždy je, že jsem Češka.*“

Naopak José si myslí, že navenek demonstruje, že není Čech. Předpokládá, že především fyzickou podobou nezapadá do měřítek české společnosti: *„Je to poznat podle všeho, jak stojím, co mám na sobě, jak se chovám, nestarám se, co dělá okolí. Jsem zkrátka Chilan a to se nezmění.*“ Navíc zde podle něho hraje roli jeho čeština, která podle Josého není na takové úrovni, aby Češi nepoznali rozdíl. I když se cítí být sžitý s českou společností, nechce být Čechem. To, že je spokojený, ale přikládá přesvědčení, že se nad ničím už v české společnosti nepozastavuje: *„Ale nadále a asi navždy se budu identifikovat jako Chilan.*“ Myslí si, že není možné to změnit, protože je v tom vychovaný a je o tom přesvědčený: *„Neumím si představit nic, co by se mohlo stát, že bych se přestal brát jako Chilan a stal se Čech.*“ Ani z malé části se necítí být Čechem, protože to ani nechce: *„Moje kořeny jsou velmi silné. Jak jsem rostl, učili mě a říkají mi, neměň se. Ty jsi ty a to je ono.“* Důležité podle něho je, že je pyšný na Chille, i když si uvědomuje, že má také nějaké chyby: *„Ale nejsem pyšný na Chilany tady. Spousta z nich odešla z Chille, protože tam prostě nechtěli žít a to je pro mě zvláštní.“*

Dalším příkladem je Carmen, která se považuje za Chilanku. I po letech strávených v České republice si myslí, že se nemůže vymezovat jinak: „*Jsem hrdá, že jsem Chilanka. Jako já bych to nevyměnila.*“ Není si jistá, zda by se mohlo stát něco, aby tento názor změnila a začala se vymezovat jako Češka. Je to podle ní možná dáno i tím, že její rodiče se snažili po odjezdu z Chile svým dětem neustále opakovat, že jsou Chilané, a vzbuzovat v nich hrdost na to, odkud pocházejí, ale jenom výchovou to podle ní také není: „*Proto, abychom nezapomněli, rodiče vždycky o víkendu dělali taková malá škola, kde jsme opakovali dějiny, španělštinu.* “

Patricia, která se zřejmě nejvíce přizpůsobila společně s Marií, se stále identifikuje jako Chilanka: „*Cítím se jako Chilanka a to, že jsem si tady zvykla, nic nemění*.“ V běžném životě na sobě nedává znát, že pochází odjinud a podle ní není podstatná demonstrace odlišnosti: „*Důležitý je, že vím, kdo jsem já, a i když tady budu žít jako Češka, tak já jsem přece Chilanka*.“

Rosario se například identifikuje jako Peruánka s českým způsobem života: „*Ale nechci ztratit to, co jsem. A ani nechci zapomenout na to, co jsem a proč to jsem*.“ Nechápe, když se někdo odstěhuje do zahraničí a pak o sobě říká, že je ona národnost. Podle ní si to jedinec nemůže zvolit. Je to podle ní dané: „*Pokud se vzdají svých kořenů a pak se někdy vrátí, zjistí, že nejsou ani jedno a jsou ztracení. Můžu pochopit novou kulturu, naučit jazyk, žít jinde, ale to, že jsem Peruánka, se nezmění.*“ Je podle ní zajímavé, že její děti, i když mají otce Čecha, se také vymezují jako Chilané. Na otázku, čím je to podle ní dáno, odpovídá: „*Jo, to nevím.*“ Mluví na ně česky i španělsky, ale neví, kde se stal zlom, že se takto začaly identifikovat. Podle Carmen je zajímavé, že se ani jedna z dcer nechce učit španělsky, že preferují češtinu, ale vymezují se jako Chilanky: „*Cítí se asi jiné než ostatní kamarádi*.“

Stejný postoj má i Cecilia: „*Cítím se jako Peruánka, ani trochu jako Češka*.“ Má dojem, že své kořeny a identitu vidí jasněji a také jí to velmi upřesnilo její vnímání a naučila se vidět svou společnost i kriticky. Podle ní se nemůže stát nic, aby se začala cítit jako Češka. Tento názor potvrzuje i Alejandro, který říká, že si také neumí představit žádné důvody, aby se cítil jako Čech: „*Ani kdybych měl český občanství, pořád bych byl Peruánec*.“ Ale neplánuje, že by si změnil občanství, i když tuto variantu nezavrhuje. Podle něho, kdyby měl ke změně důvody a výhody, občanství by si změnil, ale myslí si, že to na oblast identity nemá vliv.

Zvláštním případem je Eduardo, který přišel do České republiky se záměrem se asimilovat a stát se Čechem. Dnes už ale přiznává, že se necítí a ani se nechce stát

Čechem, a proto si ani neumí představit, že by se mohlo něco přihodit, aby se tak začal cítit: „*Já už nechci, stačí, už nechci.*“ Proto uvažuje, že se znovu přestěhuje. I když za svůj domov nyní považuje Eduardo Českou republiku, tvrdí: „*Já necítím Čech*.“ Je přesvědčen, že ještě není natolik starý a navíc nemá závazky, aby mohl projít další změnou v podobě začátku nového života a identifikaci s obyvatelstvem v jiném státě. Eduardo se domnívá, že se mu nepodařilo žít jako Čech a neustále žije jako Chilan: „*Možná na půl. Musím jít do Chile a poznám, že necítit jako Chilan. Jako já nechci být Čech, ale nejsem Chilan…Nejsem Chilan, protože jsem daleko od Chile. Z každýho mám něco. Neříkám, jestli je to dobrý*.“

Odlišný přístup má také Miguel a Pablo. Miguel se podle něho nemůže cítit jako Čech, protože tak nevypadá. Nezáleží mu na tom vymezovat se nějakou národností či etnickou příslušností, a proto by ani neřekl, že je Peruánec: „*Ne nejsem Čech. Ale nejsem ani Peruánec. Jsem mezinárodní, když žiju jinde, než jsou moje kořeny. Jsem Miguel*.“ Podobný přístup má Pablo, který říká: „*Kdybych musel něco říct, tak asi Peruánec, ale není to otázka národnosti. Z toho hlediska jsem mezinárodní. Není to otázkou politickou, ekonomickou, hranic. Všichni jsme lidé a nad tímhle nemá cenu uvažovat. Pro identitu to není důležité*.“ A proto si ani neumí představit nic, co by ho mohlo přimět, aby se cítil jako Čech.

Je zajímavé, že u vybraných respondentů není rozhodující, z jakého prostředí pocházejí, a proto nelze vyvodit jistou pravidelnost. Nejsou výrazné rozdíly v procesu adaptace ani v pojetí etnické identity jedinců, pocházejících z velkoměst (Lima, Santiago de Chile) nebo mající původ v menších městech (Callao, San Bernardo). I když María, pocházející z menšího města, se začala vymezovat jako Češka, naopak Cecilia pocházející z obdobného prostředí je o své původní etnické identitě přesvědčená. Stejné rozdíly nacházíme i u imigrantů pocházejících z hlavních měst. Eduardo se snaží identifikovat se s novou společností, pro Miguela a Pabla tato problematika není důležitá a ostatních žádná změna nenastala.

Většina respondentů se shoduje na tom, že se mohou přizpůsobit z hlediska „každodennosti“, ale na jejich hodnoty, víru ani postoje to nemusí mít vliv, proto se šest z nich vymezuje svým původem a mají dojem, že není možné to změnit. Výjimkou jsou Pablo a Miguel, kteří si myslí, že zabývat se touto problematikou je zbytečné. A pouze dva, Eduardo, který by se rád identifikoval s jinou skupinou, protože být Chilan ho nenaplňovalo, a María, která se identifikovala s novou skupinou, si osvojili zcela pravidla „každodennosti“ české společnosti.

Většina respondentů tedy může spíše zařadit do konceptu primordialismu zdůrazňující původ, což dokládá např. Rosario: *„Nikdo z nás nemůže říct, že je Čech. Ne není. To se přece nedá změnit.“* Naopak Eduardo a María jsou zastánci instrumentálního konceptu, tedy možnosti volby příslušnosti k té skupině, která mu přináší určitý užitek. Myslí si, že identita je založená na výběru a rozhodnutí jedince. Pablo a Miguel by zřejmě nesouhlasili ani s jednou teorií, protože podle nich nemá smysl řešit etnickou identitu, příslušnost apod.

Pokud bych vzala v potaz, že etnická identita se skládá ze složek sebeoznačení za člena, kladné postoje ke skupině, účasti na aktivitách a přetrvávání etnické příslušnosti, zjistila bych nejednoznačné výsledky. Pokud bychom brali sebeoznačení za člena i po formální stránce, tak všichni respondenti mají původní státní příslušnost. Neformálně se však pouze jedna identifikuje s novou skupinou a dvěma na tom podle jejich slov nezáleží, s čím se shoduje i přetrvávání etnické příslušnosti. Kladné postoje mají k oběma skupinám, i když většina upřednostňuje původní skupinu, a na aktivitách se účastní pouze zanedbatelné množství respondentů, protože pro většinu z nich to pro jejich vymezování není podstatné.

Z tohoto hlediska mohou být také velmi důležité tradice. Většina respondentů však udržuje pouze české tradice, až na výjimku těch, kteří zde svátky neslaví vůbec. Jediná tradice, kterou někteří nyní aktivně udržují, je původní Den nezávislosti, ale to také slaví jen menšina, a pokud se objevují i jiné tradice, tak je slaví českým způsobem. Což může také potvrzovat přesvědčení, že pokud jedinec rozumí své identitě, nemusí dodržovat jazyk ani zvyky etnické skupiny.

Na dodržování tradic má velký vliv jejich rodina. Pro většinu respondentů nemá smysl dodržování tradic, především proto že je nemohou slavit s jejich příbuznými. Jediný, kdo nemá žádný vztah k slavení, je Eduardo, u kterého výše zmíněné může být také důvodem hledání jeho etnické identity. Maria je jediná, která se identifikuje jako Češka a jež má v Praze sourozence i matku, nemá potřebu vyhledávat a slavit významné chilské tradice, protože tyto zvyklosti jsou pro ni pouze záminkou střetávání celého příbuzenstva, což je v českém prostředí nemožné. Ostatní respondenti se tedy shodují, že slavení v podmínkách absence příbuzenstva ztrácí smysl, a proto ti, kteří zde prozatím nemají nové zázemí, tyto svátky nedodržují, a ostatní je slaví českým způsobem jako jejich zdejší okolí.

Hypotézou může být i vliv velikosti rodiny na vymezování etnické identity. Eduardo, který nemá žádného sourozence, je jediný z respondentů, jenž má za cíl

začlenit se do nové společnosti. Pouze Maria, která má jednoho sourozence žijícího také v České republice, se vymezuje jako Češka. Ostatní respondenti mají vztah k původní zemi bližší právě kvůli rodině. Dokonce by se na základě výpovědí dalo konstatovat, že čím větší počet sourozenců respondent má, tím větší projevuje oddanost vůči rodné zemi. Například respondenti mající nad pět sourozenců vymezují jako svůj opravdový domov pouze původní zemi, což je zajímavé z hlediska založení rodin i na území České republiky.

ZÁVĚR

Předložená magisterská diplomová práce se dotýká života přistěhovalců z Chile a Peru v České republice. Snažila jsem se zodpovědět otázky související s procesem adaptace do nové společnosti a s etnickou identitou migrantů. Pokusila jsem se pochopit a nastínit nazírání migrantů na jejich současnou situaci a zdůraznit případné rozdíly mezi nimi.

V první části práce jsem shrnula stručně vývoj migrace na našem území a pojmy spjaté se zkoumanou problematikou. Největším problémem při jejím zpracování bylo množství nejednotných definic a různé pohledy badatelů. Pro předloženou práci bylo důležité například vymezení pojmů asimilace a integrace, jejichž definice jsou často zaměňovány. Přiklonila jsem se k definicím badatelů Dany Bittnerové nebo Jana Průchy, se kterými jsem se z tohoto hlediska ztotožnila.

Ve výzkumné části jsem u každého respondenta nejprve popsala jeho dosavadní život a problematiku soužití s českou společností. Je zajímavé, že všechny respondentky se přistěhovaly do České republiky kvůli rodině nebo partnerovi. Naopak pouze jeden muž se přestěhoval kvůli partnerce a zbylí čtyři využili studijní nebo pracovní nabídky. Respondenti také nepovažují dodržování tradic jako svůj projev etnického původu a příslušnosti. Mnoho z nich má tradice své mateřské země spojeny se setkáváním širšího okruhu rodiny, a proto v novém působišti dodržování vlastních tradic ztrácí smysl. Všichni respondenti uváděli jako hlavní rozdíl života v České republice a v jejich původní zemi právě blízkost a semknutost rodiny, jež se podle jejich zkušeností v České republice neprojevuje.

Respondenti se nezávisle na sobě shodli, že jim k pochopení české společnosti kromě vlastních zkušeností velmi pomohlo seznámení se s historií a politickým vývojem České republiky. Právě od doby komunismu odvozují uzavřenost Čechů vůči všemu odlišnému a zároveň nezájem a neochotu komunikovat s cizími lidmi. K porozumění české mentality a způsobu života také využívají českou kulturu v podobě knih a filmů, které podle nich velmi napovídají o fungování české společnosti.

Na proces adaptace má vliv mnoho okolností, např. samotné důvody příchodu do nové země, frekvence stýkání se s krajany žijícími v Praze, míra užívání rodného jazyka. V této rovině hraje velkou roli sociální zázemí, které mají především respondenti, kteří se přistěhovali kvůli českému partnerovi. Přiznávají, že brzdícím

faktorem pro adaptaci je střetávání se s krajany žijícími v Praze; udržování častého kontaktu se svou rodinou a přáteli v rodné zemi proces adaptace v novém prostředí podle nich neovlivňuje. Je zajímavé, že většina respondentů sleduje denní periodika obou zemí, aby si udrželi přehled. Všichni respondenti se však shodují v tom, že je důležité chtít se přizpůsobit podmínkám nové společnosti. Tento předpoklad dokládají i potřebou učení se novému jazyku, jehož znalost pomáhá procesu adaptace, i když nastiňují, že přístup Čechů v tomto směru není podporující.

Určité rozdíly však vyvstaly mezi respondenty při výzkumu etnické identity. Šest respondentů se shoduje, že etnickou identitu nelze změnit, a proto se neustále vymezují dle své původní identity. Jedna respondentka se ztotožnila s novou společností a z tohoto důvodu se začala vymezovat jako Češka. Jeden respondent svou identitu neustále hledá, protože se zatím s žádným etnikem neztotožnil, a dva považují tuto problematiku za zbytečnou a pouze vyvolávající problémy. V této oblasti se tedy jejich názory liší výrazněji od názorů na proces adaptace. Obecně by se dalo tedy konstatovat, že respondenti si v určité rovině uchovávají pocit etnické odlišnosti, zároveň si však vytvářejí vztah k české společnosti.

S adaptací a etnickou identitou souvisí i vnímání domova. Z tohoto hlediska je akceptována možná existence dvou domovů. V případě rodné země je domov vymezován na základě sociálních a rodinných vazeb či kořenů. Pokud respondenti označili za domov i Českou republiku, bylo to především z praktických důvodů a z jejich současného působení na českém území. Většina respondentů je totiž přesvědčena o tom, že v budoucnu se odstěhuje z České republiky do rodné země, případně do jiné evropské země. Tedy i po mnoha letech působení v Praze většina uvažuje o návratu. Domnívám se, že u Latinoameričanů právě vzdálenost a odlišnost jejich původních zemí je zásadním faktorem v míře jejich přizpůsobení se české společnosti. V každodenním životě je zřejmá snaha o adaptaci, protože kombinace odlišných stylů života je složitá, původní etnická identita však zůstává zásadní charakteristikou jejich osobnosti.

RESUMÉ

The theme of this work is an ethnic identity and the way of adaptation of immigrants from Latin America, which have been studied on the example of migrants from Peru and Chile to the Czech Republic. These countries do not represent a major focus of origin of migrants living in the Czech Republic, but the ever-increasing number of immigrants from these countries can evoke a starting new trend.

The migrants who want to settle in the selected country permanently have a complex process of adaptation in the new and often a different society. One of the questions I have asked was pointing to the fact that immigrants can maintain cross-border social ties, while incorporating the new society. As a result this process can lead to the creation of the coexistence of two homes and identities, confusion, or to anchor the original identity and home. In the process of adaptation there may be a change of identity, the original identities are supplemented by new elements with regard to the emerging relationship with the host society. From this perspective, the question arises to what does extent the critical diversity of cultures old and new society?

The field work was conducted in the period from June to November 2011 in the Latin American community in Prague, where the concentration of immigrants from Chile and Peru is the largest. The qualitative research was conducted as an interview with ten immigrants from Latin America, specifically the five respondents from Chile (three women and two men) and five respondents from Peru (two women and three men). The respondents were aged from 23 to 32 years living in our country an average five years (at least three years and a maximum of eight).

Based on research, I think that for Latin Americans mainly the distance and the difference of their original country is a crucial factor in the extent of their adaptation to the Czech society. In everyday life is an obvious attempt to adapt, because the combination of different styles of life is complex, the original ethnic identity remains a fundamental characteristic of their personality.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Alcoff, L. M. - Mendieta, E. (eds.): *Identities. Race, Class, Gender and Nationality*. Oxford: Blackwell Publishing, 2003. ISBN 0-631-21723-1

Alcoff, L. M.: Introduction Identities: Moder nand Postmodern. In: Alcoff, L. M. - Mendieta, E. (eds.): *Identities. Race, Class, Gender and Nationality*. Oxford: Blackwell Publishing, 2003, s. 1-8. ISBN 0-631-21723-1

Augé, M.: *Antropologie současných světů*. Brno: Atlantis, 1999. ISBN 80-7108-154-X

Baar, V.: Postavení a perspektivy etnických menšin ve středoevropském prostoru. In: Šrajerová, O. (ed.): *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí*. Opava: Slezský ústav Slezského zemské muzea v Opavě, 2002, s. 9-15. ISBN 80-86224-40-6

Bačová, V.: *Národ a etnicita-nahliadnutie do niektorých koncepcií*. Sociológia, 24, 1992, s. 17-24.

Bačová, V.: *Teórie osobnej a sociálnej identity v sociálnej psychológii*. Československá psychologie, 38, 1994, s. 28-42.

Bačová, V.: *Etnická identita a historické zmeny*. Bratislava: VEDA, 1996. ISBN 80-224-0472-1

Bačová, V.: Osobná identita-konštrukcie-text-hl´adanie významu. In: Čermák, I. - Hřebíčková, M. - Macek, P. (eds.): *Agrese, identita, osobnost*. Tišnov: SCAN, 2003, s. 201-214. ISBN 80-86620-06-9

Bačová, V.: Etnická identita. In: Čermák, I. - Hřebíčková, M. - Macek, P. (eds.): *Agrese, identita, osobnost*. Tišnov: SCAN, 2003, s. 231-248. ISBN 80-86620-06-9

Bade, K. J.: Evropa v pohybu.Evropské migrace dvou staletí. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-559-5

Balibar, É.: Národ jako forma: dějiny a ideologie. In: Hroch, M. (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus*. *Čítanka textů.* Praha: Slon, 2003, s. 217-238. ISBN 80-86429-20-2

Barth, F.: Ethnic Groups and Boundaries. In: Hutchinson, J. – Smith, A.D. (eds.)*: Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 75-82. ISBN 0-19-289274-6

Baršová, A. - Barša, P.: *Přistěhovalectví a liberální stát. Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3875-6

Baršová, A. - Barša, P.: Integrační politiky: mezi asimilací a multikulturalismem. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál, 2008, s. 48-58. ISBN 978-80-7367-182-2

Ben-Israel, H.: Nacionalismus v historické perspektivě. In: Hroch, M. (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. Praha: Slon, 2003, s. 297-316. ISBN 80-86429-20-2

Bittnerová, D.: Identita migranta. In: Šrajerová, O. (ed.): *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí*. Opava: Slezský ústav Slezského zemského muzea v Opavě, 2002, s.268-270. ISBN 80-86224-40-6

Bittnerová, D.: *Výzkum identity národnostních a etnických skupin žijících na území České republiky*. Lidé města, 9, 2003, s. 126-133. ISSN 1212-811

Bittnerová, D. - Moravcová M. (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005. ISBN 80-902785-8-2

Bittnerová, D. - Moravcová, M. (eds.): *Etnické komunity v české společnosti*. Praha: Ermat, s.r.o., 2006. ISBN 80-903086-7-8

Bittnerová, D. - Moravcová, M. (eds.): *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Praha: Ermat s.r.o., 2008. ISBN 978-80-87178-01-0

Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008. ISBN 978-80-87178-03-4

Brouček, S. - Hubinger,V. - Uherek, Z.: *Základní pojmy etnické teorie*. Český lid, 78, 1991, s. 237-257.

Brouček, S. - Hrubý, K. - Měšťan, A. (eds.): *Emigrace a exil jako způsob života*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0351-9

Budil, I. T. (ed.): *Střet civilizací? Dominance Západu, nebo dialog světových kultur*. Praha: Evropský literární klub, 2002.

Connor, W.: Národ je národ, národ je stát, národ je etnická skupina, národ je… In: Hroch, M. (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. Praha: Slon, 2003, s. 154-173. ISBN 80-86429-20-2

Čábelková, I.: Kulturní dimenze Geerta Hofstedeho a jejich souvislost HDP. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s.169-185. ISBN 978-80-87178-03-4

Čermák, I. - Hřebíčková, M. - Macek, P. (eds.): *Agrese, identita, osobnost*. Tišnov: SCAN, 2003. ISBN 80-86620-06-9

Cizinci v ČR podle státního občanství. Český statistický úřad. [cit. 14. března 2012] Dostupné z http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989#01

Diamant, J.: *Psychologické problémy emigrace*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1995.

Disman, M.: *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0139-7

Dubovický, I.*: Etnicita a chicagská sociologická škola*. Český lid, 83, 1996, s.53-74. ISSN 0009-0794

Dluhošová, H.: Integrace cizinců v České republice. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál, 2008, s. 75-87. ISBN 978-80-7367-182-2

Drbohlav, D.: Mezinárodní migrace obyvatelstva - pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In: Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21.století.* Praha: Portál, 2001, s. 17-30. ISBN 80-7178-648-9

Drbohlav, D. - Lupták, M. - Janská, E. - Bohuslavová, J.: Ruská komunita v České republice. In: Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21.století.* Praha: Portál, 2001, s. 73-80. ISBN 80-7178-648-9

Drbohlav, D.: *Migrace a (i)migranti v Česku. Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Slon, 2010. ISBN 978-80-7419-039-1

Enloe, C.: Religion and Ethnicity. In: Hutchinson, J. – Smith, A. D. (eds.): *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 197-201. ISBN 0-19-289274-6

Eriksen, T. H.: *Ethnicity and nationalism: Anthropologiest perspectives*. London: Pluto Press, 1993. ISBN 0-7453-0700-0

Eriksen, T. H.: *Antropologie multikulturních společností. Rozumět identitě*. Praha/Kroměříž: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-925-2

Ferencová, M.: Konštruktivistické a esencialistické prístupy k etnickej identite. Prehl´ad teórií a problém konceptu identity. In: Marušiak, J. - Ferencová, M. (eds.): *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Slovenská akademie vied, 2005, s.31-42. ISBN 80-224-0843-3

Findor, A.: Čo je „identita“? In: Marušiak, J. - Ferencová, M. (eds.): *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Slovenská akademie vied, 2005, s.43-50. ISBN 80-224-0843-3

Gabal, I.: *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-86-103-23-4

Geertz, C.: *Interpretace kultur*. Praha: Slon, 2000. ISBN 80-85850-89-3

Gelner, E.: *Národ a nacionalismus*. Praha: nakladatelství Josef Hříbal, 1993. ISBN 80-900892-9-1

Gregušová, G.: Národná identita Číňanov na Slovensku. In: Marušiak, J. - Ferencová, M. (eds.): *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Slovenská akademie vied, 2005, s. 196-206. ISBN 80-224-0843-3

Hamar, E.: O etnicitě a konstrukci židovských identit v životních příbězích. In: Sirovátka, T. (ed.): *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 197-210. ISBN 80-210-2791-6

Hanzlová, P.: Nepodařená inkluze: Čeští Němci a meziválečné Československo In: Sirovátka, T. (ed.): *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s.203-216. ISBN 80-210-3455-6

Hockey, J. - James, A.: *Social identities Gross the Life course*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2003. ISBN 0-333-91283-7

Holý, L.: *Malý český člověk a skvělý český národ. Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. Praha: Slon, 2010. ISBN 978-80-7419-018-6

Hroch, M. (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-20-2

Hroch, M.: *Národní tradice a identita*. Lidé města 13, 2004, s. 3-22. ISSN 1212-811

Hubinger, V.*: Etnos a etnikum*. Český lid 75, 1988, s. 43-50.

Hučko, L.: *Duchovní a kulturně společenská podpora integrace národnostních menšin*. Praha: Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v České republice, 2005. ISBN 80-239-6410-0

Hutchinson, J. – Smith, A.D. (eds.)*: Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press, 1996. ISBN 0-19-289274-6

Janovec, L. - Rangelová, A.: *Řečová integrace příslušníků minorit*. [online]. Lidé města, 18, 2006. [cit. 22. 10. 2011]. Dostupné z: http://lidemesta.cz/index.php?id=230

Jirasová, M. - Pospíšil, M. - Sulitka, A.: Národnostní menšiny v České republice. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál, 2008, s. 89-122. ISBN 978-80-7367-182-2

Kandert, J.: Přežívání české kultury. In: Bittnerová, D. – Heřmanský (eds.), M.: *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 32-41. ISBN 978-80-87178-03-4

Kanovský, M.: Etnická identita, kognitívny prístup a terénny výskum: Ako na to? Etnologické rozpravy 2, 11, 2004, s. 11-24. ISSN 1335-5074

Kantarová, K.: Syrská komunita v České republice. In: Bittnerová, D. - Moravcová, M. (eds.): *Etnické komunity v české společnosti*. Praha: Ermat, s.r.o., 2006, s. 168-199. ISBN 80-903086-7-8

Kocourek, J.: O čem je multikulturní výchova? Předmět zkoumání a cíle. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál, 2008, s. 34-42. ISBN 978-80-7367-182-2

Kopeček, L. - Mareš, M. - Pečínka, P.: Vybrané strategie prosazování zájmů v rámci menšinových etnických hnutí v ČR: faktor exkluze či inkluze? In: Sirovátka, T. (ed.): *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 185-202. ISBN 80-210-3455-6

Krejčí, J.: *Lidský úděl a jeho proměnlivá tvář. Duchovní základy civilizační plurality*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-262-1

Kusá, Z.: Metodologické otázky výskumu premien kolektívnych a osobnostných identit. In: Marušiak, J. - Ferencová, M. (eds.): *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Slovenská akademie vied, 2005, s. 10-30. ISBN 80-224-0843-3

Leontiyeva, Y.: *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2006. ISBN 80-7330-098-2

Mannová, E.: Konštrukcia menšinové identity v mestskoum prostředí. In: Salner, P. - Luther, D. (eds.): *Etnicita a město. Etnicita jako faktor polarizácie mestského společenstva v 20. storočí.* Bratislava: Ústav etnólogie SAV, 2001, s. 111-140. ISBN 80-88997-13-5

Marada, R.: *Etnická různost a občanská jednota*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-111-6

Mareš, P.: Sociální exkluze a inkluze. In: Sirovátka, T. (ed.): *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 15-30. ISBN 80-210-3455-6

Marušiak, J. - Ferencová, M. (eds.): *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie.* Bratislava: Slovenská akademie vied, 2005. ISBN 80-224-0843-3

Málková, G.: Kulturní hendikep v teoretickém systému Reuvena Feuersteina. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 186 - 195. ISBN 978-80-87178-03-4

Mečiar, M. - Petrucijová, J.: *Postoje majority, identita imigrantů a multikulturní vzdělávání*. Lidé města 9, 2003, s. 134-141. ISSN 1212-811

Moravcová, M. - Nosková, H.: Struktura etnických menšin a imigračních skupin v České republice (Vývoj let 1918-2001). In: Bittnerová, D. - Moravcová M. (eds.): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis, 2005, s. 15-80. ISBN 80-902785-8-2

Moravcová, M.: Autoreflexe etnické intolerance. In: Šrajerová, O. (ed.): *Migrace, tolerance, integrace II.* Opava: Slezské zemské muzeum, 2005, s. 73-82. ISBN 80-86224-51-1

Moravcová, M.: *Národnost jako jeden z rozměrů identity dětí*. Lidé města 19, 2006. [cit. 22. 10. 2011]. Dostupné z: http://lidemesta.cz/index.php?id=432

Moravcová, M.: Lidová kultura - vzestup a pád(?) symbolu českého prostoru. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 42-72. ISBN 978-80-87178-03-4

Nosková, H.: Tolerance, minority a cizinci v České republice. In: Šrajerová, O. (ed.): *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí*. Opava: Slezský ústav Slezského zemské muzea v Opavě, 2002, s.45-54. ISBN 80-86224-40-6

Nosková, H.: Migrace ve 20. a 21. století. In: Šrajerová, O. (ed.): *Migrace, tolerance, integrace II.* Opava: Slezské zemské muzeum, 2005, s.23-32. ISBN 80-86224-51-1

Ommen, T. K.: *Citizenship, Nationality and Ethnicity*. Cambridge: Polity Press, 1997. ISBN 0-7456-1619-4

Poole, R.: National Identity and Citizenship. In: Alcoff, L.M.-Mendieta, E. (eds.): *Identities. Race, Class, Gender and Nationality*. Oxford: Blackwell Publishing, 2003, s. 271-280. ISBN 0-631-21723-1

Potočková, D.: Společnost a interkulturalita. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. 1.vyd, s. 33-35 ISBN 80-7178-285-8

Potůček, M.: *Jak jsme na tom. A co dál? Strategický audit České republiky*. Praha: Slon, 2005. ISBN 80-86429-45-8

Prokop, R.: Pojetí národa(národnosti) v integrující se společnosti České republiky na prahu nového tisíciletí. In: Šrajerová, O. (ed.): *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí*. Opava: Slezský ústav Slezského zemské muzea v Opavě, 2002, s. 55-62. ISBN 80-86224-40-6

Prudký, L.: *Přináležitost k národu, vztahy k jiným národnostem a k cizincům v České republice,* Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2004. ISBN 80-7204-359-5

Průcha, J.*: Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-709-1

Rákoczyová, M. - Pořízková, H.: Sociální integrace přistěhovalců-teoretická východiska výzkumu. In: Trbola, R. – Rákoczyová, M. (eds.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Slon, 2009, s. 23-34. ISBN 978-80-7419-023-0

Ratcliffe, P.: *Race, Ethnicity and Difference. Imagining the Iclusive Society.* Berkshire: Open University Press, 2004. ISBN 0 335 21095 3

Salner, P. - Luther, D. (eds.): *Etnicita a město. Etnicita jako faktor polarizácie mestského spoločenstva v 20.storočí*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, 2001. ISBN 80-88997-13-5

Salner, P. - Luther, D. (eds.): *Menšiny v meste. Premeny etnických a náboženských identit v 20.storočí.* Bratislava: Ústav etnologie SAV, 2004. ISBN 80-88997-18-6

Sčítání lidu. Český statistický úřad. [cit. 14. března 2012] Dostupné z http://www.czso.cz/csu/katalog.nsf/hledat?SearchView&count=20&searchmax=10000&searchorder=1&searchfuzzy=1&query=((s%E8%EDt%E1n%ED%20AND%20lidu))&database=all&kraje=all&skupiny=all&start=1

Severová, M.: Romství ve smíšeném manželství. In: Sirovátka, T. (ed.): *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 211-224 ISBN 80-210-2791-6

Schemerhorn, R.: Ethnicity and Minority Gross. In: Hutchinson, J. – Smith, A.D. (eds.): *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 17-18. ISBN 0-19-289274-6

Sieglová, D.: Role jazykového postavení v adaptaci studentů z USA v české společnosti. In: Bittnerová, D. - Moravcová, M. (eds.): *Etnické komunity v české společnosti*. Praha: Ermat, s.r.o., 2006, s. 84-104. ISBN 80-903086-7-8

Siguan, M.: Linguistic nationalism and european identity. In: Szaló, C. (ed.): *On European identity:nationalism, culture and history*. Brno: Masaryk university, 1998, s. 23-32. ISBN 80-210-1839-9

Sirovátka, T. (ed.): *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2791-6

Sirovátka, T.: *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3455-6

Smith, A. D.: Etnický základ národní identity. In: Hroch, M. (ed.): *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. Praha: Slon, 2003, s. 270-298 ISBN 80-86429-20-2

Sokol, J.: O kultuře, jazyku a češství. In: Bittnerová, D. - Heřmanský, M. (eds.): *Kultura českého prostoru, prostor české kultury*. Praha: Ermat, 2008, s. 15-18. ISBN 978-80-87178-03-4

Sokolová, G.: Národnostní otázka v sociologických výzkumech. In: Šrajerová, O. (ed.): *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí*. Opava: Slezský ústav Slezského zemské muzea v Opavě, 2002, s.106-110. ISBN 80-86224-40-6

Sokolová, G.: Některé otázky integrace. In: Šrajerová, O. (ed.): *Migrace, tolerance, integrace II*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2005, s. 14-22. ISBN 80-86224-51-1

Sulitka, A.: Národnostní menšiny v České republice. In: Šišková, T. (ed).: *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. 1.vyd, s. 54-68. ISBN 80-7178-285-8

Szaló, C.: *On European identity:nationalism, culture and history*. Brno: Masaryk university, 1998. ISBN 80-210-1839-9

Szaló, C.: Proces kulturní asimilace a konstrukce identity „přistěhovalců“. In: Sirovátka, T. (ed.): *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. s. 179-198. ISBN 80-210-2791-6

Szaló, C.: Svádění ke kulturní asimilaci a resistence vůči ní: o dynamice sociální inkluze maďarské menšiny jižního Slovenska. In: Sirovátka, T. (ed.): *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita, 2004, s. 217-234. ISBN 80-210-3455-6

Szaló, C.: *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-136-9

Šatava, L.: *Jazyk a identita etnických menšin*. Praha: Slon, 2009. ISBN 978-80-86429-83-0

Šiklová, J.: Připravme se na cizince. In: Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu.* Praha: Portál, 1998. 1.vyd, s. 37-42. ISBN 80-7178-285-8

Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha: Portál, 1998. 1.vyd. ISBN 80-7178-285-8

Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21.století*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9

Šišková, T. (ed.): *Výchova k toleranci a proti rasismu. Multikulturní výchova v praxi*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2

Šmihula, D.: Príslušnosť k impériu-zabúdaná oblasť identity. In: Marušiak, J. - Ferencová, M. (eds.): *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Slovenská akademie vied, 2005, s.93-96. ISBN 80-224-0843-3

Šrajerová, O. (ed.): *Národnostní menšiny na přelomu tisíciletí*. Opava: Slezský ústav Slezského zemské muzea v Opavě, 2002. ISBN 80-86224-40-6

Šrajerová, O. (ed.): *Migrace, tolerance, integrace II*. Opava: Slezské zemské muzeum, 2005. ISBN 80-86224-51-1

Thiessová, A.M.*: Vytváření národních identit v Evropě 18. až 20. Století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-118-5

Tokár, A.: Občianstvo Európskej únie-identita v európskom verejnom priestore? Pohl´ad právnika spoza bašty normatívnej teorie. In: Marušiak, J. - Ferencová, M. (eds.): *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Slovenská akademie vied, 2005, s. 97-106. ISBN 80-224-0843-3

Tomášková, P.: Právní rámec problematiky migrantů a menšin. In: Šišková, T. (ed.): *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21.století*. Praha: Portál, 2001, s. 31-38. ISBN 80-7178-648-9

Trbola, R.- Rákoczyová, M. (eds.): *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí,v.v.i., 2010. ISBN 978-80-7416-067-7

Trbola, R. – Rákoczyová, M. (eds.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Slon, 2009. ISBN 978-80-7419-023-0

Uherek, Z.: *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu (prostor bývalého SSSR a slovenští Romové)*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2004. ISBN 80-85010-69-0

Uherek, Z. - Korecká, Z. - Pojarová, T. (eds.): *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy. Vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-87112-12-0

Uherek, Z.: Řízené migrace 90. let a problematika efektů dlouhodobé integrace a výzkumů takzvané druhé generace. In: Trbola, R. - Rákoczyová, M. (eds.): *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2010, s. 65-75. ISBN 978-80-7416-067-7

Weiss, P.: K problematike postkomunistickej identity. In: Marušiak, J. - Ferencová, M. (eds.): *Teoretické prístupy k identitám a ich praktické aplikácie*. Bratislava: Slovenská akademie vied, 2005, s. 66-76. ISBN 80-224-0843-3

SEZNAM RESPONDENTŮ

Alejandro, 23 let, Callao, Peru, v Praze 3 roky
Carmen, 28 let, Santiago de Chile, Chile, v Praze 8 let
Cecilia, 32 let, Callao, Peru, v Praze 5 let
Eduardo, 28 let, Santiago de Chile, Chile, v Praze 4 roky
José, 27 let, Santiago de Chile, Chile, v Praze 3 roky
Maria, 23 let, San Bernardo, Chile, v Praze 4 roky
Miguel, 26 let, Lima, Peru, v Praze 4 roky
Pablo, 32 let, Lima, Peru, v Praze 7 let
Patricia, 27 let, Santiago de Chile, Chile, v Praze 5 let
Rosario, 32 let, Lima, Peru, v Praze 4 roky